

ЗМІСТ

Держава і освіта

<i>Василь Кремень.</i> Яку людину має готувати освіта: на чому слід зосередити увагу, модернізуючи освітню діяльність.....	4
Освітнянські проблеми і відповідальність чиновників: реферативний аналіз виступів освітянських керівників на колегії МОН.....	8
<i>Станіслав Ніколаєнко.</i> Про майбутнє вчителя й школи: стратегія і тактика МОН.....	8
<i>Катерина Самоїлик.</i> Неусвідомлений чинник розвитку нашої держави	10
<i>Григорій Клочек.</i> Про латентно-приховану катастрофу.....	11
<i>Валентина Нездолій.</i> Що заважає сучасній школі стати гарною.....	13
<i>Зінаїда Болюк.</i> Проблеми дитинства і відповідальність чиновників	14

Управління школою

<i>Іван Охріменко.</i> Оптимізація управління – пошук шляхів вирішення освітніх проблем.....	18
<i>Олександр Даценко.</i> Науково-методичний комплекс „Кафедра ВНЗ – Мала академія мистецтв – загальноосвітні і позашкільні навчальні заклади”: основи функціонування.....	22
<i>Тетяна Гавлітіна.</i> Управління національно-патріотичним вихованням підлітків у позашкільному навчальному закладі в контексті адаптивних процесів.....	29
<i>Ганна Іванюк.</i> Сільська школа в Україні та США: тенденції розвитку.....	35
<i>Надія Василенко.</i> Моніторинг – складова моделі підготовки керівників ЗНЗ до інноваційної діяльності.....	40
До щорічного Всеукраїнського дня бібліотек <i>Павла Рогова.</i> Державна науково-педагогічна бібліотека – науково-методичний центр мережі освітянських бібліотек МОН і АПН: концептуальні засади діяльності ...	50
<i>Лариса Кольченко.</i> Науково-методичний супровід професійного вибору ліцеїстів.....	60
На шляху до європейської освіти <i>Світлана Пустовіт.</i> Європейська модель біоетики.....	64
<i>Олена Гордієнко.</i> Розвиток ідей біоетики у європейському контексті.....	66

Освіта зарубіжжя

<i>Світлана Муравська.</i> Школа Саммерхілл: прогресивний характер діяльності.....	68
<i>Ольга Виговська, Олексій Виговський.</i> Сучасні інформаційні технології: реферативно-аналітичний огляд сучасних засобів діяльності керівника школи.....	75

Педагогіка школи

<i>Ольга Виговська.</i> Флагману педагогічної науки – Інституту педагогіки АПН України – виповнюється 80!.....	82
<i>Вчені Інституту педагогіки у творенні інформаційної бази нової школи: інформаційно-тематичний огляд</i>	84

ДИРЕКТОР

**ШКОЛИ
ЛІЦЕЮ
ГІМНАЗІЇ**

МОН, АПН, ВАК

Всеукраїнський
науково-
практичний
журнал

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 3826 від 22 листопада 1999 р.
Серія КВ № 3826 від 9 березня 2004 р.

**ФАХОВЕ ВИДАННЯ З ПЕДАГОГІЧНИХ
ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК**
Постанова Президії

ВАК

У К Р А І Н И

№ 5 – 05/4 від 11 квітня 2001 року

Головний та науковий редактор

Ольга ВИГОВСЬКА

Літературна редакція та коректура:

Олег БАКУН
Олена ПАВЛОВСЬКА

Художній та відповідальний редактор

Олексій ВИГОВСЬКИЙ

Верстка
Владислав ЗАХАРЕНКО

Відповідальний редактор
Тетяна ГОДЕЦЬКА

Фотокореспондент
Наталія БОЙКО

© О.Виговська, ідея та концепція
© О.Виговський, дизайн та оформлення
© "Директор школи, ліцею, гімназії", 2006

ЗАСНОВНИКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П. ДРАГОМАНОВА
ВИДАВНИЦТВО
"ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА"
ЦЕНТР СПРИЯННЯ
СУСПІЛЬНОМУ РОЗВИТКУ
ім. МИКОЛИ ПИРОГОВА

Передплатні індекси:

22953

23974

Редакційна рада

Голова **Василь КРЕМЕНЬ**

Віктор **АНДРУЩЕНКО**
Ірина **БАРМАТОВА**
Іван **БЕХ**
Оксана **БЕЛКІНА**
Надія **БІБІК**
Володимир **БОНДАР**
Тетяна **БОРЗЕНКОВА**
Маріана **БОСЕНКО**
Людмила **ВАЩЕНКО**
Ольга **ВИГОВСЬКА**
Борис **ГАДЗЕЦЬКИЙ**
Микола **ГУЗИК**
Ірина **ГОРЕЦЬКА**
Лідія **ДАНИЛЕНКО**
Петро **ДМИТРЕНКО**
Лілія **ДОНСЬКА**
Олександра **ДУБОГАЙ**
Олександр **ДУСАВИЦЬКИЙ**
Ольга **ЗАЙЧЕНКО**
Валентин **ЗАЙЧУК**
Іван **ЗЯЗЮН**
Олександр **ЛЯШЕНКО**
Людмила **КАЛІНІНА**
Юрій **КУЗНЕЦОВ**
Василь **МАДЗІГОН**
Сергій **МАКСИМЕНКО**
Юрій **МАЛЬОВАННИЙ**
Валентин **МОЛЯКО**
Григорій **НАУМЕНКО**
Віктор **ОГНЕВ'ЮК**
Віктор **ОЛІЙНИК**
Іван **ОСАДЧИЙ**
Надія **ОСТРОВЕРХОВА**
Людмила **ПАРАЩЕНКО**
Павло **ПОЛЯНСЬКИЙ**
Валентин **РОМАНЕНКО**
Світлана **РУДАКІВСЬКА**
Олександра **САВЧЕНКО**
Володимир **СКИБА**
Анатолій **СОЛОГУБ**
Юрій **ТРОФІМОВ**
Геннадій **ФЕДОРОВ**
Георгій **ФІЛІПЧУК**
Василина **ХАЙРУЛІНА**
Наталія **ЧЕПЕЛЄВА**
Олена **ЧИНОК**
Микола **ШКІЛЬ**

<i>Катерина Фоменко. Духовна самореалізація Особистості: методологія, теорія й практика</i>	94
<i>Тамара Тюріна. Школа Чумарної у контексті формування духовної особистості.....</i>	98
<i>Олена Кононова. Школа життєвого самовизначення: про організацію роботи з розвитку творчих здібностей учнів ...</i>	100
До Дня толерантності в Україні	
<i>Ірина Жадан. Толерантна взаємодія: зміст і проблеми</i>	102
<i>Олеся Швечікова. Адаптація учнів в умовах ліцею інтернатного типу: з досвіду роботи соціально-психологічної служби ліцею</i>	104
<i>Олексій Кудря, Ганна Хабібуліна, Наталія Романоф. Соціальну політику держави мають творити фахівці</i>	108
<i>Наші ювіляри</i>	112

Наша обкладинка

Перша: Василь Мадзігон – директор Інституту педагогіки АПН України, інституту-ювіляра.

Третя: Час подумати про передплату на новий 2007 рік!

Четверта: Луганський будівельний технікум транспортного будівництва – це заклад, який крокує до європейського освітнього простору.

*Журнал рекомендовано до друку Вченою радою
Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова*

(протокол № 2 від 27.09.2006 р.)

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ “ДИРЕКТОР ШКОЛИ, ЛІЦЕЮ, ГІМНАЗІЇ”

1. Статті мають бути написані спеціально для часопису “Директор школи, ліцею, гімназії” (ніде раніше не друковані і не надіслані до інших видань). Наукові статті повинні відповідати вимогам ВАКУ до наукових праць.

2. Редакція лишає за собою право скорочувати, редагувати статті, а також вносити зміни в назву.

3. За достовірність фактів, дат, назв і точність цитування несуть відповідальність автори.

4. Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора MS Word for Windows електронною поштою або на інших носіях.

5. Фотографії подаються в оригінальному вигляді або в графічних форматах tiff та jpg.

6. Дискети, рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються.

7. Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися авторською довідкою (вказати повне ім'я, по батькові та посаду), стислою анотацією.

Електронна пошта редакції: director@oldbank.com

Адреси редакції: 01033, м. Київ, а/с 116;

03037, м. Київ, вул. Освіти, 6, к. 12.

Повний або частковий передрук матеріалів журналу “Директор школи, ліцею, гімназії” можливий лише за письмової згоди редакції.

Підписано до друку 27.10.2006 р. Формат 70x100 1/16.

Папір офсетний. 7,5 умов. друк. арк. Наклад 1550

Віддруковано на ЗАТ “Книга”. Зам. 6-173.

Свідоцтво ДК №2325 від 25.10.2005 р.

Центр ССР ім. Миколи Пирогова

03037, м. Київ, вул. Освіти, 6

Свідоцтво: ДК №1709 від 9.03.2004 р.

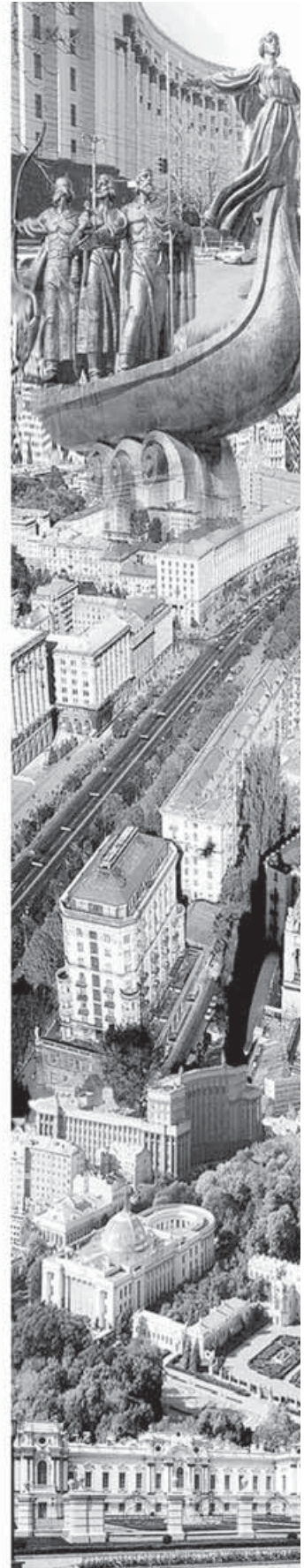
ДЕРЖАВА І ОСВІТА

*Ми, українці, повинні стати нацією,
яка постійно навчається*

Василь Кремень

*Ми повинні здійснювати свого роду лобі-
ювання, тиск на владу, у тому числі й на
Верховну Раду, всіляко піднімаючи статус
учителя, збільшувати його заробітну плату.
Бо за простим вчителем стоять сотні дітей,
яким він дає путівку в життя.
Діти стають державотворцями,
вони стають великими,
якщо вони "інфіковані" ідеалом.
Інакше – втратимо не одне покоління.*

Віктор Андрущенко

Держава
і освіта

ЯКУ ЛЮДИНУ МАЄ ГОТУВАТИ ОСВІТА:

НА ЧОМУ СЛІД ЗОСЕРЕДИТИ УВАГУ, МОДЕРНІЗУЮЧИ ОСВІТНЮ ДІЯЛЬНІСТЬ

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2006

**Василь
КРЕМЕНЬ**

Президент АПН
України,
академік АПН
і НАН України

Поглянемо на розвиток освіти більш широко. Для початку дві узагальнені констатації. *Перша* – освіта в сучасному світі є головним полем змагання, конкуренції, боротьби за місце країни і кожної людини зокрема в житті. Звідси завдання: утвердити дійсну пріоритетність освітньої діяльності в Україні.

Друга – освіта інформаційного суспільства, а згодом і суспільства знань суттєво буде відрізнятися від освіти індустріального, а тим більш до індустріального періоду. Відрізнятися в цілях, засобах і методах навчальної діяльності.

Про що йде мова? Яку людину повинна готувати освіта до життя? На чому слід зосередити увагу, модернізуючи освітню діяльність?

Перше. Освіта повинна готувати *знаннєву людину*. Час, коли освіченою вважалась особа, яка могла грамотно читати і писати і була поінформована в різних сферах, тобто була носієм певних знань, відходить в минуле. Сучасне, а тим більше майбутнє життя вимагає, щоб людина, а потім і все суспільство *діяли на основі набутих знань*.

Тому в процесі навчання слід не просто надати учню суму знань, навіть досягши їх творчого засвоєння, а зробити знання органічною складовою особистості, її сутністю, основою і методологією її поведінки, діяльності, самого її життя.

Друге. Освіта повинна готувати *інноваційну людину* з інноваційним типом мислення, культури, діяльності. Тобто людину, здатну сприймати зміни, нововведення і творити їх. Світ вступив в інноваційний тип суспільного розвитку, коли зміна ідей, знань, технологій відбувається скоріше, ніж зміна людського покоління. Змінність стає ключовою ознакою способу життя людини.

Звідси наше завдання: поряд із творчим засвоєнням знань і умінням використовувати їх в практичному житті, *вчити дітей навчатися, створити можли-*

вості для навчання впродовж життя.

Людина розумна в ХХІ столітті – це людина, що постійно навчається.

Третє. Освіта повинна готувати *самодостатню розвинуту особистість*. Як ніколи раніше розвиток особистості є не тільки основним показником прогресивності суспільства, а й головним важелем його подальшого розвитку. Бо сучасні науково-інформаційні технології вимагають якраз найбільшого розвитку сутнісних сил людини.

Звідси ключове завдання модернізації освіти – *максимально наблизити всю справу навчання і виховання до конкретної сутності кожної дитини*, а не формування дитини на зразок, чи то батьків, чи то держави. А розпізнання сутнісних рис дитини і творення особистості на їх основі, а не всупереч ним, чи нехтуючи ними. Тобто *дитиноцентризм в освіті*, коли шануватися буде не абстрактна, а конкретна дитина з її характером, талантами і негативами.

Четверте. Освіта повинна готувати *демократичну людину*, яка б органічно, всією своєю сутністю, а не за покликом поводирів, прагнула демократичного суспільства і була *нездатною жити в авторитарних суспільних відносинах*. Десять чи дванадцять років, проведених в авторитарному середовищі школи, часто *формують людину-носія недемократизму*.

І не змінивши відносини в школі на толерантні, ми ніколи не змінимо українського суспільства, не будемо мати сталої і ефектив-

ної демократичної системи. Не будемо мати ефективної економіки, бо сучасні науково-інформаційні технології дієві лише в демократичному суспільному просторі.

П'яте. Освіта повинна готувати *глобалістичну людину*, тобто здатну ефективно жити і діяти в глобальному середовищі. Тут надзвичайно широкий спектр завдань – від формування відповідних світоглядних позицій до уміння спілкуватись із світом, людьми з інших країн, переймати їх досягнення. Тим більше, що нині прогрес кожної держави залежить не тільки від власних зусиль її громадян, а й від того, наскільки вони здатні залучати все краще, що є в інших країнах.

І тут хотів би окремо сказати про мови. Не протистояння, не суперечка з приводу того, хто більше мов не хоче знати, а здійснення в освіті, а потім і в суспільстві мовного прориву, коли кожен, хто навчається, знав би українську державну мову, знав би російську чи іншу мову за вибором, знав би англійську чи іншу мову міжнародного спілкування. І власне навчальні плани дванадцятирічної школи дають можливість вивчення, як мінімум, трьох мов.

Шосте. Освіта повинна готувати *технологічну людину*. Ми вступили в епоху технологій. Якість технологій, здатність людини оволодіти ними, причому не тільки у виробництві, а й в будь-якій сфері життєдіяльності, визначають загальний успіх.

Ось чому слід на су-

На Загальних зборах АПН України "Методологічні засади трансформації вищої освіти України в контексті Болонського процесу" йшлося про такі проблеми: збереження цілісності освітньої системи, національної самобутності, поетапності запровадження інновацій, визначення стратегічних орієнтирів модернізації освіти у контексті загальноєвропейських освітніх цінностей. Фоторепортаж цих Зборів – на с. 6.

Фоторепортаж Загальних зборів АПН України.

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2006

часному рівні реанімувати технології матеріального виробництва, з якими діти раніше знайомилися в міжшкільних комбінатах і окремих школах, ширше знайомити із сучасними науково-інформаційними технологіями, комп'ютерною технікою, готувати вже в школі до обов'язкових для кожної людини умінь і навичок. Скажімо, чому б не поставити завдання створити кожному школяреві можливість отримати посвідчення водія автомобіля.

Сьоме. Освіта повинна готувати по-сучасному *ціннісно орієнтовану людину*. Суспільство в цілому і освітяни зокрема несуть відповідальність за формування у дитини цінностей, час яких вже минув. Причому мова йде про широкий спектр цінностей – від економічного до духовного і етичного характеру. Адже таким чином ми стрижимо нові покоління, намагаємось повернути їх в минулі часи, різко знижуємо їх конкурентоспроможність. Скажімо, як не незвично це для частини освітян, але не можна допускати, щоб випускник школи не розумів безальтернативність ринкової економіки, не знав її азів, не був підготовлений до свідомого входження в неї.

Адже лише на цій основі людина зможе досягти власного успіху, а українське суспільство колись матиме цивілізований і моральний ринок, а не те, що мали останні 15 років, та й в значній мірі маємо сьогодні.

І останнє за переліком, але базове по відношенню

до всього зазначеного вище. Освіта повинна готувати *патріотичного громадянина України*. Поміляються ті, хто вважає, що в час глобалізації патріотизм віджив. Глобалізація – це не тільки зближення народів і формування все більш близьких за характером суспільних відносин, а й небувале раніш загострення конкуренції, набуття нею загальносвітового масштабу, розповсюдження на всі сфери життєдіяльності. В цих умовах лише народ, нація, що міцно згуртовані, здатні найбільш повно усвідомити власні, національні інтереси і відстояти їх в конкуренції з іншими державами. Тобто **патріотизм є не тільки самоцінністю, а й необхідною передумовою покращення життя громадян.**

У цій роботі в українській школі і суспільстві в цілому є багато складностей і проблем. Ми повинні відкинути романтизм і нетерпимість одних, скептицизм і бездіяльність інших. **Важливо усвідомити, що патріотизм є системним явищем і не можна його зводити до будь-якої складової, як, наприклад, мови спілкування, особливо що стосується дорослих громадян.**

Нинішнє покоління, скажімо, шахтарів Донбасу, вже не буде україномовним, але патріотами України більшість із них не перестануть бути.

Перед усіма нами і освітою в цілому **час поставив складні завдання. Від їх вирішення залежить доля України. Впевнений, що вони під силу українській освіті і вчителю зокрема.**

ЩО СЛІД РОБИТИ АБИ РЕАЛІЗУВАТИ ПОСТАВЛЕНІ ЦІЛІ

Як досягти такого стану української освіти, що мала б реалізувати поставлені цілі?

● Безумовно, слід продовжувати здійснювати зміни, методологічно визначені в Національній доктрині розвитку освіти.

Кожен крок, який робився і робиться в освіті, повинен наближати нас до освіти майбутнього – від переходу до дванадцятирічної освіти до застосування багатобальної системи позитивного оцінювання учня і, скажімо, тестування.

У нас є чудова можливість скористатись переходом на новий зміст і 12-річний термін навчання для зміни цілей, змісту і методів навчання.

● **Вчені Академії педагогічних наук бачать своє завдання у максимальному задоволенні потреб практичної освіти.** Саме на це скерована і спільна програма роботи МОН і АПН на 2005–2007 рр.

Інститут педагогіки Академії педагогічних наук спільно із іншими установами готує підручники з усіх предметів для 7–9 класів. Вважаємо за необхідне в найближчий період приступити до підготовки підручників для старшої школи.

● **В час ґрунтовних змін важливо вести ефективну експериментальну роботу.** АПН має досить значну кількість експериментальних майданчиків. Але бажано підвищити їх статус, матеріально зацікавити вчителів, які працюють в експерименті. Для більш глибокого і довгострокового експериментування Академії потрібно у підпорядкування хоча б декілька навчальних закладів. З цих питань ми просили б підтримки у міністерства.

● В останні роки суттєво оновив роботу і, зокрема вплив на обласні інститути післядипломної освіти, наш Центральний інститут. Але **можливості АПН у наданні допомоги вчителям далеко не вичерпані.** Підготовлено десятки посібників для вчителів, які могли б допомогти при переході кожного класу і з кожного предмету до 12-річної школи. Але, на жаль, Міністерство фінансів постійно відмовляє нам в коштах, Міністерство ж освіти і науки, цілком зрозуміло, змушене забезпечувати в першу чергу випуск підручників для учнів.

● Безумовно, **актуальними є зміни в підготовці вчителів.** Академія розглядає можливість *перепрофілювання одного із інститутів в Інститут педагогічної майстерності*, який би зосередив увагу на допомозі як у підготовці, так і в підвищенні кваліфікації і взагалі роботі вчителя.

● Державна науково-педагогічна бібліотека ім. В.Сухомлинського здійснює систематичну підготовку бібліографічних показників для вчителів. Шукаємо можливості їх тиражного видання.

● **В контексті модернізації середньої освіти серйозні зміни слід провести у навчанні дітей з особливими потребами.** Методичне забезпечення цієї роботи здійснює Інститут спеціальної педагогіки АПН.

І цей перелік можна продовжити.

Держава
і освіта

ОСВІТЯНСЬКІ ПРОБЛЕМИ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЧИНОВНИКІВ*

ПРО МАЙБУТНЄ ВЧИТЕЛЯ Й ШКОЛИ: стратегія і тактика МОН

Ми серйозно попрацюємо над експериментами в нашій освіті.

Нами пропонується заключення тристоронньої угоди – контракту між університетом, адміністрацією та студентом, в якій зазначається, що після закінчення навчання студент йде працювати в певну школу та буде забезпечений житлом...

прямою впровадження технічних засобів навчання, продовжена робота щодо виготовлення класів фізики, хімії та ін.

Ми серйозно будемо працювати над програмою підтримки математики і природничих наук. Оскільки, як зазначили країни вісімки у Санкт-Петербурзі, математика і природничі науки є критичними галузями в освіті. Підготовка безмірної кількості юристів, економістів призвела до того, що вони не можуть знайти роботи. Тому, ця програма буде передбачати і зміну навчальних планів і програм. Ми введемо і обов'язковий екзамен з математики. Він може бути двох рівнів: один для тих, хто вступатиме у гуманітарний вуз, а інший буде для тих, хто буде продовжувати навчання і пов'язувати своє майбутнє з природничим, математичним напрямком, технічним, інженерним, це, дуже серйозні підходи, але для цього нам потрібні капітальні вкладення, нове обладнання, нові кабінети, новий вчитель.

Ми найближчим часом введемо звання "Народний Вчитель", п'ять державних премій. Такий закон лежить у парламенті. Я думаю, він буде прийнятий.

**Станіслав
НИКОЛАЄНКО**

Міністр освіти
і науки України

* Реферативний аналіз виступів освітянських керівників підготовлено **Ольгою Виговською** на основі матеріалів колегії МОН та інтерв'ю міністра освіти і науки **С. М. Ніколаєнка** з представниками ЗМІ 17.08.2006р.

ВІДПОВІДІ МІНІСТРА НА ЗАПИТАННЯ ЖУРНАЛІСТІВ

– Прокоментуйте, будь-ласка, Ваш наказ про заборону продавати в їдальнях чіпси і таке ін.

– Є перелік продуктів, які не повинні бути в школах, в дошкільних, позашкільних установах. В цьому переліку давно уже були ті продукти, про які ми говоримо, але останнім часом до нас зверталися батьківська асоціація, батьки, громадськість, щоб ми це підкреслили особливо. Ми зробили перелік продуктів, які шкодять здоров'ю дітей, і спільно з Міністерством охорони здоров'я підписали цей наказ.

– Що Ви можете сказати про моніторинг освітнього процесу?

– При Українському центрі якості, він займався зовнішнім оцінюванням, робимо спеціальну підгрупу, яка буде здійснювати моніторинг освітнього процесу четвертих, восьмих класів. Тобто ми будемо поступово здійснювати цю роботу. Молодша школа закінчила моніторинг по Україні, результати ми маємо.

– Скажіть, будь-ласка, скільки потрібно коштів для реалізації педагогічної концепції.

– В цьому році ми витрачаємо на освіту **33 мільярда гривень**. Якщо б, скажімо, мені удвічі збільшили щорічні витрати, я б не заперечував. Ми б їх освоїли.

– Яка ваша думка щодо освітніх телеканалів?

– Взагалі ми будемо говорити з національною радою і нашими законодавцями про те, щоб ліцензія, яка видається на теле- та іншу інформаційну діяльність, обов'язково супроводжувалась однією з вимог – наявність освітньо-культурного каналу.

СВІТОВИЙ БАНК – УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ

Особливе місце в стратегічних планах Уряду щодо модернізації загальної середньої освіти відводиться спільному зі Світовим банком проекту „Рівний доступ до якісної освіти”, який набув чинності у цьому році й спрямований на загальну середню освіту. Позика у **86,6 млн. доларів США** буде використана на досягнення цілей, об'єднаних у три складники:

- підвищення фахового рівня вчителів і керівників шкіл;
- удосконалення навчального процесу;
- посилення ефективності управління освітою.

У рамках цих трьох компонентів передбачено розроблення і впровадження сучасних навчальних програм, підручників і посібників, інформаційних ресурсів, упровадження зовнішнього незалежного оцінювання і моніторингу якості, підвищення кваліфікації вчителів та зміцнення бази інститутів післядипломної педагогічної освіти, ремонт та обладнання у кожному районі опорних шкіл (шкіл – осередків освітніх округів.).

Практично реалізація проекту вже розпочалася: він допоміг у проведенні щорічного тестування випускників; створено аналітичні групи з розроблення єдиного рамкового документу щодо навчальних програм тощо.

За своїми цілями та фінансовою потугою **проект є безпрецедентним для нашої країни**. Запорукою успішної реалізації проекту є поєднання зусиль Уряду, зокрема Міністерства освіти і науки України, місцевої влади і Світового банку. Для місцевих органів управління освітою украї важливо ефективно співпрацювати з Міністерством, дирекцією проекту у питанні модернізації сільських загальноосвітніх навчальних закладів, оскільки технічним завданням проекту передбачається здійснення ремонтів шкіл, поставка до них навчальних комп'ютерних комплексів, навчальних лабораторій, проектування і реконструкцію бібліотек.

Звісно, навіть чималих коштів проекту не вистачить на всі школи, тому районним відділам та обласним управлінням необхідно вже тепер визначитися із тими об'єктами, на базі яких будуть створюватися „школи майбутнього”.

Органами управління освітою мають бути зроблені точні розрахунки й серйозні обґрунтування як стану приміщень, так і поточної та на перспективу демографічної ситуації, інфраструктури тощо. Місцеві ради мусять виділити додатково власні кошти на реалізацію цих задумів. Таку співпрацю передбачають умови проекту.

МОН разом з директором проекту будуть проведені міжнародні торги на закупівлю навчальних комп'ютерних комплексів, які поставлятимуться до сільського чи селищного загальноосвітнього навчального закладу I-III ступеня, який буде визначений опорною школою чи осередком освітнього округу за прозорим і зрозумілим механізмом відбору.

НЕУСВІДОМЛЕНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ НАШОЇ ДЕРЖАВИ

Ми були і будемо переконані в тому, що саме школи й інші навчальні заклади освіти завжди стабільно працювали і будуть працювати в нашій державі,

Катерина САМОЙЛИК

Голова Комітету освіти і науки Верховної Ради України

і це, мабуть, найголовніша оцінка діяльності і нашого міністерства, і всіх присутніх у цій залі. За останні роки законодавча та виконавча влади разом з педагогічною гро-

мадськістю зуміли зробити ряд позитивних кроків щодо стабілізації в галузі освіти. Це в першу чергу стосується інтеграції вітчизняної освіти в європейський та світовий простір. Поліпшується і бюджетне фінансування, оновлюється зміст освіти, підвищується її якість. Дійсно, **здобутки** міністерства і всіх, хто причетний до великої і надзвичайно важливої освітнянської справи, **абсолютно незаперечні**. І про це свідчать наведені в доповіді міністра освіти і науки показники рівня довіри в населення до освіти.

Даючи належну оцінку зробленому, звичайно, кожен із нас усвідомлює, що ще більше треба зробити, що у нас **залишилось дуже багато проблем**, над якими треба працювати всім нам

разом. *Зупинюсь лише на деяких.*

● Ми багато чуємо з високих трибун про пріоритетність освіти, проте кардинально переломити ситуацію ще не вдалося. **Найтривожніший той факт, що еліта суспільства не сприймає ще того, що ефективний розвиток нашої держави повинен в першу чергу здійснюватися засобами освіти і науки**, що об'єм права громадян на освіту, рівень і якість освіченості населення стає базою, яка визначає ступінь розвитку суспільства, економічний і соціальний стан держави і благополуччя кожного громадянина. **Нерозуміння цього вкрай негативно позначається на соціально-економічному становищі і на перспективах розвитку нашої держави.** В результаті більшість громадян не мають належних умов для свого інтелектуального і духовного розвитку. Ми втрачаємо перспективу формування життєздатного молодого покоління і фундаментальної основи сталого розвитку.

● Друга надзвичайно важлива проблема – **фінансування освіти і науки.** Незадовільне фінансування закладів освіти, забезпечення студентської молоді реально показує ставлення суспільства до освіти. І треба відверто сказати, що законодавча, виконавча **влади не все зробили щодо принципів рівності прав на освіту**, і, звичайно, тому у нас і виникає ряд проблем...

● Школа – єдиний на сьогодні культурно-освітній осередок на селі, тому наше завдання у цей складний час – **підтримати сільську школу**. І це буде правильно, тому що без школи немає і не може бути ані села, ані іншого населеного пункту, що б хто не говорив сьогодні. Задаєшся питаннями: „Чому в економічно блокованій Кубі в провінції функціонує **167 шкіл**, де навчається менше 5 учнів. І це вважається нормальним, тому що реалізується принцип – **кожна дитина, де б вона не жила, повинна обов'язково вчитися**. Я вважаю, нам треба взяти і цей підхід за зразок, як і багато іншого.

● Ми внесли на розгляд до Верховної Ради законопроект щодо державних нагород освітян. В комітеті освіти і науки ВР одностайно прийнято рішення про відновлення почесного звання „Народний учитель України”. Зараз перед нами стоїть завдання, щоб не було заблоковано цього закону, цього рішення. Сподіваюсь,

що до Дня Вчителя ми такий закон приймемо в цілому, і це буде абсолютно правильно. Ми маємо надію, я звертаюсь до Кабінету Міністрів України, що цей закон заблокований ніколи не буде. Хочу також сказати про те, що ми внесли на розгляд до Верховної Ради України постанову про встановлення щорічної премії в галузі освіти. Ми хочемо, щоб це було **30 премій**, тобто щоб кожен регіон був охоплений. В постанові попередньо передбачено **20 тисяч гривень**, але наші колеги при розгляді уже готові внести, щоб це були премії в розмірі **100 тисяч гривень**. Я думаю, що держава може собі дозволити, щоб ім'я вчителя звучало з висоти вищого законодавчого органу нашої держави – вчитель цього заслуговує. **А мільйон гривень на рік для нашої держави абсолютно отих дірок, які є, не залатає.**

**ДЕРЖАВА МОЖЕ
СОБИ ДОЗВОЛИТИ,
ЩОБ ІМ'Я ВЧИТЕЛЯ
ЗВУЧАЛО З
ВИСОТИ ВИЩОГО
ЗАКОНОДАВЧОГО
ОРГАНУ НАШОЇ
ДЕРЖАВИ – ВЧИТЕЛЬ
ЦЬОГО ЗАСЛУГОВУЄ**

Катерина Самоїлик

ПРО ЛАТЕНТНО-ПРИХОВАНУ КАТАСТРОФУ

Перша думка щодо зовнішнього тестування: це прекрасна ідея, її, безперечно, потрібно втілювати, і треба розуміти, що вона через два-три роки буде змінювати нашу освіту, якщо ми з цим тестуванням не зробимо грубих помилок, а ми їх вміємо робити. Фактично зовнішнє тестування – це дуже серйозний, системоутворюючий, сис-

темостимулюючий чинник. Уявіть: через кілька років ми дуже добре будемо знати „хто є хто”, ми зможемо уявити собі директора сільської, чи районної, чи міської школи, випускники якої ніяк не можуть вступити до вузів, тому що в них низький рівень знань. Тоді

Григорій КЛОЧЕК

Ректор Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, академік, професор, доктор філологічних наук

Не пам'ятаю жодного випадку, коли б прийшов директор школи і попросив хорошого викладача математики, фізики

до того директора зразу ж будуть висловлені претензії з боку громадськості: „А ми до тебе не будемо дітей посылати”. І він почне думати, почне шукати кращих вчителів. За багато років роботи в педагогічному університеті (30 років) я не пам'ятаю жодного випадку, коли б прийшов директор школи і попросив: „Знайдіть для мене в майбутньому хорошого викладача математики, фізики”. Зі свого досвіду я знаю, що найкращим випускникам найважче чомусь влаштуватися на роботу. Хочеться вірити, що згодом відбудеться відповідна зміна: директори шкіл, завідувачі райво будуть шукати оцих кращих вчителів.

Але є й дуже багато інших проблем, ще прихованих, яких ми не бачимо з цим тестуванням. Справа в тому, що, скажімо, в цьому році працівники нашого університету зробили дуже багато, щоб залучити елітну молодь, найкращу талановиту молодь, яка закінчила наші школи. Ми дуже багато для цього зробили і вдало, ми задоволені цим набором, нам буде комфортно працювати. Ми знаємо, що маємо прекрасний матеріал, з якого можна буде зробити ще прекрасніших вчителів. Але, якщо в наступному році буде проведено це тестування, а воно буде проведено, то вже до вузів будуть приймати відповідно за високими балами. Тоді від нас кращі підуть. Куди? В столицю, в різні престижні вузи, бо вони чули, що вони престижні, і ми тоді залишимося певною мірою об-

краденими. Це проблема, а таких проблем чимало.

Але я прийшов виступити заради іншої думки, я цю думку висловлював в багатьох статтях, але вона десь загубилася в журналах: *в нашій освіті за останні роки, це років 20-30, відбувається латентно-прихована, гуманітарна катастрофа.*

Наведу приклади, аби ви краще це зрозуміли. Коли випускник церковно-приходської школи, яка теж мала свої певні інноваційні технології, доживав до високої старості, він знав дуже багато поезії. Я можу довести дуже легко, що випускник дореволюційної класичної гімназії володів словом краще, висловлював думки краще, ніж сьогодні червонодипломний випускник найпрестижнішого вузу. Довести це дуже легко: колись вступали, писали твори письмові, а потім їх тихенько прибрали, тому що вони показували, що наші учні не вміють писати. Прибрали, почали писати перекази, так, мовляв, легше, вони прочитають, може щось перекажуть. Виявилось, що вони і переказувати не вміють. Почали писати диктанти – 20-30 помилок. Поки що диктанти ще тримаються, але вже введено тестування, де ставляться „хрестики-нулики”. Йдеться приховано до того, що *ми будемо незабаром мати покоління безграмотних.* Прекрасна думка висловлена американцями: „Поки не пізно, давайте рятувати математику”. Поки не пізно, давайте рятувати мову і літературу поряд з математикою. Чому так сталося? Статистика: у радян-

ські часи урокам літератури і мови відводилося 7-5 годин в деяких класах, потім, у наші часи незалежності, коли література є головним націотворчим фактором – вже до 3-х годин, а потім до 2-х годин. Як спеціаліст стверджую, і будь-якого спеціаліста запитайте, – це вбивство цього предмету, його вже практично немає. *Коли ми проводимо зовнішнє тестування, ігнорували абсолютно літературу, – це вже добиває цей предмет.* Приїхали! Шановні колеги, давайте думати! Ми знаємо як думати. Спеціалісти знають як думати.

Третя думка. Давайте шанувати вчителів. У вчителя **100% енергії**. Якщо ми **70-80% енергії** будемо забирати, щоб він писав, переписував і дуже багато безглуздо, то у нього **тільки 20% залишається**, щоб він виклався на уроці. Давайте будемо робити так, щоб він прийшов на урок свіжим, щоб наша вчителька була доглянута. Ми чомусь думаємо, що треба їх змушувати працювати і контролювати. Я знаю, що ця думка в цій аудиторії, де в основному сидять керівники, може і не популярна, але прислухайтесь до неї.

ЩО ЗАВАЖАЄ СУЧАСНІЙ ШКОЛІ СТАТИ ГАРНОЮ

Усі ми знаємо, що гарна школа – це такий навчальний заклад, якому батьки довіряють своїх дітей зі спокійною душею. Які ознаки гарної школи? На рівні матеріально-технічна база, висококваліфіковані кадри, навчені і виховані учні, мудрий директор, славні традиції.

Яку ж **матеріально-технічну** базу ми маємо? **150 млн. гривень** на капітальні ремонти сільських шкіл, але якщо врахувати, що протягом 20 років не надходило ні копійки, то це лише для **10–15 шкіл!**

Педагогічна наука. Чи забезпечує вона потреби шкільництва, чи доходять її напрацювання до школи, хто кого наздоганяє? *Чи педагогічна наука школу, чи школа педагогічну науку?*

Для однокласної школи і сьогодні немає ре-

цепта, як працювати у різнопрофільному класі і як дати таку підготовку, щоб здібні діти для вступу у вищі навчальні заклади не наймали репетиторів із тих же вищих навчальних закладів. Мене **як керівника школи**, де гостро стоїть проблема перекваліфікації вчителів, **турбують такі питання:** чому друга педагогічна освіта платна, чому екзаменаційна сесія для вчителів-заочників проводиться не в канікулярний час? Це ж потрібна оплата і відсутність якісної заміни уроків.

Хочу зупинитися на проблемах, які стосуються всього суспільства, – брак національної гідності, старорежимні методи виховання, відсутність системи поціно-

Валентина НЕЗДОЛІЙ

Директор Зарічанського НВК Корсунь-Шевченківського району, Черкаської області

вування виховної роботи, які врешті призводять до пріоритетності технологічного аспекту і недостатньої уваги духовному розвитку дитини, молодій людині.

Наш учитель *Олександр Антонович Захаренко* у своїх порадах писав: „У менталітеті, притаманному нашій нації, є риси, які не прикрашають народ, не ставлять його в ряд цивілізова-

них націй, і чекати склавши руки не годиться, бо зміни на краще не впадуть з неба”. Подумайте, колеги, як це зробити в масштабах держави, відгукніться на святую мету школи, яка ставить перед собою майже непосильне завдання: удосконалювати національний менталітет. *Давайте прислухаємось до поради великого учителя.*

ПРОБЛЕМИ ДИТИНСТВА І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЧИНОВНИКІВ

Хочу акцентувати свою увагу на деяких ключових питаннях. Людина починається з дитинства, тому ми всі маємо зрозуміти, що **виконання законів про дошкільну освіту є аксіомою**. Але як на мене, структура дошкільного виховання має бути збережена в такій інтерпретації, якої дотримується

все людство. **Дитина до трьох років має пройти материнську школу. Її має виховувати рідна мати, або батько, або, в крайньому випадку, бабуся для того, щоб навчити її любові**. Бо любити людей взагалі — це абстракція. А дитина цю любов повинна відчувати дома, ще Т. Г. Шевченко казав: „Раз добром зігрите серце вік не прохолоне”. І ясельні групи, в яких плачуться діти, породжують хворих на неврози, епілептиків і таке інше. Схильні діти до різних інфекційних захворювань — це на шиї держави тягар,

тому що мати постійно іде на лікарняний, постійно платять заміну тим, хто виконує її функції. І цю стратегію формування функції сім'ї у нашій державі треба розпочинати, тому що в законі Про освіту чітко написано: *сім'я виховує, школа навчає, допомагає виховувати*. І якщо ми будемо дивитися в корінь, то багато проблем пропаде. Це тих проблем, які ми називаємо національним сирітством і багато інших, тому що сім'я перестала виконувати свою функцію. Нам треба вчити дітей бути сім'янинами власне зі школи.

Наступне. Формування дошкільних закладів. Позитивна тенденція, яку ми помітили зараз — заклади дошкільні розширюються. Але той бюджет, який затверджується на рівні Верховної Ради, далеко не завжди доходить до сільської ради. І це наше з вами, шановні начальники відділів управлінь, директори шкіл, які живуть на територіях сільських рад,

**Зінаїда
БОЛЮК**

Начальник управління
освіти і науки Івано-
Франківської ОДА

упущення. Якщо територіальна громада взяла на себе функції самоуправління і самоорганізації, то вона не має права забирати дитячі гроші на утримання апарату, або на ремонт, або на якісь інші речі. Ніколи з церкви ніхто грошей не брав. І якщо ви порахуєте дітей від народження до 6 років в селі і помножите на 2200, то Ви будете знати, скільки має бути на дошкільне виховання в тій сільській раді, а тоді громаді розказати, куди ці гроші спрямував сільський голова: чи на відновлення дитячого садочка, чи на харчування, яке іноді в сільському дитячому садочку становить одну гривню. Цікаво, котра мама за 1 гривню нагодує дитину в день. І ви прекрасно знаєте, як відбивається недоїдання дитини до шести років, у період її інтенсивного розвитку. Дуже шкода, що оці цінності у нас девальюються, і дехто з батьків просто хоче перекинути на державу ті функції, які мають виконувати вони. А держава тим, хто не має ресурсів, має заплатити, а не перекладати з хворої голови на здорову. Отже, бюджет сільської ради і там же дитячий садок. Хочу сказати, що створено дуже цікаве формування, яке називається навчально-виховний комплекс. Дуже скоренько в окремих районах перереєстрували школу-садочок, яка фінансувалась з сільського бюджету, у НВО, а тим часом на печатки начальники відділів освіти заставили НВО написати, що засновник районна рада. А тепер фінансування. У НВО

написано, що фінансується НВО засновником районної ради. Тобто функції дошкільного виховання переклали на районний бюджет, а кошти залишились в сільському бюджеті. І знову ж освіта не отримує майже нічого на свій розвиток.

Якщо говорити про проблему якості освіти, вона включає в себе три ключових блоки, і я назву один із них — це потенціал освіти, а сюди входить: вчитель, учень, матеріально-технічна база і методичне забезпечення. Учні сидять за партами, яким сорок років, а вирости вони за цей період в рості на 15-20 сантиметрів за рахунок акселерації. Звідси сколіоз. Він є і буде, поки ми не попрацюємо на матеріально-технічну базу. Це загальна проблема держави, бо хворе покоління не зможе розбудовувати її належним чином.

У березні місяці цього року проведено зміни до тендерних закупівель. Що це таке і як це називається я особисто зрозуміти не можу. Ми заклали у бюджеті області мільйон гривень на придбання меблів, щоб до першого вересня закупити по 10 комплектів парт і по одному кабінету на школи району. На початку травня послали запит. Потім вісім разів їздив наш представник до Києва, поки нам дали добро, що, може, опублікують. Місяць чекайте, 29 серпня. Але там такі умови платити: 800 гривень — ми не знаємо за що, 7000 — застави, 35000 — авансу, а потім хтось один напише скаргу і скаже, що він не задоволений торгами. Їх від-

Якщо територіальна громада взяла на себе функції самоуправління і самоорганізації, то вона не має права забирати дитячі гроші на утримання апарату. Ніколи з церкви ніхто грошей не брав

Держава і освіта

Круглий стіл: Освітнянські проблеми і відповідальність чиновників

Фоторепортаж: Колегія МОН 17.08.2006р.

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2006

16

мінять, а ми ніколи нічого не купимо. Ми за свої гроші не можемо придбати обладнання. Єдина монопольна компанія диктує нам умови і навіть не хоче з нами нормально говорити. У нас зірвалося оздоровлення через ці речі. *Це крик душі!*

Діти олігофрени, слабочуючі, слабобачучі. Це окрема тема. Ми не можемо їх зараз взяти в загальноосвітні школи, тому що ми ні матеріально, ні морально не готові до цього, а наші діти, які через цей каналізаційний дух з телевізора набачились стільки жорстокості, що вони цю дитину готові розірвати. Ми мусимо їх вчити поки що в спеціальних школах. Для них потрібні програми, підручники, і вони повинні так працювати, щоб, вийшовши зі шкіл, могли в житті дати собі раду. Олігофрени можуть виконувати будь-яку роботу: доглядати за своїм лицем, тілом, бути дуже законослухняними, якщо вони ростуть не в агресивному середовищі. Подивіться на ці школи. Там немає ні лазень, ні нормальних харчоблоків, ні сушок, в кімнаті по 12 дітей, серед яких є хворі на енурез. І цим має передусім займатись влада на місцях, а не лише окремо начальник відділу освіти. **Це державна проблема, бо ці діти нам потім сядуть на шию.** Кожний має робити свою роботу на своєму робочому місці і питати, що я зробив сьогодні для України. *“Лиш праця єдина з неволі нас вирве”*, — писав І.Я. Франко.

УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ

Якщо освіта не впливає на успішність громадян, вона не є якісною.

Станіслав Ніколаєнко

*Дайте мені гарну політику,
і я Вам дам гарні фінанси.*

Анн Тюрго.

Творимо умови для того, щоб кожен випускник мав соціальний успіх! С. 60

ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПОШУК ШЛЯХІВ ВИРІШЕННЯ ОСВІТНІХ ПРОБЛЕМ

Сучасна освіта формує молодих людей як споживачів готової освітньої продукції, а “виготовлення” такої продукції породжує масу небажаних проблем.

Щоб вирішити їх, необхідно орієнтувати молодь,

яка вчиться, на соціально-культурний розвиток особистості, котра стане не тільки фахівцем, а й висококультурною, всебічно розвинутою особою. Навчальний процес має бути особистісно-орієнтованим.

Людина повинна орієнтуватися в соціально-культурних, економічних ситуаціях. Їй необхідно самій приймати рішення, діяти і виходити на правильний шлях. Тому загально-

визнаною є істина: які ідеї, зміст і мораль закладуться школою, таким буде й суспільство у найближчий час.

За 10-15 років, наприклад, змінилося відношення учнів до уроків інформатики, засобів інформації. Дуже строкатим в Україні є підхід шкіл до вивчення дітьми елементів етики, релігієзнавства, відродження культури. Такий же різнобій і в суспільстві.

Багато, звичайно, залежить від учителя, його готовності жити і працювати в сьогоdnішньому суспільстві,

орієнтуватися на розвиток самого суспільства.

Освіта повинна мати – соціально-спрямований напрям, бути визначеною освітньою політикою, яка гідно забезпечить власну життєдіяльність.

Основними напрямками такої освітньої спрямованості ми вважаємо:

- соціальне, ментальне і культурне забезпечення потреб суспільства і держави;
- формування всебічно розвинутої та соціально зрілої особистості;
- органічне влиття в міжнародну систему освіти, що відображає загальнолюдські потреби й інтереси.

Сьогодні суспільство зобов'язує школу працювати по-новому, вишукувати нові педагогічні ідеї і технології, впроваджувати передовий педагогічний досвід, комплексно вирішувати завдання розвитку й саморозвитку творчої особистості.

Працюючи на кафедрі менеджменту освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського, мені неодноразово доводилось проводити з учителями, керівниками освітніх закладів області анкетування на різні теми. Отримувані відповіді досить цікаво відображають картину проблем, які існують сьогодні в школі.

Перш за все зауважимо, що вирішення майже всіх проблем повністю залежить

**Іван
ОХРИМЕНКО**

Завідуючий кафедрою менеджменту освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського, доцент, кандидат педагогічних наук

від учителів і керівників навчальних закладів.

Візьмемо пункт 15, здавалось би, підходи до співпраці школи, сім'ї та громадськості повинні бути в школі на одному з перших місць. Це і розв'язання фінансових та матеріальних проблем, і допомога в організації виховної роботи, і пошук позазурочних занять і багато іншого. Але, знову ж таки, всі ці проблеми лягають на вчителів і керівництво школи.

Доводиться досить часто використовувати позабюджетні кошти для поліпшення методичної роботи. Це вкрай необхідна справа, тому що поява нових технологій (інтерактивних дошок, комп'ютерів, мультимедійних проекторів і т.д.) вимагає багато коштів. Та навіть придбання літератури, як навчальної так і методичної, – питання особливо складне, і вирішувати його часто доводиться через інші організації та спонсорів. От тому визнання цієї проблеми знаходиться на останньому місці. Звичайно справа вирішується, бо в цілому процес іде, навчання здійснюється, але перелічені проблеми існують і розв'язуються дуже складно, бо складових справи „освіта” дуже багато.

Анкетування щодо впровадження профільного навчання дало такі результати (аналіз базується на дослідженні Самодріна А.П.): найменша сума балів відповідає найвищому рангу – 1, а далі – за спадом величини отриманої суми: 2, 3 ... 6.

Звичайно, така технологія як профільне навчання вимагає додаткового фінансування. Кожен намагається добитися навчальних годин. Вибити більше годин

РЕЙТИНГ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Рейтинг значущості проблеми	Проблема	Обсяг визнання проблеми значущою (%)
3	Стан виховної роботи	11
4	Сформованість змісту навчання	8
5	Технології навчання	7
6	Відсутність мотивації навчання учнів	6
7	Розвиток мислення учнів	5
8	Організація профільного навчання	4
9	Система оцінювання знань	4
10	Сімейне виховання	4
11	Здоров'я учнів	3
12	Наповнюваність класів	3
13	Престиж учителя	3
14	Впровадження інформаційних технологій	2
15	Співпраця школи, сім'ї та громадськості	2
16	Проектування особистісно зорієнтованого навчання	1
17	Дисципліна у школі	1
18	Методичне забезпечення	0,5

РАНГУВАННЯ ФАКТОРІВ

№ п/п	Фактори, що впливають на якість впровадження профільного навчання	Сума балів	Ранг
1	Заробітна платня	300	1
2	Керівництво і контроль	470	5
3	Стан виховної роботи	470	4
4	Стан науково-методичної роботи	360	2
5	Зміст плану роботи школи	420	3
6	Громадське самоврядування	530	6

ОЦІНКИ БАТЬКІВ

Оцінка батьків	Кількість відповідей
Цілком так	400
Більше так, ніж ні	520
Більше ні, ніж так	130
Цілком ні	30
Свій варіант	6
Всього	1086
Пропущено відповідь	17

для профільного навчання на якийсь предмет (а значить і більшу зарплату собі) – у цьому суть профільного навчання по-українськи. Спробуйте змінити систему оплати – і відразу ж кількість бажаючих потягнути ковдру на свій предмет впаде ледь не до нуля.

Не будемо говорити про стан виховної роботи та створення системи керівництва і контролю. Ця система носить епізодичний характер, а це приводить до конфліктної ситуації, а не покращення навчальної і виховної роботи.

Отже, стан заробітної платні вчителя і стан виховання в школі однаково гостро хвилює батьків і вчителів як умова якості навчання підопічних. Стан науково-методичної роботи батьками недооцінений, проте керівництву і контролю відведена вагома роль в умовах неувagi до ролі змісту плану роботи школи в цілому. Громадське самоуправління школи вчителі мало використовують для вирішення якості навчання. У той самий час батьки вважають цей фактор досить дієвим у покращенні стану навчання та якості знань своєї дитини. Батьківська громада “примирилася” з хворобливістю дітей настільки, що це не заважає визнавати школу успішною. Сучасне навчання 48,3% дітей позбавляє нормальної рухомості, переважає сидячий спосіб навчання, 30,1% – не задоволені позакласною і позашкільною діяльністю, чимала кількість батьків не задоволені школою взагалі.

Необхідно сказати, що оцінку школи батьки дають в залежності від їх вихованості, етико-морального, фінансового та професійного рівня, від обізнаності в справі педагогіки. Маючи можливість отримувати знання в школах різного рівня (державні і приватні, ліцеї, гімназії, колегіуми і, звичайно, середні) все зводиться до коштів, а за цим стоїть мораль вчителя, учня, батька, не говорячи про професіоналізм.

Наступною проблемою є введення інновацій в освітній простір. Насамперед це стосується розробки та запровадження профільного навчання, державних стандартів освіти, переходу до 12-ти річного навчання, застосування 12-ти бальної системи оцінювання знань учнів.

Названі нововведення в освітній процес зумовлюють не тільки розширення обов'язків керівників освітніх закладів, а й ставлять нові завдання перед учителями у виконанні їхніх функціональних обов'язків, сприяючи освітянському прогресу.

Однак багато педпрацівників не в повній мірі розуміють, що таке профільне навчання, а 20 % взагалі не визначились (із 100 осіб опитаних).

Якщо ідея, покладена в основу освітньої технології, є для значної кількості професіоналів у даній галузі наукових знань актуальною і перспективною, то технологія, розроблена на її основі, є інноваційною освітньою технологією. (Химинець В.В.).

Розглянемо декілька технологій, ознайомившись з науковими педагогічними ідеями, покладеними в їх основу, встановимо рівень власних знань про певну ідею, переконаємось у тому, що освітні технології, які виникли під впливом цих ідей, є інноваційними.

Освітня технологія, яка виникла під впливом ідеї академіка В.Р. Ільченко і стала інноваційною, говорить, що: „Інтеграція змісту освіти – це встановлення його цілісності шляхом об'єднання його елементів на основі найбільш загальних закономірностей природи”. Це водночас і фундаменталізація змісту освіти, згідно меморандуму ЮНЕСКО (1994) ця умова розглядається як національна безпека.

Технологія приводить до комплексного виразу інформації, що зменшує витрати зусиль учнів на її засвоєння та підвищує рівень розуміння знань. Такий же висновок можемо зробити про інші технології.

Звернемо увагу на проблеми, які виникли в сучасних виховних технологіях, на те, як вони реалізуються через свої функціональні шляхи:

1. Вплив на свідомість, почуття і поведінку вихованців.
2. Органічне поєднання виховання (зовнішнього педагогічного впливу) і самовиховання особистості.
3. Єдність та координація виховних зусиль усіх соціальних інститутів і об'єднань, які займаються вихованням: сім'ї, школи, колективів і груп, засобів масової інформації, літератури, мистецтва, органів правопорядку та ін.

4. Використання системи конкретних виховних справ, які одночасно вирішують завдання інтелектуального, фізичного, патріотичного, морального, естетичного й екологічного виховання в єдиному виховному процесі.
5. Системний підхід до процесу виховання, взаємозв'язки і взаємовплив.
6. Урахування зовнішніх і внутрішніх факторів, які сприяють чи перешкоджають одержанню найоптимальніших результатів виховної роботи.

Звичайно, ми повинні враховувати, де дитина живе, яке в неї оточуюче середовище, який моральний, психологічний стан, які засоби інформації впливають на дитину, який фінансовий стан сім'ї, наскільки індивідуально працює дитина, а також забезпечення навчально-педагогічною літературою та основними новими технологіями.

Багато уваги ми повинні надавати виховній, краєзнавчій роботі. Діти не звертають уваги на знання історії рідного краю, а учителі не створюють факультативів, які б зацікавили дітей у вивченні сторінок життя односельців, їх виробничих досягнень, вивченню родоводів, передумов їх життя та життя сьогодні.

Цікавий матеріал дав у своєму історичному літописі учитель Пирогівської школи, що на Полтавщині, Матвієць О.М., але таких одиниць. А ми знаємо, що населених пунктів, шкіл з славною історією дуже багато, причому не з сторічною історією, а значно давнішою.

Сучасне розуміння освітніх цілей передбачає усвідомлення того, що завдання озброєння специфічними знаннями повинне поступитися місцем формуванню навичок, які мають життєво важливе значення і широке практичне застосування. А це вимагає переорієнтації навчання на досягнення цілей ціннісного, творчого плану, що характеризуються певною мірою невизначеності порівняно з технологічними, які відзначаються підвищеною інструментальністю і високою точністю. Ми поступово повинні знаходити педагогічний інструментарій для залагоджування проблем, які заважають розширенню освітнього простору.

ОСНОВНІ ІДЕЇ Й ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

№ п/п	Наукова педагогічна ідея	Інноваційні освітні технології
1.	Інтеграція змісту природничої освіти	Технологія В.Р. Ільченко "Довкілля"
2.	Інтеграція змісту шкільної освіти	Технологія Р. Штайнера
3.	Диференціація творчих здібностей учнів	Технологія колективного навчання (Програма "Крок за кроком")
4.	Індивідуалізація змісту навчання	Технологія особистісно орієнтованого навчання
5.	Диференціація змісту навчання	Технологія модульно-розвивального навчання
6.	Особистісно-орієнтована організація навчально-виховного процесу	Технологія особистісно-орієнтованої школи
7.	Розвиток теоретичного мислення в учнів	Технологія розвивального навчання
8.	Розвиток внутрішніх резервів учнів	Технологія життєтворчості
9.	Розвиток чуттєвої сфери учнів	Технологія М.Монтессорі
10.	Розвиток фізичного здоров'я учнів на навчальних заняттях	Технологія "Рекреаційна освіта"

ЛІТЕРАТУРА

1. Даниленко Л.І. Інноваційні педагогічні технології в закладах освіти // Імідж сучасного педагога. – № 2, 3 – Полтава. 2006.
2. Єльнікова Г.В. Розвиток адаптивних засад в управлінні загальною освітою // Імідж сучасного педагога. – № 2, 3 – Полтава. 2006.
3. Клепко С.Ф. Наукова робота і управління знаннями. – Полтава. 2005.
4. Самодрін А.П. Культура управління педагогічною системою регіону. // Імідж сучасного педагога. – № 2, 3 – Полтава. 2006.
5. Химинець В.В. Інновації в сучасній школі. – Ужгород. 2004.

Управління
школою

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

„КАФЕДРА ВНЗ – МАЛА АКАДЕМІЯ
МИСТЕЦТВ – ЗАГАЛЬНООСВІТНІ І
ПОЗАШКІЛЬНІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ”:
ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

**Олександр
ДАЦЕНКО**

Начальник
відділу куль-
тури та дозвілля
Виконавчого комі-
тету Полтавської
міської ради,
старший викладач
кафедри музики
Полтавського
державного пе-
дагогічного уні-
верситету імені
В.Г. Короленка

Зміни у нашій державі вимагають формування гармонійно розвиненої особистості, громадян, котрі здатні не тільки адаптуватися до нових умов розвитку суспільства, але й брати активну участь у житті країни. Реалізація цієї мети значною мірою залежить від діяльності загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів, які є одними із найважливіших ланок неперервної освітньої системи.

Дитячий творчий колектив (ДТК) розглядаємо як педагогічну умову формування всебічно розвиненої особистості через: ретроспективний проблемно зорієнтований аналіз їх розвитку; основні методичні напрямки у діяльності ДТК; сучасні вимоги до керівників цих колективів; практику роботи з колективами в умовах загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів.

Діяльність дитячих творчих колективів повинна бути заснована на законах творчості, що передбачають залучення дітей до гармонізації спілкування, успіху, можливості почуватися вільно, що, безумовно, сприятиме розвитку незалежного мислення, розробці

приймів співтворчості та інтелектуальної напруги, передбачає експериментування дітей, гру, гнучке поєднання індивідуальної, групової та колективної діяльності, самостійної та педагогічно скерованої.

Тому на сучасному етапі в освіті є досить актуальною проблема створення та функціонування навчально-виховних комплексів „ВНЗ – школа”, що говорить про тісну співпрацю вищих, загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів. У цьому застосуванні комплекс визначається як відносно новий тип школи, основна ідея якого – створення педагогічних умов, що максимально сприяють всебічному розвитку особистості школяра [5; 10].

У працях І. Августевича [1], М. Плоткіна і В. Алфімова [10] такі комплекси обґрунтовуються як соціально-педагогічне явище, розглядаються особливості планування навчально-виховного процесу в них і самоврядування, доводиться необхідність спільної методичної роботи вчителів і спеціалістів загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів.

У 2004 році був створений регіональний науково-методичний комплекс (РНМК) „Кафедра педагогічної майстерності Полтавського державного

педагогічного університету імені В.Г. Короленка (ПДПУ) – Мала академія мистецтв – загальноосвітні та позашкільні навчальні заклади Полтавщини” (див. вріз на с. 23). Це ефективна та результативна взаємодія науковців з керівниками ДТК навчальних закладів регіону, наукова підтримка і методична допомога щодо підвищення їх педагогічної майстерності. Центром розвитку діяльності комплексу є творча взаємодія викладачів ВНЗ, керівників ДТК, талановитих студентів і учнів.

Педагогічними умовами діяльності РНМК є:

- педагогічна діяльність Асоціації керівників ДТК області;
- реалізація Концепції розвитку виховної діяльності дитячих творчих колективів Полтавщини (див. вріз на с. 23);
- науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу;
- пошук нових форм розвитку діяльності дитячих творчих колективів;
- проведення творчої педагогічної практики студентів на базі Малої академії мистецтв.

В умовах науково-методичного комплексу регіону ефективніше здійснюється процес соціалізації та адаптації дітей до нових умов життя, створюється дієвий центр діяльності ДТК, що здійснює інтеграцію їх виховних зусиль. Комплексний підхід до організації практики навчання та виховання особистості дитини в творчому колективі розглядаємо з позиції цілісності й системності щодо організації роботи регіонального науково-методичного комплексу, в якому

Таблиця 1

МОДЕЛІ КЕРІВНИКА ДИТЯЧОГО ТВОРЧОГО КОЛЕКТИВУ

Моделі керівника	Визначення
Педагог-музикант	Людина з добре розвинутими музичними здібностями, яка має змогу розвивати їх у інших людей, кваліфіковано проводити уроки музики (Б.М.Теплов) [9].
Педагог-хормейстер	Педагог, який володіє навичками виконавчої та концертмейстерської діяльності (Б.М.Теплов) [9].
Педагог-хореограф	Фахівець, котрий формує в дітей уявлення про танець як один із видів мистецтва, навчає технології, стилю танцю.
Педагог-митець	“Педагог-митець – це людина широкого культурного діапазону, здатна створити атмосферу краси, гри, фантазії, творчості, утвердити в розумі і серці учня суспільну цінність навчальної дисципліни через призму власного естетичного світобачення” (Н.В.Семергей) [7, с.37].
Ефективний педагог	Характеризується унікальною комбінацією особистісних якостей, позитивною Я-концепцією, вмінням сприяти успішній соціалізації учнів та стійкими тенденціями реагування, які є суб’єктивними передумовами професіоналізму в педагогічній роботі (В.Ю.Стрельніков) [8, с.6].

Керівник повинен чітко уявляти: що таке дитячий творчий колектив; якими якостями повинен володіти керівник ДТК; основні аспекти навчання учасників ДТК; постановка цілей у ньому; обов’язки керівника; як використовувати навчальний матеріал; питання демократії при навчанні.

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ДТК

Розробка та реалізація проекту Концепції розвитку виховної діяльності дитячих творчих колективів м. Полтави та Полтавської області є важливою педагогічною умовою [3, с.72-74]. Її основою є сучасне соціально-педагогічне наукове знання, ретроспективний проблемно-орієнтований аналіз діяльності ДТК в культурно-освітньому виховному середовищі.

Концепція (від лат. *conceptio* – сприйняття) об’єкта (системи) – це уявлення (знання) про об’єкт (систему) на рівні підходів, ідей, принципів, побудови і функціонування.

Концепція є вихідною гіпотезою про розвиток виховної діяльності дитячих творчих колективів м. Полтави та Полтавській області. Для її реалізації проведено комплексний збір вихідних даних для ретроспек-

(Продовження, початок на с. 23)

тивного проблемно-орієнтованого аналізу створення та функціонування ДТК на Полтавщині; проаналізовано стан дитячих творчих колективів, усунуто їх проблеми; прийнято рішення на рівні цілей, завдань Полтавської обласної програми системи виховання учнівської молоді на період до 2012 року (на виконання Національної програми „Діти України”) [6] та Миської програми розвитку культури м. Полтави на 2006-2007 рр. [4].

Мета Концепції: визначити необхідні організаційні, навчально-методичні, кадрові, інформаційні умови для розвитку виховної діяльності дитячих творчих колективів у загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладах; сприяти розвитку соціальної і культурної компетентності особистості, її самовизначенню в соціумі, формуванню духовно-моральної людини-громадянина.

Завдання Концепції: підвищити соціальний статус ДТК у системі освіти та культури; сформувати цілісну регіональну систему виховної діяльності ДТК на основі врахування муніципальних, регіональних, соціокультурних особливостей; розширити склад суб'єктів (ДТК) виховної діяльності, координувати їхні зусилля, зміцнити взаємодії соціальних партнерів загальноосвітніх та позашкільних закладів; активно впроваджувати в педагогічну практику новітні досягнення теорії, сучасного досвіду міста та області виховної діяльності ДТК на муніципальному, регіональному, всеукраїнському та міжнародному рівнях; розвивати і вдосконалювати систему психолого-педагогічної підтримки обдарованих дітей; активізувати роботу із засобами масової інформації і преси з питань розвитку виховної діяльності ДТК; підвищити професійний рівень демократичного керування процесом розвитку виховної діяльності ДТК.

Концепція розвитку виховної діяльності дитячих творчих колективів Полтавщини сприяла більш інтенсивним змінам у діяльності ДТК загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів регіону, трансформації їх у нову якість.

До складу РНМК входить „Мала академія мистецтв”. Основними принципами побудови її навчально-виховного процесу є:

- народність формування національної свідомості, любов до рідної землі, виховання шанобливого ставлення до культури, спадщини, народних традицій, звичаїв свого народу та світу;
- природовідповідність – урахування індивідуальних та вікових особливостей людини, анатомічних, фізіологічних, психологічних, національних особливостей;
- культуровідповідність виховання – органічний зв'язок виховання з історією народу, його культурними та побутовими традиціями, з народним та класичним мистецтвом, забезпечення духовної єдності та спадкоємності поколінь;
- гуманізація виховання – створення умов для формування кращих якостей та здібностей дитини, джерел її життєвих сил, гуманізація взаємин між вихователями та вихованцями;
- повага до особистості, розуміння її запитів, інтересів, гідності, довір'я до неї;
- неперервність виховання, досягнення цілісності та наступності у вихованні та навчанні;
- диференціація та індивідуалізація навчально-виховного процесу, врахування рівнів фізичного, ►

прослідковуються два основних напрямки: науково-методичний і творчий. Плідне поєднання цих напрямків було б неможливе без серйозного аналізу сучасного методичного матеріалу, творчої ініціативи та умов, створених у навчальних закладах, які входять до цього комплексу.

Для підвищення ефективності діяльності ДТК було створено асоціацію керівників дитячих творчих колективів Полтавщини, до якої ввійшло 19 керівників цих колективів [2].

На першому установчому засіданні було прийнято Статут, в якому було визначено основні завдання асоціації: ініціювати створення дитячих творчих колективів; сприяти культурно-середовищному вихованню дітей; розвивати діяльність дитячих творчих колективів; відроджувати культуру нації та утверджувати нове в цих колективах; упроваджувати в життя громадських ініціатив, що сприяють підвищенню соціального статусу керівника ДТК, сприяти зростанню їх громадської активності та розумінню ними своєї ролі в розвитку діяльності дитячих творчих колективів; підтримувати зв'язки із керівниками всіх регіонів України та за кордоном; налагоджувати контакти з авторами українських збірок пісень, посібників, творчих програм і методик, проводити семінари та конференції, презентації з цих питань; підтримувати зв'язки із керівниками дитячих радіо-, теле-, Інтернет-конкурсів; сприяти підбору професійних керівників ДТК; надавати методичну допомогу керівникам дитячих творчих колективів у їхньому

прагненні до збереження національної самобутності, розвитку освіти, культури; сприяти розвитку дитячих творчих колективів у регіоні та творчих здібностей талановитих дітей, надавати їм допомогу в навчанні.

Асоціація сприяла визначенню моделей керівників дитячих творчих колективів (див. табл.1).

З метою підняття престижу ДТК учасниками регіональної науково-практичної конференції “Науково-методична діяльність комплексу: кафедра педмайстерності ПДПУ – Мала академія мистецтв – освітні та позашкільні заклади Полтавщини” (2006) були члени асоціації керівників дитячих творчих колективів.

К е р і в н и к Д Т К
Лазірківського Будинку дитячої та юнацької творчості (Т.В. Ляченко) у своєму виступі сказала: *“Я буду говорити про духовний розвиток особистості, адже ця проблема одвічна. Скільки існує людина, стільки вона намагається відсхоналити свій внутрішній світ. Без високого духовного злету ми не станемо цивілізованою нацією. Мені подобається працювати з дітьми, але ж не таємниця, що духовна культура нинішньої молоді далека від високого рівня. Цинізм, грубощі в спілкуванні з дорослими та ровесниками, жорстокість, нерозуміння високохудожнього мистецтва та навіть небажання його сприймати – все це, на жаль, притаманне сучасній молоді. Годі очікувати від юнаків та дівчат іншої поведінки, коли вони бачать на телеекранах пропагування кримінальної діяльності, що веде до швидкого збагачення й розкоші, читають розрекламовану низькопробну лі-*

соціального, духовного, інтелектуального розвитку, стимулювання активності, розкриття творчої індивідуальності кожного;

- послідовність, систематичність і варіативність форм і методів навчання та виховання;
- свідомість, активність, самодіяльність і творча ініціатива учнівської молоді, поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самодіяльністю учнів;
- інтегративність – єдність педагогічних вимог Малої академії мистецтв, сім’ї та громадськості.

На початковому етапі експериментальної роботи провели констатувальний зріз. На основі анкетування **32 керівників** ДТК загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів було зібрано і вивчено характеристики **35 дитячих творчих колективів** Полтавщини, які потім було доповнено у процесі формувального експерименту.

ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ДТФ

Творчий мистецький колектив “Полтавські балаболки”. Вихованці театрального відділу 6 років набувають знань з мистецтва художньої мови, театральної гри, гри актора з лялькою, історії мистецтв, хореографії тощо. Вони визріли для створення дитячого творчого колективу на 7-ому році навчання. Група талановитих дітей, які, крім офіційних занять, почали виступи з невеличкими сценками, мініатюрами, готували новорічні ранки для дитячих садків, учнів молодших класів шкіл м. Полтави, відчули потребу готувати спеціальні програми на замовлення, навчилися писати сценарії, інсценівки до оповідань та маленькі п’єски. Принцип був таким: спочатку кожен учасник обирає собі персонаж, якого хотів би зіграти, потім усі разом фантазували, в яких стосунках він, тобто його персонаж, може бути пов’язаний з іншими. Створювалися невеликі самобутні вистави, де кожний грав те, що було йому до вподоби, але підпорядковував це загальній темі та ідеї. Учасники колективу, що поступово створювалися, реалізували себе повністю, будили фантазію, відшукували характерні лише для них прийоми, які полягали вони не тільки в театральній грі, але й у спілкуванні та грою із глядачами. Звичайно ж, все це відбувалось під пильним оком режисера, котрий контролював процес, направляв у потрібне русло, вчив підпорядковувати власну творчу думку загальному задуму.

Творчий поштовх відбувся після запрошення колективу до участі в Міжнародному театральному фестивалі “Земля. Театр. Діти” у м. Євпаторії. Саме тут формування колективу досягло свого апогею. На цьому престижному театральному форумі потрібно було мати назву колективу, прапор, привітання, що відповідало б назві колективу та його творчому кредо, “капустяник”, а що саме головне – конкурсну виставу на одну годину. Почалась велика праця. Перш за все: як назвати колектив?! Довго сперечались, зчинився великий гамір. І тоді єдиний представник чоловічої статі, що був на той час у колективі – Павло Васильович, – закричав: “Та годі вам, балаболити”. Всі замовкли, а керівник сказала: “Ось вам і назва “Полтавські балаболки”. Виходячи з назви, зробили великий прапор, на якому веселі личка лукаво показували язика. “Капустяник” і привітання створювали всі разом. Уже потім привітання від землі Полтавської високо оцінили присутні на відкритті ▶

(Продовження, початок на с. 25)

фестивалю, а “Капустяник” посів II місце серед більш ніж 20 колективів.

Незрівнянне відкриття фестивалю: хода через все місто з промовкою: “Балабольте на здоров’я – не зашкодить це здоров’ю”, виступ із привітанням, де десятки тисяч професійних очей оцінювали першу появу колективу на фестивалі. І нарешті: конкурсний виступ, де судді – два жури – дитяче й доросле. З ранку до вечора “Балаболки”, переглядаючи виступи дитячих творчих колективів, дійшли висновку: вміємо дуже мало в порівнянні з іншими. Але несподівано отримали велику радість – стали дипломантами, нас запросили на престижні фестивалі у Росію та Естонію.

2005 рік став роком напруженої праці: ввели заняття по пластиці, вокалу, збільшили кількість виступів з різножанровими програмами. А найголовніше – ще більше згуртувались, здружились. Колектив поповнився тими, хто пройшов ретельний відбір. Юні актори допомагали один одному не тільки у театральній справі, але й долали труднощі у загальношкільному навчанні. Кожний виступ, будь-то вистава чи читацька програма, обговорювався, уважно вислуховувались зауваження режисера, пропозиції дітей. Крім того, більшість членів колективу виступали готувалися до обласних та всеукраїнських конкурсів читців (Аня Семено та Павло Васильєв чотири рази ставали лауреатами різних конкурсів).

Готуючись до поїздки в Естонію на Міжнародний театральний фестиваль “Магія сцени – 2003”, створили самобутню виставу за творами М.В. Гоголя та містерії XII ст. “Христос воскреслий” (матеріали містерії було знайдено у запасниках Києво-Печерської Лаври). Перечитали твори Гоголя. Використали багато додаткових матеріалів, училися хорошему речитативному читанню, підбирали відповідну музику. Паралельно з виставою готували привітання від України та “Капустяник”. Після конкурсного виступу в Таллінні – столиці Естонії режисери інших ДТК щиро привітали нас, а маленька акторка з Пермі сказала: “Спасибі вам велике за величезну духовну та естетичну насолоду”. Це було найбільшою і найвищою похвалою “Балаболкам”. Колектив прийняв посол України в Естонії, попросив показати “Містерію” у посольстві, вручив грамоту за зміцнення культурних зв’язків України та Естонії. “Балаболки” стали лауреатами. Потім виступ в Євпаторії – знову лауреатський титул, знову запрошення на міжнародні фестивалі. У колективі заявили про бажання навчатися у вищих навчальних закладах з учасника, а тому було прийняте рішення – у 2004 р. нікуди не їхати, дати змогу поступити, належно підготуватися бажаним навчатися. З великим успіхом пройшла новорічна вистава “Як козаки Новий рік рятували і славу собі здо-

тературу, слухають такого самого татунку музику. Така “культура” не здатна виховати в молодій людині нічого, крім аморальності та бездуховності. Ми ж своїм вихованцям прищеплюємо думку: “Ким би я не став, куди б мене не занесла доля, пам’ятаю: я працював у гуртках Лазірківського Будинку дитячої та юнацької творчості і не осоромлю його честі”.

Для наших учасників дитячих творчих колективів Будинок творчості став частиною життя. І це не прості слова. Це дійсно так. Адже тут є можливість для самоствердження і суспільної діяльності; є можливість спілкування в колективі односторонців, наповнення дозвілля цікавими справами, новими враженнями. Лише позашкільний заклад дає можливість вільного вибору улюбленої справи, що сприятливо впливає на самовизначення особистості, і при цьому повніше реалізує творчий потенціал дитини”.

Розглянемо більш детально зміст діяльності окремих ДТК Полтавської міської школи мистецтв “Мала академія мистецтв” (див. вріз на с. 25).

Про результативність роботи комплексу може свідчити такий факт, що у рамках науково-методичного семінару завідувачів кафедр педагогічної майстерності вищих навчальних закладів України (26-30 вересня 2005 р.), метою проведення якого було знайомство з передовим педагогічним досвідом організації навчально-виховної, методичної та наукової роботи базової кафедри педагогічної майстерності Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка,

27 вересня у приміщенні Малої академії мистецтв був проведений майстер-клас „Освітньо-виховна діяльність асоціації дитячих творчих колективів Полтавської області. Науково-методична робота комплексу „Кафедра педмайстерності ПДПУ – загальноосвітні та позашкільні заклади Полтавщини”. Учасники семінару ознайомилися з історією створення та функціонування Асоціації дитячих творчих колективів Полтавщини [3].

Виступи завідувача кафедри педагогічної майстерності ПДПУ професора М.В. Гриньової, директора Малої академії мистецтв Т.Ю. Магомедової та дитячих творчих колективів: камерного ансамблю „Гобелен” (керівники С. Берюк, Н. Здоровило); зразкового хореографічного колективу „Пірует” (керівник Т. Олевська) – ще раз підтвердив педагогічну ідею щодо розвитку особистості в ДТК засобами мистецтва, що дає можливість дитині реалізувати свої здібності, підготувати її до життя. Дотримуючись цієї ж думки, М.М.Букач, доктор педагогічних наук, професор Миколаївського державного гуманітарного університету імені П. Могили; О.І. Виговська і Н.І. Білик, головні редактори журналів „Директор школи, ліцею, гімназії” та „Імідж сучасного педагога”; Ю.М. Нагорний, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки Харківської державної академії культури, звернули увагу на практичне вирішення питань формування професійної майстерності педагога через керівництво дитячими творчими колективами.

(Продовження, початок на с. 26)

бували”, виступи на читальних конкурсах. Зокрема, у конкурсі пам’яті Т.Г. Шевченка Павло Васильєв, Ганна Семено та Максим Писаренко стали лауреатами обласного рівня.

На жаль, залишили колектив “Полтавських балаболук” Ганна Семено, вона вступила на режисерський факультет Київського національного університету культури та мистецтва, Даша Галатченко – на факультет журналістики Львівського державного університету, Павло Васильєв – на акторське відділення Полтавського музичного училища. Але вони завжди будуть членами колективу, як і ті, що вийшли з нього на ранніх стадіях його розвитку. Постійно приходять на репетиції та виступи Ольга Шевельова, що, маючи дві вищі освіти, навчається в магістратурі з психології роботи з дитячими колективами, приїздить з Москви випускниця Російської театральної Академії, а нині вже рік як актриса театру Олександра Галатченко, а Марина Татаренко – декан Полтавського факультету Київського національного університету культури і мистецтва, режисер за фахом, відкрила у Полтаві відділення режисерів естради та масових видовищ.

Театр масових видовищ “Полтавські балаболки” прямує далі. В колектив приходять нові юні таланти, що підтримують традиції театру, вчать майстерності театральної гри, а насамперед – бути Людиною з Великої літери.

Зразковий хореографічний колектив “Пірует” (керівник Т.В. Олевська). Створений у 1998 р., де налічується 60 дівчаток і хлопчиків 7-14 рр. За час навчання в школі мистецтв учасники колективу вивчають класичний, народний, сучасний, історико-побутовий танець і гімнастику.

Найбільше дітям подобається урок історико-побутового танцю, де вони знайомляться з епохою XVI-XIX століть, історією костюму, різноманітними поклонами, танцями. Вивчений матеріал – основа для концертних постановок. Так, наприклад, були створені номери “*Менует*” XVII-XVIII століть, австрійський народний танок “*Лендлер*”, “*Віденська полька*” XIX ст.

Колектив “Пірует” – міцна сім’я, творчий союз однодумців, де кожний учасник, підвищуючи свій рівень, утворює умови для росту професіоналізму колективу. Невичерпна енергія дітей, постійна підтримка батьків та величезне бажання керівника колективу робити все, щоб професійний рівень команди зростав і приводив до гармонійного сполучення руху, музики і костюму.

Колектив веде активну концертну діяльність. Бере участь у всіх культурно-масових заходах міста. У 2003 р. старша група брала участь у звітному концерті Полтавської області у м. Києві “Духовна ода Полтащини”. У 2001 р. колектив почав виїжджати на концерти і фестивалі в різні міста України, де став неодноразовим дипломантом і лауреатом різних міжнародних, всеукраїнських, обласних конкурсів:

- 2001 – лауреати II премії конкурсно-розважальної програми “Зірки на сцену”, м. Київ; I ступеня обласного конкурсу “Срібний черевичок” у номінації “Сучасний танець” (старша група); II ступеня у номінації “Класичний танець” (молодша група);
- 2002 – лауреати I премії Всеукраїнського фестивалю дитячого сучасного танцю “Березнева зірка”, м. Харків; I ступеня II Міжнародного фестивалю ▶

(Закінчення, початок на с. 27)

сучасної хореографії "Весна танцююча", м. Київ, номінація "Стилізований танець"; I ступеня обласного конкурсу "Срібний черевичок", номінація "Класичний танок", молодша група;

2003 – лауреати Всеукраїнського відкритого фестивалю "Березневий ярмарок-2003" у номінації "За лучшее сочетание костюмов хореографии в историческом танце", м. Дніпропетровськ; I ступеня обласного конкурсу "Срібний черевичок" у номінації "Класичний танок" (молодша група); лауреат I ступеня у номінації "Народний танець" (старша група); дипломант Всеукраїнського телевізійного конкурсу "Крок до зірок", Київ (2003-2004).

Зразковий хореографічний колектив "Арабески" (керівник Н.В. Ольвач). По чарівній країні танцю учасники зразкового хореографічного дитячого творчого колективу подорожують уже 7-й рік. Створений у 1998 р. Об'єднує більш ніж 60 дітей віком від 6 до 16 років – учнів шкіл м.Полтави та Полтавського району. Навчаючись на хореографічному відділенні, діти опановують мистецтво класичного, народного, сучасного та історико-побутового танцю, сольфеджіо, образотворчого мистецтва, оволодівають грою на музичних інструментах.

Ансамбль "Арабески" постійно бере участь у міських та обласних культурно-мистецьких заходах, його учасники завжди бажані гості у загальноосвітніх, позашкільних і вищих навчальних закладах міста. "Арабески" – лауреати Всеукраїнського телевізійного конкурсу "Зірки на сцену", обласного конкурсу "Срібний черевичок" (I та II місця), дипломанти Міжнародного телевізійного фестивалю "Південний експрес". Колектив проводить активну концертну діяльність, пропонуючи мистецтво класичного, народного та сучасного танцю по області та місту. Хореографічні номери ансамблю: "Пролісок", "Планета Чудес",

Ансамбль "Арабески"

"Натхнення", "Морячка", "Веселі парасольки", "Східна казка", "На балу у Золушки", "В іспанських ритмах", "Ой ти місяцю", "В країна квітів", "Маленькі балеринки", "Свято танцю", "Чарівний вальс" і т.ін. "Арабески" – це колектив однодумців педагогів, дітей, батьків, яких об'єднує творчість, дружба, взаєморозуміння, натхнення та прагнення до самовдосконалення.

Учасники семінару пересвідчилились, що саме організація асоціації та науково-методичного комплексу сприяє ефективності та результативності роботи дитячих творчих колективів регіону та підвищенню художньо-естетичної майстерності їх керівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Августевич І.І. Сельские учебно-воспитательные комплексы (организационно-педагогические основы деятельности). – Белгород, 1989. – 86 с.
2. Даценко О.А. Асоціація дитячих творчих колективів у створенні культурного середовища Полтавщини. – Полтава: АСМІ, 2006. – 82 с.
3. Даценко О.А. Концепція розвитку виховної діяльності творчих дитячих колективів Полтавщини // Імідж сучасного педагога. – №10 (49). – 2004. – С. 72-74.
4. Міська програма розвитку культури м. Полтави на 2006-2007 рр. / Автор-упорядник О.А. Даценко – Полтава: ПДПУ ім. В.Г. Короленка 2006. – 28 с.
5. Навчально-виховні комплекси – новий тип сучасної школи: Методичний посібник. – Полтава: ПОПОПП, 1997. – 106 с.
6. Полтавська обласна програма системи виховання учнівської молоді на період до 2012 року. – Полтава: Освітаінфоком, 2001. – 32 с.
7. Семергей Н.В. Педагог-митець: мрія чи реальність? // Імідж сучасного педагога. – 2002. – №№6-7. – С35-38.
8. Стрельніков В.Ю. Модель "ефективного вчителя" у педагогіці Заходу" // Імідж сучасного педагога. – 1999. – № 3. – С.6-9.
9. Теплов Б.М. Основные музыкальные способности // Музыка в школе. – № 5. – 2005. – С.8-19.
10. Учебно-воспитательный комплекс – новый тип школы / Под ред. М.М. Плоткина, В.Н. Алфимова. – М., 1991. – 143 с.

УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИМ ВИХОВАННЯМ ПІДЛІТКІВ

У ПОЗАШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ
В КОНТЕКСТІ АДАПТИВНИХ ПРОЦЕСІВ

Важливим джерелом визначення сучасної стратегії розвитку освіти в Україні є з'ясування особливостей управління позашкільним навчальним закладом, аналіз умов, в яких вони розвиваються, змістовне наповнення управлінських дій, які ведуть до вдосконалення національно-патріотичного виховання підлітків. Для цього необхідно мати наукове уявлення про систему управлінських процесів та взаємодію підсистем виховного середовища.

Тому в сучасних умовах динамічного розвитку освіти актуальним є спрямування керівників позашкільних навчальних закладів на застосування механізмів приведення педагогічної системи закладу у „відповідність до притаманних їй закономірностей, принципів, функцій“ та організація їх впливу на діяльність педагогічного колективу з метою забезпечення максимального позитивного результату розвитку позашкільного навчального закладу [1, с.107].

При цьому необхідно врахувати, що специфіку управлінської діяльності обумовлюють особливості відкритості керованих систем, формування відповідного характеру взаємодії учасників управлінського процесу. У зв'язку з цим

ефективним є адаптивний підхід до управлінської діяльності та узгодження дій у процесі досягнення мети національно-патріотичного виховання підлітків.

В таких умовах важливо, що „метою адаптивного управління є взаємоузгодження дій всіх учасників управлінського процесу для забезпечення природного шляху їх розвитку в усвідомлених межах і напрямку шляхом спрямованої самоорганізації“ [2, с.36].

Щоб ефект перетворень був максимальним, визначені цілі і практичні завдання національно-патріотичного виховання підлітків у позашкільному навчальному закладі мають бути системними і скоординованими між собою. Використовуючи відомі типи механізмів координації управління діяльністю – вертикальний і горизонтальний, – можливо виходити з того, що шляхи вирішення завдань узгодження спільної діяльності між учасниками навчально-виховного процесу в позашкільному навчальному закладі здійснюються керівником; або зв'язки між вихователями і вихованцями узгоджуються самими виконавцями за ра-

Управління
школою

Тетяна ГАВЛІТІНА

Завідувач кафедри управління освітою Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2006

Таблиця 1

ПОРІВНЯННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ДІЙ У ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ В РІЗНИХ РЕЖИМАХ

Управлінські дії	Режими життєдіяльності	
	Традиційний	Розвитку
Планування	Планування поточної роботи позашкільного навчального закладу традиційного типу, заходи щодо підтримки стабільної ситуації, використання традиційних навчальних планів, програм, технологій, посібників з позашкільної освіти, в яких забезпечуються загальні вимоги	Прогнозування результатів здійснення локальних і модульних змін у позашкільному навчальному закладі, зіставлення їх із завданнями національно-патріотичного виховання, освоєння і розробка нових інтегрованих форм навчальної взаємодії, запровадження програмно-проектної діяльності вихованців, спрямованих на інтелектуально-пізнавальну та національно-духовну сферу розвитку особистості вихованця, складання програми створення центру допрофесійної підготовки, НВК "ПНЗ-лицей", культурно-освітнього центру
Організація	Організаційна структура управлінської системи будується за лінійно-функціональним принципом, навчально-виховний процес перебуває у стабільному режимі і передбачає роботу з кадрами, батьками, вихованцями, забезпечення порядку, використання відомих позашкільних методик та дотримання наступності в управлінській системі і методах управління	Побудова узгодженої структури, яка координує види діяльності, кооперує дії тимчасових творчих груп і науково-дослідницьких колективів для здійснення інноваційної діяльності, освоєння нововведень у позашкільному навчальному закладі, розвиток лідерства, ініціативи, рішучості в оновленні змісту позашкільної освіти та розробка нового програмно-методичного забезпечення діяльності освітніх структур, модифікація програм, розробка нових курсів, встановлення зв'язків з науковими лабораторіями, інститутами та узгодження системи обов'язків
Керівництво	Підтримка досягнутих результатів, потенційних можливостей вихованців, педагогів та стабільності позашкільного педагогічного процесу, нормального морально-психологічного клімату та стабільного функціонування в рамках формальної організаційної структури	Створення програми розвитку позашкільного навчального закладу, вивчення домінуючих мотивів, національних цінностей, потреб педагогів у інноваційній діяльності та максимальна самореалізація вихованців у національному житті, використання стимуляції і мотивації роботи заради високих ціннісних орієнтацій, переходу до якісно нового стану закладу – постійного розвитку, впровадження інновацій, спільного прогнозування подальшого розвитку та досягнення нових результатів національно-патріотичного становлення вихованців
Контроль	Здійснення контролю згідно річного плану роботи, використання традиційних методів вивчення напрямку підготовки вихованців та підтримки існуючого потенціалу позашкільного навчального закладу	Випереджувачий характер контролю, відстеження ефективності етапів нововведень, використання нових ідей допрофесійного навчання, нових наукових гуманітарних знань, введення нових інтегрованих українознавчих курсів у позашкільному навчальному закладі
Регулювання	Колективна відповідальність за визначення шляхів здійснення позашкільного педагогічного процесу, використання перевірених технологій на основі співпраці педагогів і вихованців, створення ділової атмосфери за допомогою засобів управлінського циклу	Індивідуальна відповідальність за створення і оновлення позашкільних технологій, формування колективу однодумців у виробленні мотивації до оновлення змісту національно-патріотичного виховання та розвитку творчої діяльності педагогів, поступове приведення функцій управління позашкільним навчальним закладом до поєднання інтересів підлітка, держави, суспільства, нації у формуванні широкого патріота суверенної України

хунок особистих контактів в рамках спеціально створених структур та органів колективного управління [3, с.9-10].

Існуючі організаційні структури діяльності позашкільних навчальних закладів достатньо добре можуть працювати тільки в стабільних умовах при вирішенні однотипних завдань і слабо пристосовані до режиму розвитку. В управлінні ними виникають потреби для модернізації управління педагогічним процесом, створення організаційних управлінських структур та взаємозв'язку між ними на основі функцій адаптивного управління, що веде до спільного вироблення мети виховання підлітків в умовах процесів державотворення в Україні, критеріального моделювання процесу національно-патріотичного виховання підлітків, кооперації дій суспільно-громадських інституцій і самоспрямування діяльності педагогів на виховання у підлітків національного устремління і патріотичних переконань, самоаналіз діяльності освітньо-виховних структур та моніторинг результату національно-патріотичної вихованості підлітків, регулювання структурних і змістово-технологічних перетворень та прогнозування подальших завдань національно-патріотичного виховання.

Основними умовами правильного вибору напрямку дій керівництва позашкільним навчальним закладом є: встановлення нових суспільно-практичних функцій діяльності в сучасних умовах державотворення щодо надання послуг позашкільними

навчальними закладами; набуття досвіду управління інноваційною діяльністю позашкільного навчального закладу та запровадження інновацій; вивчення потреб регіону в діяльності позашкільних навчальних закладів, координація дій з різними типами навчальних закладів регіону та встановлення нових зв'язків з ними; перехід від стабільного функціонування до розвитку позашкільного процесу на основі єдності дій педагогічного колективу та колективу вихованців у створенні організаційно-педагогічних умов оновлення процесу національно-патріотичного виховання підлітків.

Для розуміння сутності і специфіки розвитку позашкільного навчального закладу та оновлення механізму управління національно-патріотичним вихованням підлітків в ньому розглянемо порівняльну характеристику реалізації управлінських дій у позашкільних навчальних закладах, які працюють в традиційному режимі та режимі розвитку в контексті адаптивних процесів (див. табл. 1).

Як видно з таблиці, розвиток позашкільного навчального закладу необхідно будувати на динамічних функціях, постійному регулюванні зв'язків, відносин, взаємодії суб'єктів управління та забезпеченні психолого-педагогічних умов формування механізму взаємодії педагогів і вихованців у педагогічному процесі, головними цінностями яких стала потреба до застосування нових педагогічних технологій та модернізації управління позашкільним

навчальним закладом.

На основі порівняння змісту і способів реалізації основних управлінських функцій, особливостей управління структурами інноваційних систем, власної організаційної системи з тим, що робиться в іншому позашкільному навчальному закладі, та власного бачення досягнень і недоліків своєї системи, керівники позашкільних навчальних закладів будують індивідуальну стратегію розвитку, спрямовують вибір інновацій на розв'язання проблем національно-патріотичного виховання підлітків, здійснюють сукупність взаємопов'язаних дій, що приводять до покращення життєдіяльності позашкільного навчального закладу і досягнення високих результатів національно-патріотичної вихованості підлітків. При цьому необхідно враховувати, що „адаптивне управління посідає проміжне місце між авторитарним управлінням і самоуправлінням; одноосібним і розподіленим управлінням; між вертикальним і горизонтальним управлінням, оскільки узгоджує дію різноспрямованих впливів“ на національно-патріотичне виховання підлітків [2, с.53].

Управління педагогічним процесом в сучасному позашкільному навчальному закладі – це узгодження дій об'єктів організаційно-структурної моделі управління на досягнення мети і цілей національно-патріотичного виховання підлітків.

Виходячи із цілей і завдань становлення патріота України, а також великої кількості варіантів їх вирішення, багатьох шляхів наближення до формування молодої людини, здатної забезпечити розвиток національного життя держави, адаптація управління процесом національно-патріотичного виховання в позашкільному навчальному закладі полягає в тому, щоб вибрати оптимальні в умовах державотворення шляхи і засоби досягнення максимальних результатів життєтворчості особистості підлітка і удосконалення механізму всієї управлінської

системи позашкільного навчального закладу.

В процесі узгодження взаємодії в управлінні національно-патріотичним вихованням підлітків в позашкільному навчальному закладі особливої значущості набуває функція педагогічного аналізу, до реалізації якої все ширше залучаються педагоги. Це сприяє розвитку у них “аналітичного мислення, самоаналізу своєї діяльності, переведенню їх у стан співучасників процесу управління навчально-виховним закладом” [4, с.8].

Моніторингу можуть підлягати такі аспекти організації діяльності підлітків у позашкільному навчальному закладі: якість підготовки вихованців освітньо-виховних структур за навчальними програмами та рівень їх творчого розвитку, результативність допрофесійної підготовки та національно-патріотичної вихованості; якість проходження суспільно-громадської практики та стажування вихованців у творчих майстернях і художніх колективах, майстер-класах; рівень мотиваційно-творчої активності підлітків; кількісний і якісний склад контингенту вихованців, рух вихованців протягом року та між роками навчання, збереження наступності за рівневою підготовкою; стан відвідування вихованцями занять, здатність до самоорганізації, їх активність на заняттях, інтерес до навчального матеріалу українознавчого змісту; взаємовідносини між вихованцями та педагогами, здатність до співпраці та вміння творчо використовувати позитивний досвід інших; міжособистісні стосунки вихованців в колективі позашкільного навчального закладу, вміння переносити знання у нові ситуації, участь у суспільно-значущому житті закладу, регіону; ефективність використання матеріально-технічної бази та інформаційної системи бази даних для національного та історико-культурного розвитку вихованців; якість та відповідність сучасним вимогам інформаційно-методичного забезпечення та наукового супроводу позашкільних педагогічних технологій; ефективність

національно-патріотичного виховання у здійсненні позашкільної освіти та виконанні інтегрально-розвивальних навчальних програм.

На основі вищезазначеного можна визначити алгоритм моніторингу навчальної діяльності освітньо-виховних структур (див. схему 1).

Як бачимо, даний освітній моніторинг відображає різноманітність аспектів вивчення педагогічного процесу в межах кожного творчого об'єднання. Професійно високо оцінюється праця того педагога, за результатами діяльності якого змінюється національно-культурна вдоволеність підлітків активно-творчою національно-патріотичною діяльністю та відбувається ціннісно-орієнтаційне його просування до життєвої мети. При цьому особливого значення необхідно надавати моделюванню та проектуванню, яке полягає в створенні варіативних структур управління закладом та навчальних модулів, які є "самостійними, функціонально зорієнтованими фрагментами педагогічного процесу, та активного випередження процесу і результату педагогічної діяльності" [5, с.86].

Управління навчально-виховним процесом у позашкільному навчальному закладі передбачає систему різноманітних видів діяльності, спрямованих на підвищення рівня підготовленості вихованців, майстерності педагогів, науково-методичного забезпечення пізнання вихованцями науки, техніки, економіки, народного господарства, соціальної сфери та активної національно-патріотичної діяльності підлітків. В результаті реалізації функцій управління розвитком позашкільного навчального закладу виробляються рішення, які направлені на якісні зміни в змісті, технологіях організації навчально-виховного процесу і його забезпеченні. Із особливостей розвитку позашкільного навчального закладу формулюються основні вимоги до управлінської системи: повне охоплення всіх напрямів роботи інноваційної системи-моделі; адаптованість управлінської моделі до

швидких соціально-економічних і організаційно-педагогічних змін, педагогічних умов, її відкритість, можливість суб'єктам управління своєчасно інтегрувати в систему нові структури, відмова від старих підходів; використання в управлінні позашкільним навчальним закладом сучасних інформаційних технологій; оптимальне для даної системи залучення кваліфікованої громадськості до прийняття управлінських рішень.

Дослідження свідчать, що позашкільний навчальний заклад – це вихованці і вихователі, навчально-виховний процес і управління ним. Головне призначення методів управління в сучасному позашкільному навчальному закладі – це пробудження, стимулювання педагогічної діяльності, підняття настрою в колективі, розвиток працездатності, ініціативи та творчості вихователів і вихованців. **Спонукати педагогів до інноваційної діяльності та вибору оптимальної моделі діяльності – одне із складних завдань керівника.**

Перетворенню діяльності педагогів при адаптивному управлінні сприяє алгоритм впроваджувального механізму оптимальної реалізації інноваційної діяльності (див. схему 2).

Аналіз рисунка показує, що в основі інноваційної діяльності педагогів лежить не тільки вивчення потреб і запитів вихованців в контексті реального стану розвитку держави, усвідомлення участі педагогів у вирішенні проблем національно-патріотичного становлення вихованців, готовність педагогів до інноваційної діяльності, впровадження внутрішніх інновацій, нововведень, нових педагогічних технологій у процес національно-патріотичного виховання підлітків, а й створення системи управління розвитком позашкільного навчального закладу нового покоління, контроль за ефективністю всього педагогічного процесу. Такий підхід веде до вироблення реалістичної мети управління національно-патріотичним вихованням підлітків у позашкільному навчальному закладі.

Пошук шляхів управління педагогічним процесом у позашкільному навчальному закладі дозволяє визначити мотиваційно-спонукальні дії педагогів у створенні відкритої педагогічної системи, яка орієнтує їх діяльність на національно-культурний розвиток особистості, її активно-творчу національно-патріотичну діяльність, самореалізацію в творчих колективах і освітньо-виховних структурах, соціально-громадську практику з метою створення конкурентноспроможності вихованця при вступі у вищий навчальний заклад та на ринку праці, орієнтацію його власних зусиль на розвиток народного господарства, економіки, соціальної сфери країни.

Багато сторін управління позашкільним педагогічним процесом стосовно вимог сьогодення ще недостатньо охарактеризовано. Саме тому **необхідно намагатися розвинути у педагогів позашкільних навчальних закладів „навички основних практик фасилітативного керівництва“**: зосередження на результатах, позашкільному педагогічному процесі, стосунках педагогів і підлітків; пошук максимального шляху до процесу прийняття рішень під час планування, проведення педагогічних

рад, інструктивно-методичних нарад, навчально-методичних семінарів, майстер-класів, педагогічних консилиумів, тренінгів, проектної діяльності; полегшення досягнення згоди щодо запровадження інноваційних підходів до запровадження педагогічних технологій; створення надихаючого майбутнього у процесі життєдіяльності закладу та вміння ділитися ним у відповідальні моменти з іншими членами педагогічного колективу; перетворення лідерства у наставництво молодих педагогів; святкування спільних досягнень в суспільно-громадській практиці [1, с.190].

Отже, основними умовами управління позашкільним навчальним закладом в умовах адаптивних процесів виступає вироблення програми його розвитку на основі оновлення змісту національно-патріотичного виховання підлітків та запровадження інноваційної діяльності педагогів, оновлення організаційних структур управління позашкільним навчальним закладом та введення прогностичних функцій у функціональну діяльність освітньо-виховних структур позашкільного навчально закладу. Не менш важливим виступає вибір оптимальних адміністративно-розпорядчих форм, шляхів педагогічного аналізу позашкільного педагогічного процесу. При цьому **педагогічно доцільно побудувати алгоритм моніторингу навчальної діяльності вихованців, виробити ефективний механізм оптимальної реалізації інноваційної діяльності та мотиваційно-спонукальні дії педагогів в умовах модернізованої системи управління позашкільним педагогічним процесом.**

Таким чином, **провідною ознакою управління** сучасним позашкільним навчальним закладом в умовах адаптивних процесів є **взаємоприсуткування та органічне поєднання мети керівника й прагнення педагогів на основі гнучких моделей діяльності.** Така управлінська система забезпечує узгодження та адаптацію цілей національно-патріотичного виховання, рущийним фактором якого є поєднання інтересів держави, суспільства і підлітка в розбудові України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Підготовка керівника середнього закладу освіти: Навчальний посібник / За ред. Л.І. Даниленко. – К.: Міленіум, 2004. – 272 с.
2. Єльнікова Г.В. Основи адаптивного управління (тексти лекцій). – Х.: Видав. гр. „Основа“, 2004. – 128 с. – (Серія „Бібліотека журналу „Управління школою“; Вип.3(15)).
3. Поташник М.М. Инновационные школы России: становление и развитие. Опыт програмно-целевого управления: Пособие для руководителей общеобразовательных учреждений / Вст. ст. В.С.Лазарева. – М.: Новая школа, 1996. – 320 с.
4. Рабченко Т.С. Демократизация внутрішкільного управління. – К.: КМУЦА, 1997. – 372.
5. Школа на рубежі століть: управлінський аспект: наук.-метод. посіб. / Л.М. Калініна, М.П. Лукашевич, Н.М. Островерхова та ін. – К.: КП „Компанія актуал. освіта“, 2000. – 216 с.

СІЛЬСЬКА ШКОЛА В УКРАЇНІ ТА США ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Управління
школою

Метою розвитку освіти в сучасних розвинених країнах є створення умов і рівних можливостей для особистісного розвитку та здобуття якісної освіти і творчої самореалізації кожної людини, "... які дозволили б їй розвиватися фізично, розумово, морально та у соціальному відношенні здоровим і нормальним шляхом і в умовах свободи та гідності" [1]. Однак на сьогодні існують неоднакові соціально-економічні, педагогічні умови для навчання та розвитку міських та сільських дітей. Недооцінка специфіки діяльності сільської школи може призвести до гальмування розвитку теорії, педагогічних технологій до потреб особистості та сучасного суспільства.

Вивчення та врахування специфіки діяльності сільської школи в Україні та США може стати підґрунтям для з'ясування основних тенденцій, педагогічних шляхів її розвитку та становлення.

Сільські школи є часткою освітнього простору України. Вони відрізняється, перш за все, специфікою своєї діяльності. Традиційні соціально-педагогічні умови села сприяють вивченню особливостей розвитку кожного учня, впливу сім'ї, народної культури та традицій, оточуючого середовища на розвиток особистості.

Сільська школа є об'єктом теоретичного аналізу багатьох вчених. Значний внесок у розроблення теорії та практики зробили педагоги-класики Блонський П.П., Духнович О.О., Ушинський К.Д., Шацький С.Т. Аналіз теоретико-практичних досліджень діяльності та розвитку сучасної сільської школи здійснили: Захаренко О.А. [3], Сухомлинський В.О. [9], Ткаченко І.Г. Сучасні українські педагоги: Савченко О.Я. [6] (розвиток теоретичних засад діяльності сільської початкової школи), Кузь В.Г. (теоретико-педагогічні засади функціонування "школи-сад"), Коберник О.М., Мельниченко О.С. (особливості організації навчально-виховного процесу в сільській школі), Мадзігон В.М. [4] (особливості продуктивної освіти, політехнічні основи поєднання навчання з продуктивною працею учнів), Романенко М.І. (філософські засади модернізації сучасної сільської школи), Шиян Н.І. [10] (теорія та практика профільного навчання в сільській школі).

Сільська школа – це сукупність різних типів загальноосвітніх закладів, розташованих у сільській місцевості, різноманітних щодо наповнюваності учнів, тери-

Ганна ІВАНЮК

Докторант Інституту педагогіки АПН України,
кандидат педагогічних наук

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2006

35

СІЛЬСЬКА ШКОЛА у філософії американської освіти

У філософії американської освіти школа розглядається як провісник соціальних змін, як велика конструктивна сила, що дає людям знання та творчий імпульс для перетворення життя суспільства у світлі новітніх досягнень науки та громадянського вибору. Ставлення до освіти як оновлюючої сили суспільства докорінно міняє зміст і спрямованість навчання порівняно з суспільствами, в яких освіта виконує роль обслуговування влади. Такий вплив на розвиток суспільства освіта реалізує через двоєдиний процес соціалізації та індивідуалізації особистості та полікультурного підходу.

У сільських школах, як і у школах міст, діють програми штату відповідно до державного стандарту та з урахуванням особливостей штату, самої школи. Коло освітніх послуг сільської школи часто не нижче, ніж у школах великих міст.

Наприклад *WestWood High School* (старша школа Флориди у сільському районі Port Sant Lucie (порт Сент Лусі) пропонує учням на вибір навчальні курси з агротехнології, агробізнесу, бухгалтерії, дизайну, маркетингу, ветеринарної справи, а також підготовки до професії програміста та асистента лікаря. Старша школа у місцевості Fort Piers, шт. Флорида — *Central High School* пропонує навчальні курси з менеджменту, туризму, дизайну.

Всі ці школи мають широкі зв'язки з відповідними університетами, компаніями, виробництвами, які забезпечують їх викладачами, лабораторіями і здійснюють практичну підготовку учнів на своїй базі.

Підвіз учнів до школи забезпечується державною системою „bassing”, тобто дитину спеціальним шкільним автобусом підвозять з дому — до школи — до дому.

Чи є відмінності між сільськими та міськими школами у США? Так, є. Спробуємо їх виділити.

У сільських поселеннях значно вища турбота місцевого community (громадськості), ніж у містах. Місцева влада та батьківські ради дбають про розвиток матеріально-технічної бази шкіл, про поведінку учнів; сприяють проведенню культурно-спортивних заходів, мандрівок, відпочинку школярів під час канікул або піклуються стосовно працевлаштування учнів на цей період.

Цілком природно, що можливості учнів щодо відвідування відомих культурних центрів обмежена. Але багато сільських шкіл компенсують цей недолік організацією екскурсій навіть у інші країни.

Сільські школи значно менше, ніж міські, можуть залучити до роботи висококваліфікованих фахівців. Але наявність цивілізованих доріг і особистого транспорту спрощують і цю проблему.

Недоліки і проблеми навчально-виховного процесу американської школи взагалі залишаються таким ж, як у міській школі, але іноді і загострюються більше. Мова йде про погану дисципліну учнів, наркоманію, ранній секс, про примітивізм програм, відсутність системи виховання, формальне-бюрократичне оцінювання знань учнів тощо.

Враховуючи різноманітність американської школи, слід підкреслити відносність проявів визначених нами особливостей розвитку сільської школи США, рівень її урбанізації, навіть і недоліки.

торіального розташування, соціального оточення, національного складу, що забезпечують освітні потреби сільських дітей і виконують специфічні освітні, розвивальні та соціокультурні функції особистості учнів.

Освітня функція сільської школи виявляється в забезпеченні її потребами та потребами сільського соціокультурного середовища, виробництва, сільської сім'ї, суспільства.

Розвивальна функція сільської школи обумовлена впливом специфічних чинників на розвиток особистості учня, які можуть позитивно діяти на розвиток особистості або гальмувати його. Серед цих чинників варто виокремити: вплив сім'ї на розвиток ціннісних орієнтацій особистості (учня), звичаї, традиції села, регіону та їх суперечності з реаліями ХХІ століття; демографічні процеси, обмеженість цивілізаційних умов та педагогічні умови, що є складними і суперечливими стосовно забезпечення всебічного розвитку учнів сільських загальноосвітніх навчальних закладів.

Соціокультурна функція сільської школи обумовлена впливом освітньо-культурних умов на її діяльність. Ця функція проявляється у формуванні ментальності, цінностей соціокультурного оточення, моралі, збереженні духовної спадщини поколінь. Її сутність проявляється в життєдіяльності села.

Аналіз розвитку сільської школи в Україні та США дає підстави для з'ясування спільних тенденцій, що проявляються з впливом де-

мографічних чинників (див. врізи на с. 36, 38).

Сільська школа в Україні розвивається в контексті соціокультурного середовища села. За період 1992–2002 років скорочено понад 900 сільських бібліотек та 500 клубів. Значна кількість закладів культури мають застарілу матеріально-технічну базу. Понад 14000 клубів потребують капітального ремонту, 1026 – в аварійному стані.

Зниження культурно-освітнього потенціалу села, безумовно, обмежує умови розвитку та саморозвитку особистості. Віддаленість від осередків культури ставить сільських учнів у несприятливі умови для розвитку порівняно з міськими учнями. Безумовно, що це обмежує доступ дітей з багатьох сільських регіонів до високих зразків національної та світової культури (змога відвідувати музеї, виставки тощо). На відміну від міських шкіл для багатьох учнів сільської місцевості недоступними є центри творчості, студії, спеціалізовані школи та ін.

Суперечливість впливу даного чинника на розвиток особистості учня очевидна: з одного боку зменшується ризик впливу негативного соціального оточення, з іншого – розвиток особистості відбувається в умовах обмеженого соціального середовища та культурного оточення.

Проблемою для сільських загальноосвітніх навчальних закладів залишається кадрове забезпечення. Найчастіше в малочисельних загальноосвітніх навчальних закладах вчитель викладає кілька предметів. Це є здебільшого гальмівним чинником щодо організації якісної методичної роботи в школі та фундаментальної підготовки учнів. Вчитель в соціальному середовищі сільської школи постійно перебуває під громадським контролем батьків, учнів та громадськості села. Авторитет вчителя формується в соціальному середовищі, що впливає на його діяльність: його педагогічна позиція сприймається з розумінням, повагою або навпаки – відкидається, сприймається з не-

довірою. Готовність вчителя до професійної педагогічної діяльності в соціокультурному середовищі сільської школи формується на знанні та повазі до звичаїв, традицій села, регіону та сприйнятті позитивних цінностей ментальності сільського соціуму.

Сучасні дослідники сільської школи виділяють її вплив на розвиток сільськогосподарського виробництва, народної культури, підвищення рівня культури сільських жителів; школа є чинником педагогізації сільського соціуму.

Аналіз сутності функцій сільської школи дає нам підстави для виокремлення загальних якісних характеристик загальноосвітніх навчальних закладів: взаємозалежність школи від території розташування і соціокультурного середовища; малочисельність загальноосвітніх навчальних закладів у порівнянні з міськими; стихійна та керована інтегрованість закладів освіти різних ступенів та типів; обмеження альтернативи особистісного вибору профілів навчання в освітньому просторі сільських шкіл; підвищений соціальний контроль за діяльністю школи та вчителів; поліфункціональність діяльності вчителів; зв'язок школи з сім'ями учнів; тісні господарські зв'язки школи з сільськогосподарськими підприємствами та приватними виробниками; раннє включення учнів у трудову діяльність.

Варіативність функціонування загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості є закономірністю культурно-історичного процесу розвитку сільської школи, що відображає баланс і структуру державних і суспільних запитів, форм власності у системі освіти і джерел її фінансування, типів і структур сільських шкіл, механізмів управління освітою у сільській місцевості.

Аналіз статистичних даних щодо функціонування сільських шкіл в Україні в 90-х роках ХХ – в 2005 роках свідчить, що здебільшого у сільській місцевості переважає однотипна школа (див. вріз на с. 38).

Гальмівними чинниками розбудови закладів нового типу у сільській міс-

СІЛЬСЬКА ШКОЛА В УКРАЇНІ: статистичний портрет

У 2004–2005 навчальному році в сільській місцевості функціонує **14396 (68,9%)** загальноосвітніх навчальних закладів, у яких навчається 1936, 4 тис. учнів (**34,7 %** учнів країни). Низька частка гімназій і ліцеїв: із 479 гімназій, що діють в Україні, лише 35 (0,2%) – у сільській місцевості; із 320 ліцеїв – у сільській місцевості – 39 (0,3%); із 27 колегіумів – 10 – у сільській місцевості (0,1%). Очевидна специфіка мережі загальноосвітніх навчальних закладів: у сільській місцевості 14,7% – (2 100) – загальноосвітні навчальні заклади I ступеня (класи-комплекти); 33,6 відсотки (480) – загальноосвітні навчальні заклади I–II ступенів; 42,7 відсотки (6097) – загальноосвітні навчальні заклади I–III ступенів. Очевидним є те, що в сільській місцевості доступ до якісної освіти особистості обмежується такими чинниками: батьки не мають вибору альтернативних закладів освіти; матеріально-технічна база багатьох шкіл відстає від потреб сучасного технологічного суспільства.

Спостерігається деяка динаміка росту кількості ліцеїв, гімназій для обдарованих сільських дітей. Зазвичай ці заклади середньої освіти фінансуються з обласного бюджету, що позитивно впливають на розвиток матеріальної бази.

НОВОПОКРОВСЬКА ПЕДАГОГІЧНА ГІМНАЗІЯ: досвід роботи

Гімназія функціонує з пришкольним інтернатом, розрахованим на 320 учнів. У гімназії діє два класи інформатики, створено лабораторію інформаційних технологій, базу профільного професійно-орієнтованого навчання. Підсобне господарство, автотракторний парк, свиноферма доповнюють далеко не повний перелік структурних підрозділів закладу освіти. Педагоги гімназії створили школу-господарство. Учніми гімназії стають випускники Солонянського та інших районів Дніпропетровської області, які проходять конкурсні випробування. Варіативна частина базового навчального плану використовується для поглибленого вивчення фізики, біології, математики, української мови і літератури, є спецкурси з окремих дисциплін. На базі гімназії організовано діяльність міжшкільних факультативів, що дає змогу учням інших загальноосвітніх шкіл селища та району удосконалювати свої знання. Гімназія співпрацює з факультетами Криворізького педагогічного університету. Викладачі університету викладають окремі навчальні курси у групах підготовки до вступу у вищі навчальні заклади, приймають випускні екзамени (які зараховуються як вступні).

Гімназія має такі ж угоди про співпрацю із Запорізьким державним університетом, Бердянським педагогічним університетом, Нікопольським педагогічним коледжем, Дніпропетровським аграрним університетом.

Після закінчення гімназії випускники отримують атестат про повну загальну освіту та кваліфікаційне посвідчення про здобуття однієї з професій: вихователя дошкільного закладу освіти, бібліотекаря, молодшої медичної сестри, швачки, водія категорії “В”, “С”, бухгалтера. Майже 60% випускників гімназії продовжують навчання в закладах вищої освіти або працюють за спеціальностями, отриманими в гімназії.

Високопрофесійний педагогічний колектив гімназії забезпечує високу якість загальноосвітньої та початкової професійної підготовки учнів. Тут працює тридцять чотири педагоги з вищою освітою за фахом на чолі з директором гімназії Сиволобом Василем Микитовичем, заслуженим учителем України. Педагогічний колектив є своєрідним “педагогічним університетом” у районі. Майже 30% учителів району є випускниками Новопокровської гімназії.

цевості є: економічна слабкість матеріальної бази, неспроможність забезпечення освітніх потреб сільських дітей (матеріальна база сільських шкіл часто є звично гіршою ніж міських шкіл); демографічні особливості сучасного села: більшість шкіл є малочисельні; кадрове забезпечення малочисельних шкіл є недостатнім; віддаленість більшості сіл від адміністративних, наукових та культурних центрів зумовлює ускладнення зв'язку з науково-дослідними установами, закладами середньої та вищої освіти.

Однак варто зауважити, що в багатьох регіонах України є позитивні приклади функціонування сільських шкіл. На нашу думку, заслуговує на увагу досвід роботи Новопокровської педагогічної гімназії Солонянського району Дніпропетровської області (див вріз на с. 38).

У 2005 р. у школах сільської місцевості сіло за парти на **5 тис. першокласників менше, ніж у 2004 р.** Незмінною за останні десятиріччя є динаміка зниження народжуваності. Учнівські колективи загальноосвітніх навчальних закладів віддалених сіл зазвичай є малочисельними. Обмежені можливості соціальної сфери села, позовне кадрове забезпечення сільських загальноосвітніх закладів, взаємодія закладів соціальної сфери та закладів освіти є об'єктивними передумовами інтеграції освітніх ресурсів школи, закладів соціальної сфери, господарств, що функціонують в сільському соціальному середовищі.

Тому в сільській місцевості спостерігаються інтеграційні процеси щодо формування моделей сучасних загальноосвітніх навчальних закладів: школа – навчально-виховне об'єднання – дошкільний заклад освіти, загальноосвітній навчальний заклад, варіативні моделі профільної старшої школи, що є закономірним відображення розвитку освіти в сільській місцевості.

Аналіз діяльності сільської школи в Україні дає підстави для виокремлення основних тенденцій її розвитку: рівень розвитку суспільного виробництва і вдосконалення науково-технічних основ суспільства зумовлюють зростання вимог до загальноосвітньої підготовки молоді; визначальна роль державної політики в галузі освіти спрямована на розвиток різних типів загальноосвітніх шкіл і характер їх діяльності; взаємообумовленість суспільних потреб та вимог щодо рівня і якості підготовки учнівської молоді в умовах діяльності сільської школи.

Для порівняння: у США поділ шкіл на міські і сільські дуже умовний. Соціально-економічні та культурні умови життя міста і села у цій країні дуже близькі. У країні здійснена колись гучно рекламowana мета “про стирання особливостей між містом і селом”: ті ж котеджі, респектабельні адміністративні будинки, офіси компаній, асфальтовані вулиці, зелені газони. Інфраструктура малих населених пунктів не порушує гармонію навколишнього середовища. Шкільні будівлі цілком сучасні і найчастіше не відрізняються від кварталів великих міст країни. Матеріально-технічна база навчання сільських шкіл є стандартною [11] (див. вріз на с. 38).

Зміна соціально-економічних та політичних пріоритетів України сприяли розвиткові нового бачення місця і функцій сільської школи. Педагогічні дослідження специфіки сільської школи, на відміну від урбанізованої міської, аналіз її діяльності та розвитку, специфіки культурно-освітньої та соціальної місії в соціокультурному середовищі села розкривають сутнісні характеристики цього етапу: сільська школа відновлює соціо- та етнокуль-

турні функції. Розробляються варіативні моделі шкіл різних типів та структур, регіональні освітні системи оновлення діяльності сільських шкіл. Теоретичні дослідження сприяють науковому осмисленню феномена сільської школи у системі сучасного українського суспільства. Врахування позитивного досвіду розвитку американської школи з урахуванням специфічних соціокультурних умов в Україні може сприяти її розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція ООН про права дитини // Права дитини: Зб. документів. – Львів: Оксарт, 1995. – 76 с.
2. Іванюк Г. І. Специфічні чинники впливу на розвиток особистості учня в освітньому середовищі сільської школи. // Рідна школа. – 2006, травень. – с. 28–30.
3. Захаренко О.А. Школа над Россю. // Наука і культура. Щорічник. Вип. №19. – К., 1985.
4. Мадзігон В.М., Макарчук В.В. Продуктивна праця в українській школі: історія, перспективи розвитку. – Київ: “Генеза”, 2005. – 167 с.
5. Мельниченко О.С. Сільські навчально-виховні заклади України. – Полтава, 1995. – 200 с.
6. Савченко О.Я. Фактори впливу на якість загальної середньої освіти в сільській місцевості // Сільська школа: стан, проблеми та перспективи розвитку: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Київ. – 14–15 квітня 1999 р. ВБФ “Школа майбутнього”, 2000. – С. 7–14.
7. Сільська молодь України в період політичних та економічних трансформацій: настрої, орієнтації, сподівання. – К.: Академпрес, 1998. – 168с.
8. Статистичний збірник: Загальноосвітні, позашкільні, дошкільні, професійно-технічні та вищі навчальні заклади (2003–2004 рр.) / Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2005.
9. Сухомлинський В.О. Павлівська школа. – Виб. тв: В 5 т. – Т. 4. – К.: Радянська школа, 1976. – 636 с.
10. Шиян Н.І. Профільне навчання у школах сільської місцевості: теорія і практика. – Полтава: АСМІ, 2004. – 442 с.
11. З неопублікованих матеріалів М.Ю. Красовицького.

Управління
школою

МОНІТОРИНГ – СКЛADOVA МОДЕЛІ ПІД- ГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ ЗНЗ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Однією з важливих проблем організації освітнього процесу, забезпечення високих результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів, їх відповідальності освітнім стандартам є створення системи відслідкування результатів на кожному з етапів навчання, у кожного учня, з кожної дисципліни. У педагогічній практиці на сучасному етапі виникла необхідність використання більш об'єктивних способів оцінки знань та вмінь учнів, відповідності якості освіти (результатів навчання) вимогам освітнього стандарту. Для розв'язання означених проблем останнім часом управліннями різних рівнів уже активніше поряд з контрольно-оцінювальними заходами застосовується система регулювання якості освіти, а саме педагогічний моніторинг.

**Надія
ВАСИЛЕНКО**

Заступник
директора
з наукової
роботи
Вінницького
ІПОПП

МОНІТОРИНГ
(з лат.) – застерігаючий

Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) обумовлює нову модель підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів, тому що педагогічний процес вибудовується на основі „багатокомпонентного, варіативного змісту освіти, вікових індивідуальних норм розвитку учнів, застосування особистісно-орієнтованих педагогічних систем, діагностичних і стимулюючих форм контролю й оцінювання досягнень учнів у різних видах навчальної діяльності” [4]. „Багатокомпонентність змісту охоплює не лише об'єм знань, а й способи практичної діяльності, творчий досвід, ціннісні орієнтації особистості” [2].

Сучасні керівники загальноосвітніх навчальних закладів мають володіти ін-

новаційними технологіями управління закладом освіти. Відтак виникає гостра необхідність, практична значущість і системного відстежування якості освітньої діяльності. Під „якістю освіти” взагалі та академічної як складової частіше за все розуміють співвідношення поставленої мети та одержаного результату або міру досягнення освітньої мети, що визначається як виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацювати різну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого вирішення проблем” [8].

Нові умови та реалії школи обумовлюють одержання необхідної, своєчасної, вірогідної та об'єктивної інформації щодо якості освіти, що має не усередне-

ний, а індивідуально-особистісний характер розвитку кожної дитини в процесі оволодіння основами дисциплін навчального плану загальноосвітньої школи. Таким чином, досягнення якості освіти взагалі можна вважати процесом управління навчанням, а суб'єктами управління мають виступати не тільки керівники навчальних закладів, а й учителі та учні [3].

Якщо процес управління – процес безперервний, циклічний, із зворотнім зв'язком, з системою регуляції навчання, то єдиним можливим сьогодні підходом до його реалізації є моніторинговий підхід [1, 6]. Моніторинг, як сучасна управлінська процедура, повинен охоплювати, безумовно, всі задачі, що постають перед навчально-виховним закладом (кадрове та матеріальне забезпечення, психолого-педагогічні умови, стан здоров'я тощо), але визначальним, базовим, вузловим є одержання освіти в обсязі, що визначають державні стандарти чи програмні вимоги. Мова йде про рівень навчально-предметних досягнень учнів як інтегрований показник якості освіти – невід'ємної складової загальної.

Аналіз соціологічних досліджень щодо вивчення ступеня оволодіння моніторинговими вміннями педагогічними працівниками свідчить, що навіть управлінський корпус навчально-виховних закладів усіх типів не готовий до такої багатофункціональної системної діяльності. Відтепер необхідно оцінювати цілий спектр навчальних досягнень (компетентностей) за 12-бальною шкалою, тобто складність визначення колишніх ЗУНів учнів набагато збільшилась.

На жаль, *не менше як дві третини вчителів так і не оволоділи науково обґрунтованими діагностико-прогностичними методиками, котрі б замикали повний управлінський цикл від постановки мети до прийняття відповідного рішення.* Крім того, учителі зіткнулися з необхідністю розробляти самотужки пакети матеріалів для системного моніторингу, перш за все предметно-

контролюючих, де разом із оцінюванням знань і вмінь необхідно приділити неабияку увагу оцінюванню рівнів творчої самостійності учнів, їх емоційно-ціннісного ставлення до змісту освіти та інших навчальних компетентностей.

Проблемі теоретичного обґрунтування моніторингу якості освіти останнім часом приділяється багато уваги, але значно менше публікацій, що присвячені інструктивно-алгоритмічним процедурам безпосереднього відстежування якості освіти на рівні вчителя чи навчально-виховного закладу.

Питання моніторингу якості освіти є актуальним на рівні практичного впровадження як вагома ланка циклу педагогічного процесу. Як приклад можна навести досвід Донецької області, Харківського обласного науково-методичного інституту безперервної освіти, де розроблена цільова регіональна програма управління якістю освіти на різних рівнях: учень (самомоніторинг власних навчальних досягнень) – учитель (самомоніторинг педагогічної діяльності) – навчально-виховний заклад (внутрішній моніторинг) – район/місто, область (зовнішній моніторинг). Багатоаспектність і ієрархія системи моніторингу не дає можливості розкрити її в повному обсязі, тому, на нашу думку, слушним є висвітлення першої ланки управління якістю освіти, а саме рівня вчителя навчально-виховного закладу.

Будь-який рівень управлінської діяльності з точки зору моніторингу включає окреслення таких структурних компонентів: визначення мети та завдань; установлення вхідного стану справ (рівня); створення програми взаємодій; забезпечення одержання інформації за визначеною системою параметрів (надійний зворотній зв'язок); обробка інформації; вибудовування регулюючих впливів (корекція); системна реалізація останніх.

Фіксація кінцевих показників якості освіти має за мету обов'язкову конкретизацію спектра необхідних завдань або опис шляхів досягнення

КРИТЕРІЇ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Якість – властивості об'єкту, що зумовлюють його стійкість, постійність і створюють його сутнісну характеристику.

Критеріями якості освіти є: знання, досвід реалізації способів діяльності, досвід здійснення творчої діяльності, емоційно-чуттєвий досвід. Ці критерії забезпечують застосування моніторингу в особистісно-зорієнтованих технологіях навчання, які спрямовані на: створення позитивного мікроклімату в навчанні, атмосфери взаємодопомоги, заохочення учнів до самостійного оцінювання результатів власної роботи та роботи інших учнів, корекцію навчальних досягнень, збагачення життєвого досвіду кожного учня через накопичення значимих для нього елементів знань, способів дій, оцінки власної навчальної діяльності; мотивацію учнів до саморозвитку, в основі якого лежать його особистісні якості, життєві цінності та прагнення [9].

ОЦІНКА РІВНІВ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

Оцінку рівнів навчальних досягнень учнів розглядали різні вчені: Лернер І. – на підставі якісних характеристик знань; Безпалько В. – за рівнями засвоєння знань; Максимова В. – за чотирирівневою системою дій; Симонова І. – за п'ятирівневою системою понять; Блум Б. – за шестирівневою системою, в основу якої покладене зростання ступеня складності пізнавальної діяльності.

Чотирирівнева система навчальних досягнень учнів рекомендована МОНУ у 2000 році:

- I** – початкові уявлення про предмет; уміння розпізнати його в системі інших предметів;
- II** – середній, для якого характерним є відтворення навчального матеріалу та вміння розв'язувати завдання за зразком, з допомогою вчителя;
- III** – достатній, характерними рисами якого є глибокі знання та вміння застосовувати їх при розв'язуванні завдань без допомоги вчителя;
- IV** – високий, з наявністю всіх показників якості знань і творчий підхід до їх застосування під час розв'язання навчальних завдань.

Ми розглядаємо оцінки рівнів навчальних досягнень учнів за рівнем навченості, визначимо ступені навченості за видами знань: знання термінів і понять; знання фактів і теорій; методологічні знання; оціночні знання. Показники ступеня навченості учнів подаємо у таблиці 1.

Розрахунки відбуваються за допомогою базових моделей оцінки діяльності, які ґрунтуються на принципах кваліметрії та надають можливість кількісно оцінити якісні показники. Такі підходи описані в роботах О. Онуфрієвої, Г. Данилової, Г. Дмитренко, Г. Єльнікової, В. Луначека, Л. Одерій, В. Олійника та інших.

Оцінка рівнів навчальних досягнень учнів, таким чином, надає можливість учителю спланувати системи моніторингу за навчальною темою. Оскільки дидактичною одиницею в рамках тематичного оцінювання є навчальна тема, доцільно планування системи моніторингу здійснювати саме в означених межах. Попередня робота включає методичний аналіз теми, під час якого з'ясовуються термін, мета і завдання навчання, об'єм знань (семантична модель навчання) за окремо взятою темою. Далі враховуємо показники ступеня навченості учнів, засвоєння навчального матеріалу в темі та методи збору інформації про його досягнення – система контролю. Контроль, який здійснює вчитель у навчальному процесі, за умови його відповідності вимогам: систематичність, оперативність, об'єктивність, комплексність, інформаційна наповненість, демократичність, рефлексивність – набуває якості моніторингу, що ілюструє таблиця 2 [10].

запланованої цілі. На підставі таких підходів значна кількість навчальних закладів самостійно розробляє структурно-логічні моделі відстежування рівня навчальних досягнень учнів як за терміналами, так і змістовно-процесуальним наповненням. Останнє має складатися з чотирьох етапів: контролюючий, оцінювально-результативний, корекційно-аналітичний і прийняття управлінського рішення.

Контролюючий етап – це використання вчителем спеціальних перевірочних матеріалів для проведення вхідного діагностичного, поточного або тематичного оцінювання та вихідного (підсумкового) діагностування.

В Україні діє чинна 4-рівнева дванадцятибальна система оцінювання навчальних досягнень (компетентностей) учнів, тому вчителю слід використовувати або розробляти контролюючі завдання саме за такими підходами. У зв'язку з розмитістю критеріїв навчально-предметних досягнень у сучасній школі необхідно орієнтувати вчителів на конструювання таких завдань:

- I рівень** – знання-розпізнання (що? де? коли? тощо) відтворюють фактичний матеріал;
- II рівень** – знання-розуміння на алгоритмічному шаблі;
- III рівень** – застосування знань у стандартних умовах з вибором способів дій;

IV рівень – застосування знань у нестандартних умовах з пошуком способів дій.

Добір форм і методів контролю – прерогатива вчителя, але найбільш технологічними на сьогодні є тестові завдання та їх найвища форма, так звані ситуаційні тести. Їх сутність полягає в тому, що описується навчально-предметна ситуація з певною алгоритмічною низкою системи різнорівневих запитань. У будь-якому випадку учень має одержати пакет 4-рівневих контролюючих завдань, а оцінка має бути адекватною дванадцятибальній шкалі. Свобода вибору рівня контролюючого завдання залишається за учнем.

Необхідно конструювати завдання таким чином, щоб мати змогу оцінювати не тільки й не стільки знання та вміння учнів з певних предметів, а й їх особистісний розвиток, самостійність, індивідуальне ставлення до освітнього змісту та оцінювати низку навчальних компетентностей учнів.

До пакета контрольних оцінювальних завдань мають додаватися критерії їх виконання, що спрацюють на другому оцінювально-результативному етапі. Практика свідчить, що найбільш вдалою є розробка спеціальних схем аналізу виконання завдань за елементами або складовими навчальних досягнень. На наш погляд, такі схеми мають бути достатньо простими та універсальними задля кращого функціону-

Таблиця 1

ПОКАЗНИКИ СТУПЕНЯ НАВЧЕНОСТІ УЧНІВ

№ пп	Рівень навченості	Вагомість рівнів	Складові характеристики ступеня навченості	Вагомість складових	Ступінь проявлення 0; 0,25; 0,5; 0,75; 1,0	Сума
1.	Ознайомлюючий	0,1	1. Початкове уявлення про предмет 2. Розпізнання інформації 3. Уміння розпізнавати навчальний предмет	0,2 0,5 0,3		
Всього		0,00		1,0		
2.	Репродуктивний	0,1	1. Запам'ятовування матеріалу 2. Відтворення навчального матеріалу 3. Дія за зразком 4. Уміння творити 5. Уміння записати 6. Уміння переказати	0,1 0,1 0,3 0,2 0,2		
Всього		0,00		1,0		
3.	Переконувальний	0,1	1. Розуміння навчального матеріалу 2. Виділення суттєвих ознак 3. Виділення несуттєвих ознак 4. Переказ фактів 5. Розв'язок прикладів за зразком 6. Уміння робити порівняння ознак	0,1 0,3 0,1 0,1 0,3		
Всього		0,00		1,0		
4.	Практичний	0,2	1. Уміння застосовувати знання 2. Самостійний пошук нових способів дій 3. Знаходження відповіді на питання 4. Самостійно розв'язувати задачі 5. Самостійно розв'язувати проблеми	0,2 0,3 0,1 0,2 0,2		
Всього		0,00		1,00		
5.	Дослідницький	0,2	1. Перенос знань у нестандартні ситуації 2. Перенос умінь у нестандартні ситуації 3. Перенос знань, умінь у предметні компетенції	0,4 0,3 0,3		
Всього		0,00		1,00		
6.	Креативний	0,3	1. Творче використання знань для розв'язання нових задач 2. Творче використання умінь для розв'язання нових задач 3. Творче використання предметних компетенцій для розв'язання нових задач	0,3 0,4 0,3		
Всього		0,00		1,00		

Таблиця 2

МОНІТОРИНГ									
Етапи	Форми та методи	Номери уроків							
		1	2	3	4	5	6	7	8
Діагностичний	Тести (альтернативного типу). Розв'язання ситуативних задач. Фронтальне опитування. Співбесіда.	+			+	+			
	Усний контроль: відповідь біля дошки;								
Поточний	групове опитування з лідером;						+		
	тихе опитування;								
	взаємоопитування;								
	дискусія;								
	дидактичні ігри контролюючого типу.			+			+		
	письмовий контроль:								
	письмова відповідь на питання;			+			+		
	розв'язання розрахункових задач; розв'язання графічних задач;								
	розв'язання експериментальних задач;							+	
	лабораторна робота; самостійна робота;								
	тестування;				+	+			
	розв'язання (складання) кросвордів;								
	складання опорних конспектів; складання узагальнюючих блок-схем (таблиць); письмові роботи (твори, реферати ін.); самооцінка.	+	+			+			
	Контрольна робота. Захист теми. Комплексний залік.								+

вання системного моніторингу.

Стан будь-якого освітнього процесу може бути в достатній мірі повноти описаний добром показників і критеріїв їх досягнення шляхом оцінювання в балах, рівнях, ступенях тощо. Удавана праця аналізувати стан освітньої системи без наявності стандартизованих показників на вході та виході. Підставою для порівняння ступенів якості освіти мають бути стандарти з певних навчальних предметів чи інші нормативні документи. За відсутністю таких дотепер вводяться або внутрішні (дані про попередній стан), або зовнішні (дані про аналогічні системи) якості освіти учнів, класу, школи, району тощо. Саме таким чином розкривається зміст корекційно-аналітичної діяльності, коли визначається рівень навчальних досягнень кожного учня за елементами складових компетентностей і рівень оволодіння позначеними елементами учнями класу або навчально-виховного закладу.

Якщо контроль необхідний для організації надійного зворотного зв'язку „учень-учитель”, що надає педагогічному процесу керуваності, то моніторинговий підхід дає можливість одержувати вірогідну інформацію в необхідний час. Добір і аналіз інформації про рівень якості освіти не є самоціллю, а організовується для оцінки стану та відхилень від запланованої мети.

Таким чином, четвертий (змістовно-процесуальний)

етап вимагає прийняття управлінського рішення. Його основні завдання полягають у розробці індивідуально розвивальних програм для учнів і корекційно-технологічних карт – для вчителів. На підставі самоаналізу учні та вчителі визначають: які елементи теми чи розділів курсу засвоєнні добре й на скільки добре за рівнями навчальних досягнень; які моменти чи питання теми потребують повторного вивчення, а які більш змістовного засвоєння. Вважається узагальненим показником завершеності навчально-виховного процесу та якості освіти відтворення учнями 70-80% необхідної навчальної інформації або навчальних досягнень.

Наступними діями після моніторингу передбачається проведення корекційних заходів (психолого-педагогічних, методичних, організаційних тощо) на підставі отриманих результатів аналізу.

Моніторинг якості освіти, тобто оцінювання якості освітньої підготовки учнів, здійснюється через встановлення відповідності їх знань і практичних умінь вимогам державного стандарту (мінімально необхідного обов'язкового рівня навчальних досягнень). Такий підхід до оцінювання досягнень школярів носить назву критеріально-орієнтованого на відміну від унормованого, що передбачає в основному ранжування учнів за рівнем успішності в оволодінні певним навчальним предметом.

ЕТАПИ МОНІТОРИНГУ

Перший – визначаються теоретичні та методичні засади моніторингу, створюються нормативні документи, що регулювали б і спрямовували моніторингові дослідження, розробляються

Таблиця 3

**УСНА (ПИСЬМОВА) ВІДПОВІДЬ
(за Лернером І.)**

№		1	2	...	30	Середнє значення
ПІВ учня	Коефіцієнт складності					
Параметри оцінки	Об'єм					
	Повнота					
	Послідовність					
	Виразність					
	Володіння термінологією					
	Аргументованість					
	Переконливість					
	Виділення головного					
	Пояснює					
	Характеризує					
	Аналізує					
	Систематизує					
	Робить висновки					
Кількість балів						
Оцінка						
Рівень досягнень						

Примітка. Середнє значення визначається як сума балів у стовпчику, поділена на кількість учнів, які оцінюються. Оцінка дорівнює сумі балів, що одержав учень, помноженої на 12 і поділеної на максимальну кількість балів (визначається за таблицею).

Директор школи, ліцею, гімназії № 5/2006

системи основних показників і критеріїв якості освіти.

Другий – розробляються та відпрацьовуються механізми проведення моніторингових досліджень, його науково-методичне забезпечення.

Третій – виконання програм моніторингових досліджень, отримання інформації.

Четвертий – обробка та аналіз даних.

П'ятий – розробка системи заходів щодо стабілізації стану системи або переведення її на більш якісний рівень.

Вимоги до інструментарію та технологій оцінки навченості: валідність – повна та всебічна відповідність діагностичних контролюючих завдань змісту навчального матеріалу, що обстежується, чіткість критеріїв вимірювання й оцінки, можливість підтвердження отриманих результатів різними способами контролю; надійність – стійкість результатів, отриманих за повторним контролем, і проведення досліджень різними експертами; стандартизація вимірників і процедури перевірки й оцінки.

Треба взяти до уваги, що роботи для перевірки досягнення учнями результатів, передбачених стандартом, не можуть включати завдань, спрямованих на визначення різних рівнів засвоєння певного матеріалу, оскільки в стандарті фіксується лише один – мінімальний рівень – обов'язковий для всіх учнів.

На відміну від контролю, який виявляє рівень навчальних досягнень учнів, моніторинг відповідає на питання “Чому такий рівень навчальних досягнень і як можна покращити такий результат?”. Відповідь на це запитання надає педагогічний аналіз. Аналіз (з грецької *analysis* – розкладання). Ретельно проведений аналіз дає можливість: учням – визначити свій рівень в опануванні навчальним матеріалом; учителям – встановити

Таблиця 4
РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ З ФІЗИКИ
(за В. Шарко)

№		1	2	...	30	Середнє значення
ПІБ учня		Коефіцієнт складності				
Параметри оцінки	Знання позначень					
	Перехід до „СІ”					
	Виведення розмірності					
	Побудова малюнка					
	Аналіз умови					
	Вибір стратегії розв'язання					
	Запис формули чи системи					
	Виведення розрахункової формули					
	Розрахунок					
	Аналіз відповіді					
Сума балів						
Оцінка						
Рівень досягнень						

рівень навченості учнів і розподілити їх на групи з характерним завданням для кожної.

Педагогічний аналіз розподіляється на:

Оперативний – щоденний аналіз основних показників педагогічного процесу, визначення щодо їх усунення.

Тематичний – дозволяє більш глибоко вивчити ті чи інші позитивні чи негативні явища педагогічного процесу: предмет аналізу – певна проблема.

Підсумковий – здійснюється по закінченні семестру чи навчального року; спрямований на вивчення всього комплексу основних факторів.

Педагогічний аналіз – це функція управління, яка спрямована на вивчення стану, тенденцій розвитку, на об'єктивну оцінку результатів педагогічного процесу й вироблення на цій основі рекомендацій щодо упорядкування системи чи трансформації її на якісному рівні (див. вріз на с. 42) [5].

Найбільш поширеним серед вчителів є кількісний аналіз (наприклад, встановлюється, скільки учнів досягають того чи іншого рівня навчальних досягнень під час контрольної роботи, іспитів тощо). Але найбільш ефективним у цьому випадку є параметричний аналіз.

Параметричний (поелементний) аналіз дозволяє об'єктивно визначити рівень індивідуальних навчальних досягнень за параметрами оцінки. Крім того, за середнім значенням параметру можна зробити висновок про засвоєння даного елемента знань у цілому по класу та встановити об'єм роботи щодо корекції (індивідуально, окремим групам чи фронтально) навчального процесу. Здійснення параметричного аналізу передбачає попередню розробку таблиць оцінювання по кожному виду навчальної діяльності (див. табл. 3, 4) [9].

Параметричний аналіз розв'язання задач дозволяє визначити не тільки результат (одержана відповідь у задачі чи ні), але й прослідкувати сам процес – установити, на якому етапі розв'язання існують проблеми, і, таким чином, спланувати адресну допомогу учневі чи групі учнів.

Якщо аналіз навчальних досягнень проводиться систематично тривало, неперервно, створюються умови для здійснення порівняльного аналізу. За параметрами порівняння можуть бути обрані: рівень особистих навчальних досягнень за різними темами; рівень

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА МОНІТОРИНГУ				
Елементи знань і умінь	Рівні досягнень			
	початковий	середній	достатній	високий
Внутрішня енергія	Дає визначення, називає способи її зміни	Порівнює механічний і тепловий рух	Характеризує енергію як внутрішню фізичну величину	Обґрунтовує умови теплового балансу
Теплові явища	Розпізнає теплові явища серед інших фізичних явищ	Наводить приклади та пояснює теплові явища	Характеризує теплові явища за планом	Проводить спостереження, фіксує закономірності
Види теплообміну	Називає види теплообміну	Пояснює особливості теплообміну в твердих тілах, рідинах і газах	Розв'язує прості якісні задачі	Обґрунтовує теплообмін на основі молекулярного вчення
Види теплових процесів	Називає види теплових процесів	Порівнює процеси (нагрівання та охолодження, плавлення та кристалізацію та ін.)	Розраховує зміни внутрішньої енергії під час теплових процесів. Графічно зображує теплові процеси	Розв'язує задачі на умови теплового балансу

Таблиця 5

Управління школою

сформованості навчальних умінь учня в різних періодах навчання (на початок року, на кінець першого семестру, на кінець року тощо); рівень засвоєння знань учнями певного класу протягом кількох років; результати тематичного оцінювання учнів класу протягом року та ін.

Здійснення аналізу є обов'язковим у системі моніторингу й, безперечно, енерговитратним. У цій ситуації залучення учнів до оцінки своєї діяльності та успішності інших у навчанні є природним і позитивним з точки зору необхідності детального ознайомлення учнів з критеріями оцінок за набуті знання, практичні уміння, досвід творчої діяльності. Форми залучення учнів до перевірки та оцінювання навчальних досягнень можуть бути різними: домашня підготовка питань (не співпадаючих з наявними в підручнику) до теми, що вивчається; складання питань на уроці теми, що вивчається (виконуєте за фіксований час); відповіді на запитання під взаємоопитування (за підготовленими самостійно питаннями); аналіз (або експертна оцінка) відповіді учнів на уроці; оцінювання відповіді учнів з його обґрунтуванням; визначення помилок у відповідях учнів; обґрунтування зниження вчителем оцінки учнів; перевірка та оцінювання письмових робіт учнів під час

поточного контролю; самооцінка та взаємооцінка.

Така методика перевірки й оцінювання власного рівня та рівня досягнень однокласників має ряд позитивних моментів: утвердження позитивного мікроклімату в навчальному процесі; підвищення активності учасників навчального процесу; зростання інтересу до процесу навчання; збагачення життєвого досвіду.

Здійснення моніторингу відбувається за певним інструментарієм контролю навчальних досягнень учнів із тією різницею, що моніторинг виявляє чинники, що впливають на результати навчання. Вибір інструментарію передбачає попередній аналіз структури навчальної діяльності, яка формується під час вивчення теми. Це вимагає створення зведеної таблиці (технологічної карти) моніторингу, в якій відображаються елементи знань, умінь, діяльності тощо, й ознаки їх сформованості за рівнями досягнень.

Наведемо неповний зміст технологічної карти моніторингу за темою „Теплові явища” (за Р. Яковлевим) (див. табл. 5).

Обов'язковою умовою до розробленої таблиці є її повнота (урахування всіх елементів знань). Наступним кроком є вибір системи завдань

КАРТА ОСОБИСТИХ ДОСЯГНЕНЬ					
___ класу ___ за темою _____					
Дата	Вид контролю	Балів (max)	Результат (балів)	Рефлексія (чому такий результат)	Корекція
10.11	Тестування	10	8	Результат нормальний, забув одну формулу	Повторити...
15.11	Самостійна робота	25	8	3 комбінованими задачами проблема	Одержати консультацію
	Разом за тему (сума балів за видами контролю)	250	180	Оцінка „9”. (Можна спробувати підвищити на заліку)	Підготовка до заліку: 1... 2...
05.12	Комбінований залік	120	100	Оцінка „10”, прийшлося попотіти, краще більш ретельно працювати протягом теми	

Таблиця 6

у відповідності обраної системи ознак засвоєння елементів навчальних досягнень за рівнями досягнень. Як правило, для початкового рівня характерними є завдання тестового характеру (з вибором відповіді або альтернативних), для середнього – відповіді на питання репродуктивного типу (дати означення, записати формулу, навести приклад тощо), для достатнього – розв'язання нескладних якісних задач („задачі-чомучки”, яка залежність..., та ін.) простих розрахункових, відтворення досліду високого – застосування знань у нестандартних ситуаціях (розв'язання задач дослідницького характеру, з елементами аналізу, комбінованих задач). Після проведення такої роботи вчитель одержує систему контрольних завдань, на підставі якої формуються варіанти контрольних робіт. Важливо, щоб у розроблену систему завдань увійшли не тільки завдання на виявлення певних знань і вмінь, але й види мисленнєвої діяльності, елементи кмітливості, експериментальних досліджень тощо [7].

Враховуючи, що моніторинг є видом тривалої діяльності, виникла необхідність щодо ведення спеціальної документації, якою фіксується інформація про результати контролю. Найбільш ефективними є карти особистісного росту, траєкторії розвитку тощо (див. табл. 6). Упровадження вищезазначених карт має ряд позитивних моментів: залучення учнів до рефлексії набутого

досвіду; зацікавлення учнів у результатах навчання; формування навичок щодо самоорганізації в навчанні; прогнозування учнями результату навчання та шляхів його досягнення; підвищення відповідальності учнів за результати навчання; індивідуалізація роботи з учнями [7].

Таким чином, кероване досягнення якості освіти на підставі моніторингу – актуальна проблема, що може бути вирішена на рівні практичного впровадження, а, перш за все, на початкових шаблях: учень – учитель – навчально-виховний заклад та логічною схемою, рівні навченості, навчальні досягнення, особистісні досягнення школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа).
2. Доповідь міністра освіти і науки України Василя Григоровича Кременя на II Всеукраїнському з'їзді працівників освіти (8 жовтня 2001 року) // Освіта України. – 2001. – № 57-58.
3. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2003. – № 33
4. Безпалько В.П. Моніторинг качества образования – средство управления образованием // Мир образования. – 1996. – № 3.
5. Матрос Д.Ш., Полев Д.М., Мельникова Н.Н. Управление качеством образования на основе новых информатизационных технологий и образовательного мониторинга // Школьные технологии. – 1999. – № 1-2.
6. Іванов О. Моніторинговий підхід у досягненні якості академічної освіти // Відкритий урок. Вип. 7-8. – К.: „Плеяди”, 2004. – С. 27-28.
7. Мірошник Н. Система моніторингу: практика, впровадження // Відкритий урок. Вип. 7-8. – К.: „Плеяди”, 2004. – С. 29-35.
8. Локшина О. Моніторинг якості освіти // Відкритий урок. Вип. 7-8. – К.: „Плеяди”, 2004. – С. 58-63.
9. Шарко В. Сучасний урок фізики: технологічний аспект / Посібник для вчителів і студентів. – К., 2005. – 220 с.
10. Яковлев Р. Моніторинг у системі роботи вчителя // Відкритий урок. Вип. 3-4. – К.: „Плеяди”, 2005. – С. 4-16.

Управління
школою

ДЕРЖАВНА НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР МЕРЕЖІ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК МОН І АПН: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасна освіта сьогодні має активно сприяти формуванню нового громадянина, патріота незалежної України: духовного, толерантного, озброєного знаннями і навичками щодо оволодіння новою інформацією та її ефективним застосуванням на практиці впродовж життя.

На жаль, маємо зазначити, що нині спостерігається певне відчуження дітей та молоді від моралі, заперечення духовності.

Саме тому провідні науковці нашої держави стверджують, що акцент у педагогічній діяльності має бути перенесено на виховання, яке б доходило до серця й розуму кожного вихованця. Як зазначає академік В.Г. Кремень: „Для кожної освіченої людини є абсолютною істиною – без духовності суспільства не може бути”. Висловлене можна продовжити і доповнити словами видатного українського педагога В.О. Сухомлинського: „Якщо ви хочете, щоб молодь

тягнулась до знань, турбуйтеся про головні найважливіші джерела духовної культури – бібліотеки”. Адже бібліотеки є невід’ємною складовою освіти, джерелом знань. „Фонди бібліотек, – як підкреслив генеральний директор Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського О. Онищенко, – це те живильне середовище, з якого проростають освіта і наука”. Отже, на нашу думку, саме школа, сучасний вчитель та бібліотеки покликані утверджувати основи духовності майбутнього громадянина України.

У зв’язку з вищезазначеним АПН України, МОН велику увагу приділяють підвищенню фахового рівня вчителя, його освіти й самоосвіті. *І в цьому контексті Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського як структурна складова АПН України, головна бібліотека освітнянської галузі нашої держави, вбачає вище означене головним кредо у своїй діяльності.* Відомо, що як у підготовці вчительських кадрів, так і у подальшому повноцінному підвищенні їхнього фахового рівня важливе місце належить бібліотекам, що є структурними підрозділами установ і закладів, де

Павла РОГОВА

Директор
ДНПБ України
ім. В.О. Сухомлинського, кандидат
історичних наук

Цією статтею колектив редакції вшановує 7-річну працю колективу ДНПБ та вітає усіх бібліотечних працівників освітньої галузі зі Всеукраїнським днем бібліотек

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2006

працюють або навчаються вчителі. Метою даних бібліотек на всіх етапах їхньої діяльності було, є і буде повноцінне і цілеспрямоване інформаційне забезпечення розвитку педагогічної науки, освіти і практики, інформаційна допомога педагогічним, науково-педагогічним кадрам у їх підготовці до здійснення оновленого навчально-виховного процесу в закладах освіти, систематичне підвищення їхнього фахового рівня, допомога педагогам і батькам у громадянському вихованні підростаючого покоління сучасної України, та і, певною мірою, всебічний розвиток самих педагогів та батьків як особистостей.

Усвідомлюючи зазначені вище завдання, колектив ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та фахівці освітянських бібліотек держави, які діють вже 6 років в єдиній мережі, і які розбудувались у вкрай несприятливих умовах (розбалансована державна економіка, недостатність фінансування, відсутність професійних кадрів, невідповідна завданням матеріально-технічна база тощо), були натхненні ідеєю модернізації та реформування діяльності бібліотек освітянської галузі задля виконання своєї головної мети і завдань. Всіх надихала дійсність і те, що понад сто років освітяни і бібліотекарі мріяли про створення всеукраїнської педагогічної бібліотеки та мережі освітянських бібліотек, які були відсутні в загальнодержавній системі Радянської України поряд з іншими існуючими галузевими ме-

ЗАВДАННЯ ДНПБ

Новостворена державна бібліотека освітянської галузі з перших років діяльності мала вирішити низку завдань щодо свого функціонування:

- розбудувати ДНПБ як науково-дослідну установу з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства та інформатики, всеукраїнський науково-інформаційний центр освітянської галузі;
- сформувати національне галузеве книгосховище психолого-педагогічних документів у традиційному та електронному видах і надати доступ до нього через сучасні комп'ютерні технології;
- вивчити потреби освітян-практиків і науковців та організувати систему їх інформаційного забезпечення шляхом надання первинних і вторинних документів (бібліографічних, аналітичних, реферативних) як у традиційній, так і в електронній формі;
- об'єднати освітянські бібліотеки різних видів і типів в єдину мережу, спрямувавши її зусилля на формування інтегрованого всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу;
- сформувати на базі ДНПБ науково-методичний центр мережі освітянських бібліотек України з метою удосконалення їх діяльності.

Виконання таких глобальних завдань, що є об'єктом наукової й науково-методичної діяльності ДНПБ, стало можливим завдяки спільним зусиллям АПН України, дирекції та колективу бібліотеки.

ФОНДИ – БАГАТСТВО КОЖНОЇ БІБЛІОТЕКИ

Головне багатство кожної бібліотеки – фонди. Вирішення проблеми його оптимальної повноти – це одне з найважливіших завдань книгозбірень різних типів і видів. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як головна бібліотека освітянської галузі України повинна мати для виконання своєї соціальної функції повноцінний ресурс вітчизняних і зарубіжних документів з психолого-педагогічних питань.

На 1.01.2006 р. фонд ДНПБ, який формується на різних носіях інформації: традиційних і електронних, налічує понад півмільйона примірників, 40% якого становить галузева література історичного, теоретичного і практичного характеру з питань педагогіки, освіти, психології, дефектології, суміжних наук, – книги, що видавались на території України, Росії, а також іноземна література багатьма мовами народів світу. Тут широко представлені універсальні та галузеві енциклопедії, довідники, словники, праці вітчизняних та зарубіжних педагогів, дисертації та автореферати дисертацій психолого-педагогічної тематики, видання установ АПН України, вузів держави, посібники для системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів з різних регіонів України, а також вітчиз-

(Продовження, початок на с. 51)

няні та іноземні періодичні видання (понад 300 назв) України, Росії та інших зарубіжних країн, що надходять щорічно.

Інформаційний ресурс всеукраїнської педагогічної книгозбірні універсальний за напрямом, але перевага в ньому надається фаховій літературі, тому у фонді ДНПБ його п'ята частина – підручники і навчальні посібники для середніх шкіл, програми і методичні матеріали як дореволюційної, так і сучасної школи. У фонді широко представлені підручники для шкіл різних типів і видів Російської імперії XIX – початку XX ст. Для надання інформаційної допомоги сучасним науковцям для підручникотворення та з метою розкриття своїх унікальних фондів колективом ДНПБ підготовлено і видано в традиційному та електронному видах посібник – „Підручники і посібники для початкової і середньої школи (1748 – 1917 рр.) з фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського”, який надійде у кінці 2006 року до освітянських, національних, державних та обласних бібліотек. 90 тисяч раритетних видань XVIII – початку XX ст., з фонду бібліотеки, а саме: прижиттєві видання українських і російських вчених (М. Ломоносова, К. Ушинського, В. Бехтерева, М. Пирогова, М. Корфа, С. Русовой, Т. Лубенця, І. Огієнка), енциклопедії, словники, колекції видань з питань педагогіки та освіти, дореволюційні підручники для гімназій, ліцеїв, унікальні дореволюційні періодичні педагогічні видання, а саме: „Вестник воспитания” (1840 – 1917), „Дошкольное воспитание” (1914 – 1917), „Журнал Министерства просвещения” (1835 – 1916), „Світло” (1910 – 1914) та ін. включені до Державного реєстру наукових об'єктів, яким надано статус національного надбання, у зв'язку з чим ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського отримала від держави чималу фінансову підтримку для забезпечення їхнього збереження, оцифрування та належного функціонування. З 2002 року ДНПБ отримує вітчизняний обов'язковий примірник усіх навчальних та навчально-методичних видань для закладів освіти різних типів і видів, наукових видань з питань педагогіки і психології мовою оригіналу на всіх видах носіїв інформації від 200 видавництва держави. Серед інших джерел надходження літератури до фонду ДНПБ – дари від освітянських закладів, інститутів АПН, видавництва, української діаспори США, Канади, Австралії, Франції, читачів-освітян, Українсько-американського фонду „Сейбр-Світло” тощо. Творча співпраця з елітою нашої держави та українцями з діаспори, закладена ще в Центральній освітянській бібліотеці (ЦОБ) – предтечі ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, продовжується і сьогодні (див. вріз). Усього за семіріччя роботи бібліотеки дарів від українців з діаспори до фонду бібліотеки надійшло понад 5 тисяч книг. У 2003 році родина В.О. Сухомлинського передала бібліотеці архів та видання праць, що ви-

режами, і, нарешті, це здійснилося – такий центр є. Це – Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського (далі по тексту – ДНПБ) (див. вріз на с. 51).

ПРО МЕРЕЖУ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК

Мережа освітянських бібліотек МОН та АПН України, яка вперше офіційно була створена в Україні і затверджена у відповідному документі, яку очолила ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, – **дев'ята у сім'ї національних та державних книгозбірень України, становить близько 23 тисяч книгозбірень.** Це бібліотеки навчальних закладів усіх рівнів (вузів педагогічного профілю, шкільні, ПТНЗ), Інститутів післядипломної педагогічної освіти (областей, міст), науководослідних установ АПН України, спеціальні педагогічні бібліотеки областей тощо. *Головною метою усіх цих бібліотек є створення галузевого інформаційного ресурсу та задоволення фахових інформаційних потреб науковців і практиків держави та надання доступу до світового інформаційного простору.* Колективом ДНПБ розроблено „Концепцію Державної науково-педагогічної бібліотеки України” (2000 р.), яка визначила стратегічні напрями діяльності бібліотеки і мережі з врахуванням світових і вітчизняних бібліотекознавчих досягнень та практичного досвіду. У „Положенні про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти

і науки України та АПН України” (2003 р.) представлено структуру даної мережі як невід’ємної складової національної системи освіти й загальної бібліотечної системи України, її основні завдання та напрями діяльності, систему науково-методичного забезпечення, державного управління та організаційно-правові аспекти функціонування. Вищезазначені документи розроблені в рамках фундаментального наукового проекту „Створення, становлення та розвиток мережі освітянських бібліотек України (X – XX ст.)” (науковий керівник П. Рогова, автор цієї статті), який і реалізовано ДНПБ протягом перших 5-ти років. Також у даному проекті розроблялися такі напрями: дослідження історії становлення і розвитку бібліотек освітянської галузі України, упровадження в їх діяльність нових інформаційних технологій, створення всеукраїнського інформаційного галузевого ресурсу, підготовка та видання методичних посібників для вдосконалення діяльності бібліотек мережі: шкільних, вузівських, бібліотек ІППО та ін. Так у рамках проекту вперше в Україні науковцями бібліотеки підготовлено і видано: збірники „Організаційно-управлінські документи освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України 2000-2005 рр.”, „Організація роботи бібліотеки загальноосвітнього навчального закладу” (2002), започатковано серію нау-

(Продовження, початок на с. 51)

дані у різних країнах світу видатного українського педагога В.О. Сухомлинського, що стало підґрунтям для відкриття в її структурі читального залу фонду Сухомлинського, в якому розмістилися подаровані 3393 примірники документів. Науковцями бібліотеки розпочата велика робота по пропаганді творчого надбання В.О. Сухомлинського та втіленню ідей великого педагога в практику навчальних закладів держави. Читальний зал фонду Сухомлинського є науковою лабораторією з вивчення педагогічної спадщини великого учителя-гуманіста. За значний внесок у розуміння і впровадження ідей Сухомлинського в освітній простір України у 2003 році ДНПБ України було присвоєно його ім’я.

НАУКОВІ ПРОЕКТИ БІБЛІОТЕКИ

Проблеми формування всеукраїнського галузевого ресурсу, його теоретичні, наукові та організаційні засади стали у 2006 р. об’єктом нового наукового проекту бібліотеки „*Теоретичні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань педагогічної науки і освіти на базі ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського*”, який буде здійснюватись впродовж з 2006-2010 років, і в якому будуть брати участь різні види бібліотек галузі, зокрема й шкільні.

Вагому роль у наданні доступу до кожного з видань, що є у фонді бібліотеки, забезпечує система каталогів та картотек як у традиційній, так і електронній формі. Але у суспільстві XXI століття, яке є століттям знань, найважливішим елементом його формування є інформаційно комунікативні технології. Тому з 2003 р. у ДНПБ створено локальну комп’ютерну мережу, розпочато формування електронного каталогу бібліотеки, відкрито Web-сайт бібліотеки, завдяки якому освітяни з усіх куточків України можуть знайти необхідну для своєї роботи інформацію.

Задля створення умов загальнодоступності інформації з психолого-педагогічної тематики та надання вторинної продукції науковцям і практикам, у 2003 р. колективом бібліотеки було розпочато фундаментальний науковий проект „*Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України*” (наук. керівник – канд. іст. наук Лутовина В. І.), який став логічним продовженням попередньої НДР. Проект розраховано здійснити впродовж 2003-2007 рр. У його завданнях вперше в Україні заплановано: розробити теоретико-методичні та організаційні засади системи забезпечення інформаційних потреб педагогічних, науково-педагогічних та бібліотечних кадрів освітянської галузі держави. Сформувати на базі ДНПБ і регіональних освітянських бібліотек систему інформаційної продукції в паперовому та електронному варіантах; експериментально дослідити ступінь задоволення інформаційних потреб педагогічних та науково-педагогічних кадрів існуючою в державі реферативною інформацією, ►

(Продовження, початок на с. 51)

сформувані галузевий сегмент реферативного представлення наукової літератури з психолого-педагогічних питань у загальнодержавному реферативному журналі „Джерело”.

В той же час актуальним для наймолодшої галузевої мережі бібліотек нашої держави є надання користувачам фактографічних та оглядово-аналітичних продуктів та послуг. Проблема ця є багатоаспектною. Найбільш значущим для її вирішення керівництво бібліотеки вважає належне фінансування, більш активне упровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність бібліотек галузі, наявність кадрів із відповідною фаховою підготовкою. Ці важливі питання знаходяться на стадії вирішення. Зокрема, реалізація останнього можлива шляхом організації на базі ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського семінарів-практикумів для працівників освітянських бібліотек, що будуть займатися створенням реферативних та оглядово-аналітичних документів, із залученням до цього провідних спеціалістів вузів та бібліотек м. Києва.

На сьогодні розроблено науково-методичні засади участі ДНПБ у періодичних і продовжувальних галузевих виданнях, у загальнореферативній базі даних „Україніка наукова” й її паперовому варіанті УРЖ „Джерело” для реферативного відображення матеріалів у цих виданнях як це здійснюють сьогодні провідні бібліотеки нашої країни, зокрема, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна наукова медична бібліотека України та Державна наукова сільськогосподарська бібліотека України Академії аграрних наук України.

У ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського у травні поточного року створено відділ науково-аналітичної обробки і поширення інформації у сфері освіти, постійне функціонування якого дасть можливість створювати не лише бібліографічні, а й фактографічні та критичні аналітичні огляди з актуальних психолого-педагогічних питань (Один з фрагментів роботи цього відділу можна уявити за матеріалами врізу на с.).

Сьогодні ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського відвідують понад 35 тисяч осіб щорічно: від школяра і студента – до науковця, академіка, які приїздять із різних куточків України. Серед користувачів ДНПБ – чимала кількість бібліотек, як національних, так і бібліотеки шкіл, ліцеїв, вузів. Для користувачів працюють шість читальних залів як у головному приміщенні бібліотеки, так і у філії. У головному приміщенні (вул. Берлинського, 9, м. Київ) розташовано такі читальні зали: загальний, дисертаційний, кабінету бібліотекознавства, Фонду В.О. Сухомлинського, документів іноземними мовами. У філії ДНПБ України, яка розташована в Київському будинку вчителя (вул. Володимирська, 57), діє загальний читальний зал та абонемент. До послуг читачів відкрито персональний, міжбібліотечний та нічний абонементи. З 2006 року у бібліотеці ▶

ково-методичних посібників „На допомогу професійній освіті працівників освітянських бібліотек”, у якій підготовлені і видані методичні матеріали: „Анотування як процес аналітико-синтетичної переробки інформації”, „Планування та звітність бібліотеки Інституту післядипломної педагогічної освіти”, „Робочі таблиці ББК для шкільних бібліотек”, „Традиційні каталоги наукових бібліотек: організація, ведення й редагування”, „Формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів”, „Укладання друкованих каталогів книг із фондів бібліотек України, надрукованих гражданським шрифтом (XVIII – поч. XX ст.)” та ін. Підвищення кваліфікації бібліотечних працівників освітянських книгозбірень шляхом проведення всеукраїнських науково-практичних конференцій, семінарів, виїздів на місця, наданні поточних консультацій тощо – пріоритетний напрямок у науково-методичній роботі бібліотеки. Фахівці ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського з даного напряму відомі всій Україні. Спільно з Міністерством освіти й науки України, Інститутом психології ім. Г.С. Костюка АПН України ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського започатковано спеціальне професійне видання для підвищення кваліфікації шкільних бібліотекарів „Шкільна бібліотека плюс”.

Перший фундаментальний науковий проєкт завершився. У його здійсненні брала участь ве-

лика кількість освітянських книгозбірень, його підсумки були оприлюднені на Всеукраїнській науково-практичній конференції „Освітянські бібліотеки України. Історичні тенденції. Сучасний стан та перспективи розвитку”, яку провела ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського у жовтні 2005 року. Найголовнішим результатом цього проекту є:

- розбудова ДНПБ України як всеукраїнського інформаційного центру галузі;
- створено систему бібліотек МОН та АПН України;
- визначено мету і завдання даної системи бібліотек і кожного виду бібліотек зокрема та визначено стратегічні шляхи їх розвитку;
- інформаційне забезпечення реформування та модернізації педагогічної науки, освіти і практики держави.

Якщо концептуальні засади функціонування освітянської мережі України як єдиної галузевої бібліотечно-інформаційної системи визначені у згаданих вище документах „Концепції...” та „Положенні...”, то заснована при Президії АПН України Бібліотечно-інформаційна рада АПН України, яку очолює віце-президент АПН України академік Савченко О.Я., аналізує, затверджує та спрямовує діяльність ДНПБ і мережі на виконання поставлених завдань.

Розробляючи спільно з АПН і МОН України шляхи інноваційного розвитку галузевої бібліотечної сис-

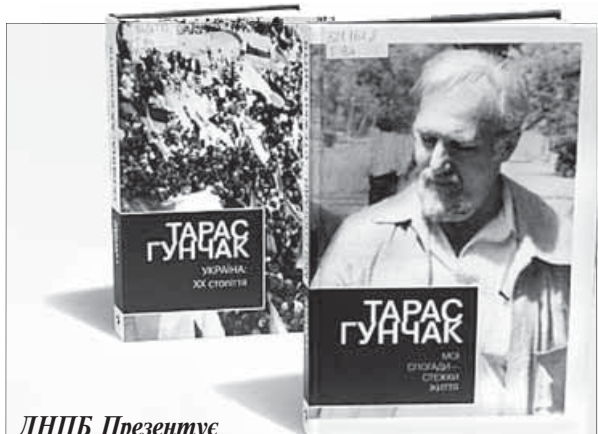
(Закінчення, початок на с. 51)

діє *медіацентр*, в якому надаються такі послуги: Інтернет, електронна пошта, сканування, можливість входження користувачів в електронні каталоги України і світу тощо. У медіацентрі можна скористатися повнотекстовими документами та дисертаціями й авторефератами з психолого-педагогічних питань в електронній формі та іншими документами на електронних носіях. На початку 2007 р. користувачам ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського буде надано доступ до її електронного каталогу.

В одній, і навіть в декількох статтях не можна висвітлити багатоаспектну діяльність всеукраїнської бібліотеки, скласти шану і подяку АПН України та її керівництву, колективу всеукраїнської книгозбірні, які разом пройшли за перші 7 років своєї діяльності нелегкий шлях становлення і розвитку. Тому зацікавлених запрошуємо завітати на сайт ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського (<http://www.library.edu-ua.net>), звернутись до публікацій співробітників бібліотеки, які друкуються на сторінках фахових журналів і у наукових збірниках. Web-сайт бібліотеки складається з більше ніж 100 сторінок з даними про структуру (відділи) бібліотеки, систему її каталогів і картотек, масові заходи; систематично щомісяця поповнюються інформацією рубрики, зокрема про нові надходження бібліотеки, нові інформаційно-бібліографічні видання з педагогіки як самої бібліотеки, так і інших бібліотек світу, про В.О. Сухомлинського, навігатор Інтернет-ресурсів з педагогіки й освіти у вітчизняному та світовому просторі, де подано понад триста джерел, тощо, подаються повні тексти покажчиків, виданих ДНПБ України. Створюваний до кінця 2006 р. інформаційний портал ДНПБ, забезпечить ще ширший доступ освітян як до власних ресурсів бібліотеки, АПН України, так і розміщених у мережах електронних інформаційних ресурсів нашої держави і світу.

Нині колектив ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, який складається з 140 осіб, усвідомлює зроблене і зосереджується на перспективних напрямках своєї діяльності. У своєму вітанні до першого ювілею бібліотеки президент АПН України В.Г. Кремень підкреслив, що така установа конче потрібна в умовах трансформації освіти, бо її багатогранна робота спрямована на повноцінне інформаційне забезпечення фахових потреб науковців і практиків освітянської галузі України та надання їм доступу у світовий інформаційний простір.

Цю високу оцінку бібліотека заслужила тим, що вона дійсно стала за невеликий строк для освіти України авторитетною книгозбіркою, державним галузевим сховищем творів друку на всіх видах носіїв інформації, інформаційним, духовним і культурним центром, в якому науковці і практики мають доступ до надбань вітчизняної та світової педагогічної думки й практичних здобутків, щоб не тільки впроваджувати набуте в навчально-виховний процес, і виховувати істинних громадян України, а і нести кращі надбання національної науки і освіти на всесвітні терени.

ДНПБ Презентує КНИГИ ТАРАСА ГУНЧАКА

2 червня 2006 року у Будинку Центральної Ради (нині – Київський будинок вчителя) колективом ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського було проведено презентацію книг відомого українського науковця з діаспори в Америці, культурного і громадського діяча, доктора історичних наук, професора Ратгерського університету Тараса Григоровича Гунчака „Україна ХХ століття”, „Мої спогади – стежки життя”. Ці книги були видані у видавництві „Дніпро” впродовж 2005 року і, незважаючи на невеликий тираж (1000 примірників), надійдуть до багатьох бібліотек освітянської галузі України. Ця імпреза стала не тільки презентацією двох книг вченого, а всієї наукової і громадської діяльності Т. Гунчака – поборника національної справи, борця за незалежність України за межами України, науковця, який історично правдиво висвітлював болючі сторінки розвитку нашої держави. У презентації взяли участь визначні особистості України, які спільно з Тарасом Гунчаком виборювали незалежність країни, стверджували її демократичний розвиток:

На фото:
П. Рогова і П. Кононенко

І. Драч, І. Дзюба, М. Жулинський, Д. Павличко, М. Удовенко, О. Зінкевич, О. Скіпальський, Ю. Шаповал та ін. А провели її вєдучі – **Павла Рогова**, директор ДНПБ, та **Петро Кононенко**, директор Інституту українознавства МОН України. ►

теми, ДНПБ постійно наголошує на тому, що її майбутнє в інтеграції електронних інформаційних ресурсів наукових бібліотек галузі у зведений електронний каталог, забезпечення його багатоаспектного використання та входження даного каталогу до Національної системи електронних бібліотек; продукування вторинних документів з психолого-педагогічних питань як у традиційній, так і електронній формі. У зв'язку з цим архіважливим є створення на базі ДНПБ сучасного всеукраїнського галузевого центру з корпоративної каталогізації, формування повнотекстової галузевої бази даних, яка включатиме і наукову продукцію інститутів АПН України і вторинну інформацію ДНПБ України та інших наукових бібліотек держави. На регіональному (обласному) рівні педагогічні бібліотеки згідно з цією моделлю трансформуватимуться в сучасні науково-інформаційні центри з психолого-педагогічних питань.

Реформування, модернізація вітчизняної освіти та входження її в світовий інформаційний простір неможливі сьогодні без Інтернету, комп'ютерних технологій.

З метою вдосконалення діяльності освітянських бібліотек України науковцями бібліотеки було розроблено стратегію їх подальшого розвитку, а саме: три етапи комп'ютеризації бібліотек, на першому з яких рекомендовано розпочати активне запровадження у книгозбірнях Інтернету.

При невеликих фінансових витратах це відразу надасть доступ широкому загалу науковців і практиків галузі до інформаційних ресурсів з вітчизняного та світового інформаційного простору, до вторинної продукції та науково-методичних видань як ДНПБ, так і інших бібліотек держави. Водночас це забезпечить і залучення працівників бібліотек до світових інформаційних ресурсів, що позитивно вплине на їхній професійний рівень, а отже, на результати роботи. *Для інноваційного розвитку шкільних бібліотек держави у 2005 році науковцями ДНПБ було підготовлено проект „Концепції інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України”*, який у січні 2006 р. було затверджено Президією АПН України [7] та запропоновано МОН ввести в практику діяльності бібліотек ЗНЗ впродовж 2006 – 2010 рр. [8]. Науковцями ДНПБ в своїй роботі приділяється увага і соціальному захисту бібліотекарів, підготовці бібліотечних кадрів за інтегрованою спеціальністю “педагог-бібліотекар”, зокрема у Національному педагогічному університеті ім. М. Драгоманова, на базі якого так само, як і у ДНПБ майбутні фахівці проходять практику.

За весь період діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського зробила вагомий внесок у розвиток першого напрямку системи, а саме: по створенню вторинної продукції – бібліографічної, результати якої спрямовані

(Закінчення, початок на с. 56)

Академік Петро Кононенко зазначив, що в книгах Т. Гунчака – сотні достовірних історичних фактів та імен, які вписані автором в українське державотворення назавжди; в його книгах відображено безмежний український світ – це майже 20 мільйонів українців, розкиданих по 90 країнах світу. Т. Гунчак у своїх працях об’єднав їх мрії та надії. А головне, він побачив українство в контексті розвитку всього світу. «Я із впевненістю можу сказати: “Книги Тараса Гунчака „Україна ХХ століття”, „Мої спогади – стежки життя” – це літопис України, бо кожен абзац його книг, кожне речення – це раптом просвітлена наша історія», – наголосив ведучий. Проникнути в суть історії та узагальнити все – це особистісний дар визначного вченого. Всю творчість Т. Гунчака пронизує його дивовижна любов до України, українців і пророчий дар. Книги Т. Гунчака оптимістичні, вони демонструють, що нове виборюється волею, свідомістю народу – це головне, бо за цим стоїть глибоке серце Тараса Гунчака.

Всі учасники імпрези, висвітлюючи багатогранну діяльність вченого, зазначали, що життя Т. Гунчака є прикладом того, як боротися за Україну. Зокрема, Іван Дзюба підкреслив, що Тарас Гунчак був не тільки дійовою особою політичних процесів в Україні, він був безпосереднім учасником багатьох визначальних подій в Україні, зокрема, *ним засновано в США Фонд допомоги Україні*. “Роль Гунчака у набутті Україною незалежності надзвичайно велика, його діяльність і його книги – це жива історія”, – сказав насамкінець відомий український літературознавець. Ця думка звучала і в інших виступах гостей вечора.

Тарас Гунчак у своєму виступі зазначив: *„Завдання історика – висвітлювати минуле і пов’язувати його з сучасністю. Я це намагався послідовно здійснювати в усіх своїх працях, які написані на історичних фактах і документах, що знаходяться в закордонних архівах. А найголовніше – я через усе своє життя проніс синівське почуття до своєї Батьківщини – України, доля якої ятрить моє серце і з якою пов’язана моя наукова та культурна праця назавжди.”*

Дана імпреза стала логічною у низці подій, що відбувались як в історії України, так і в житті Тараса Гунчака, адже в цьому будинку Українська Центральна Рада затверджувала й виголошувала Універсали розвитку Української Народної Республіки, а Тарас Гунчак у сучасній Україні у своїх лекціях правдиво висвітлював ці вагомі сторінки історії нашої держави для вчителів шкіл з усієї України, для офіцерів Української армії, бібліотекарів освітянських бібліотек та всіх тих, кому небайдужа доля України і українців.

Від редакції

ПОЗНАЙОМТЕСЯ З ТАРАСОМ ГУНЧАКОМ БЛИЖЧЕ

Щоб для українського читача прізвище Тараса Гунчака стало не лише відомим, а і близьким, назовемо, *по-перше*, деякі з його праць, що демонструвалися на книжковій виставці, яку підготувала ДНПБ ім. В.О. Сухомлинського, за назвами яких читач і сам відчує про що болить серце нашого земляка:

1. **Авторські праці:** Україна. Перша половина ХХ століття. (К.: Либідь, 1993); У мундирах ворога. (К., 1993); Симон Петлюра та євреї. (К., 1993) та інші видання, видані за кордоном французькою та англійською мовою.
2. **Як упорядника та наукового редактора:** Україна і Польща в документах. – 1918-1922. Ч.1, 2. (Нью-Йорк, Париж, Сідней, Торонто, 1983); Літопис Української Повстанської Армії. Т.6, 7. (Торонто, 1983); Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи та матеріали у 3-х томах. (Нью-Йорк, 1983). У 2002 році у Києві у видавництві „Дніпро” дане видання було розширено, доповнено і перевидано у 9-ти томах і 14 книгах і вийшло під назвою „Тисяча років української суспільно-політичної думки”.
3. Упродовж 8 років – з 1984 по 1992 рік – Т.Г. Гунчак працював головним редактором журналу „Сучасність” у Нью-Йорку.

По-друге, слід висвітлити позиції Тараса Григоровича відносно суперечливих подій і фактів української історії – тут ми обмежимося лише однією його заувагою*. «... я написав статтю „Пророка не чують на своїй землі”, яка з’явилась в газеті „День” (від 3 березня 2002 року), а тепер передрукована в книжці Україна Inkognita. У тій статті я писав: „...маю враження, що Україна, поза покладанням квітів біля пам’ятників Шевченку, не відчуває Шевченкових болів за українську людину, якій відібрали почуття особистої і національної гідності, прищепивши почуття неповноцінності, рабства і вислужництва. Похідною цих злиднених почуттів є безмежна заздрість та недоброзичливість, яка відчувається на всіх рівнях української спільноти. Невже нічого не змінилось в нас від часу, коли Шевченко з болем в серці писав:

*Один на одного кують
Кайдани в серці. А словами,
Медоточивими устами
Цілюються і часу ждуть,
Чи швидко брата в домовині
З гостей на цвинтар понесуть?»*

Я озвучив Шевченка, але то був і мій викрик наболілої душі. Для балансу мушу сказати, що не тільки проблема українського суспільства, це, мабуть, вселюдський феномен, але мене боліло те, що я побачив в Україні.”

Бачити істину і виносити її на люди – в цьому весь Гунчак! Отакий він і є, наш сучасний Тарас Григорович ... Гунчак.

на допомогу науковцям і практикам галузі. Особливу увагу привертають підготовлені науковцями науково-допоміжні та рекомендаційні покажчики: „Сучасні освітні технології” (три випуски 1999 – 2003 рр.), „Загальноосвітня школа за роки незалежності (1991 – 2001 рр.)”, „Формування активної життєвої позиції молодого громадянина України”, „Гід з громадянської освіти в Україні”, „Професійна освіта України за роки незалежності (1991 – 2003 рр.)”, „Профільне навчання в старшій школі: шляхи розвитку” та ін. Уперше в Україні ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського започатковано підготовку та випуск біобібліографічних видань, які розміщені у 3-х серіях: „Видатні педагоги світу”, „Ювіляри АПН України”, „Академіки АПН України”. У межах даних серій вже видано понад тридцять посібників, зокрема, про Я. Корчака, В. Сухомлинського, президента АПН України В. Кременя та першого її президента М. Ярмаченка, академіків АПН України А. Богуш, І. Зязюна, Н. Ничкало та багатьох інших. Всі зазначені вище видання надсилалися до бібліотек ВНЗ, ІППО, національних та державних бібліотек, з ними можна ознайомитись на нашому Web-сайті. Вперше в Україні з 2002 року бібліотекою розроблено і видається щорічник „Календар знаменних і пам’ятних дат у галузі освіти і педагогічної науки”, який надходить

*Тарас Гунчак. Мої спогади – стежки життя. – К.: Дніпро, 2005. – С.176.

до всіх освітянських закладів та установ, зокрема завдяки публікаціям у періодичних виданнях „Освіта України”, „Педагогічна газета”, „Шкільна бібліотека плюс”, „Директор школи, лицею, гімназії”, „Освіта” тощо [5; 6]. Вагомим доповненням до заходів з популяризації фондів з актуальних питань педагогіки та психології є щомісячний бюлетень „Нові надходження до Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського”. Протягом семи років підготовлено понад півсотні випусків цього видання, де знайшли відображення близько 20 тис. назв найбільш значних документів. Бюлетень подається на Web-сайт бібліотеки, друкується на сторінках вище зазначених фахових періодичних видань, а також надходить до всіх читальних залів ДНПБ України, Президії АПН України, інститутів системи АПН України.

Система інформаційного забезпечення має різні форми. Створення циклів тематичних рекомендаційних бібліографічних списків („Превентивне виховання”, „Школа здоров'я дітей”, „Особистісно орієнтоване навчання” та ін.), які висвітлюють актуальні питання реформування освіти і які також друкуються у фаховій пресі, щорічна робота бібліографічних списків-супроводів навчально-виховного процесу в закладах освіти України – це систематична робота науковців бібліотеки. Здійснюється вибірково-рекомендаційне ін-

формування (ВРІ) науковців АПН України. У бібліотеці постійно діють книжкові виставки з актуальних педагогічно-психологічних питань, проводяться семінари, педагогічні ради для освітян, відбуваються зустрічі з видатними педагогами, громадськими діячами як України, так і з-за кордону (див вріз на с. 56-58).

ЛІТЕРАТУРА

1. Про створення Державної науково-педагогічної бібліотеки України: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 жовт. 1999 р. № 2018 // Законодавство – бібліотекам України: Довідк. Вид. / Нац. парлам. б-ка України. – К., 2000. – Вип. 1: Загальні засади діяльності бібліотек. – С. 162.
2. Рогова П.І. Педагогічні бібліотеки України (II пол. XX – 20-ті рр. XX ст.): Дис... канд. іст. наук: 07.00.08 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство / П. І. Рогова; НАН України, НБУВ. – Захищена 18.11.04. – Затв. 15 грудня 20-04 р.; ДК № 26880. – К., 2004. – 265 с.
3. Рогова П.І. Організаційно-методичні проблеми становлення Центральної освітянської бібліотеки: (Досвід роботи за 6 р.) / П. Рогова // Вісн. Кн. палати. – 1999. – № 5. – С. 12–14; № 7. – С. 9–11.
4. Самборська М.О. Наукова бібліотека Інституту [педагогіки АПН України] / М. О. Самборська // Інститут педагогіки: погляд через роки... До 75-річчя від дня заснування Укр. н.-д. Ін-ту педагогіки: [36. ст.]. – К., 2002. – С. 200–203.
5. Букшина Т. Інформаційна діяльність спеціальної наукової бібліотеки / Т. Букшина // Вісн. Кн. палати. – 2003. – № 12 – С. 24–27.
6. Пономаренко Л. Інформаційне забезпечення галузі / Л. Пономаренко // Пед. газ. – 2005. – Берез (№ 3). – С. 8.
7. Концепція інформатизації бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України: Проект / Акад. пед. наук України. Держ. наук.-пед. б-ка України імені В.О. Сухомлинського; Наук. кер.: В.Ю. Биков, П.І. Рогова,; Відп. викон. Ю.І. Артемов. – К., 2004. – 12 с.
8. Рогова П., Артемов Ю. Перспективні напрями інформатизації бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України / П. Рогова // Бібл. вісн. Міжнародна наукова конфер. „Інтелектуальні інформац. технол. у бібліот. справі”. – 2005. – № 6 – С. 45–47.

Управління
школою

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ ЛІЦЕЇСТІВ

Сьогодні сфера освіти в Україні перебуває на етапі якісного реформування, спрямованого на більш ранню соціалізацію особистості.

Одним із основних нововведень є профілізація навчання в середніх загальноосвітніх закладах. На даному етапі відбувається її переміщення з теоретичної в практичну площину, адже нині профільне навчання – веління часу.

На шляху модернізації освіти однією з основних ланок соціалізації є допрофесійна підготовка учнів або профільне навчання. Це створює значно кращі умови для диференційованого навчання, для врахування індивідуальних особливостей, інтересів і потреб учнів, для формування у школярів орієнтації на той чи інший вид майбутньої професійної діяльності.

Завдання профілізації – створити такі умови в школі, щоб кожен учень знайшов себе і зрозумів, до якої саме сфери діяльності він найбільше схильний та здібний.

Перехід до профільного навчання відбувається за рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 25

вересня 2003 р., коли було затверджено Концепцію профільного навчання в старшій школі.

Таким чином, обов'язковість профільності старшої школи визначено законодавчо.

Що ж ми розуміємо під профільною підготовкою старшокласників?

Профільна підготовка – це система спеціалізованої підготовки старшокласників, спрямована на те, щоб зробити процес їх навчання на останній ступені загальноосвітньої школи індивідуальним, таким, що відповідає реаліям сьогодення та можливості забезпечення свідомого вибору учнями своєї професійної діяльності.

Проблема профілізації старшої школи не нова. Вона виросла з класів та шкіл з поглибленим вивченням окремих предметів. Саме на базі цих шкіл в Україні на початку 90-х років були створені школи нового типу: гімназії, ліцеї, колегіуми. А ще раніше в 60-ті роки ХХ ст. на шпальтах педагогічної преси велася широка дискусія щодо переваг профільного навчання. Цю дискусію розпочала стаття в журналі „Народна освіта” у відповідь на широковідому американську публікацію 1957 р., коли СРСР вперше у світі запустив штучний су-

**Лариса
КОЛЬЧЕНКО**

Директор
Луганського
обласного ліцею
при ЛНПУ
імені Тараса
Шевченка

путник землі, і уряд США був серйозно занепокоєний цими успіхами, в тому числі і у галузі освіти. Тоді з'явилася відома стаття „Що знає Іван, чого не знає Джон”. Суть полеміки полягала в тому, що протиставлялися дві системи освіти: американська, спрямована на вузьку спеціалізацію, та радянська, заснована на вивченні широкого кола навчальних предметів. У результаті випускник радянської школи був високоосвіченою людиною в багатьох галузях. „Іван” знав більше, а „Джон” вмів краще.

З плином часу постала нагальна проблема спеціалізації або профілізації старшої ланки школи і в Україні. У часовому просторі це збіглося з виникненням на політичній карті світу незалежних держав на межі 80-90-х років минулого століття.

Саме тоді у січні 1991 р. за рішенням Луганської Обласної Ради народних депутатів було створено перший на сході України україномовний інноваційний навчальний заклад, який отримав назву “Українська гімназія”. В 1997 р. заклад отримав статус ліцею. Метою реорганізації було вдосконалення системи допрофільної та профільної підготовки в області, поліпшення механізму відбору обдарованих дітей з сільської місцевості Луганщини, посилення орієнтації на педагогічні спеціальності, а також залучення до науково-дослідницької діяльності дітей нашої області. Таким чином, педагогічний колектив ліцею вже більше 10 років працює в системі профільної підготовки. За цей час накопичено певний досвід, є досягнення, які були відзначені Почесним дипломом Міністра освіти і науки України на VII Міжнародній виставці „Сучасна освіта в Україні – 2004” за активне впровадження нових освітньо-виховних технологій.

Однією з найважливіших ланок системи роботи ліцею є допрофільна та профільна підготовка учнів.

Допрофесійна підготовка в нашому варіанті – це не тільки робота по виявленню нахилів, здібностей ліцеїстів та заняття в профільних групах Луганського національного педагогічного університету. Фактично, всю систему роботи ліцею – і навчальну, і виховну, роботу в системі Малої Академії Наук України, співпрацю з батьками, участь ліцеїстів в предметних олімпіадах різного рівня, конкурсах та змаганнях – можна визначити як підготовку учня до життєвого вибору або те, що зараз у педагогічній літературі називають соціальною компетентністю.

Напрацювання ліцею в цій галузі дали можливість у 2003 р. Головному управлінню освіти і науки Луганської обласної державної адміністрації та Луганському інституту післядипломної освіти надати нашому ліцею статус експериментального майданчика регіонального рівня за темою дослідження „Формування культурологічної та соціальної компетентності учнів ліцею”. А допрофесійна підготовка учнів є однією з ланок формування соціальної компетентності випускників ліцею.

З перших років існування навчального закладу розпочалася плідна співпраця з Луганським національним педагогічним університетом імені Тараса Шевченка. Спільна діяльність вчителів ліцею та викладачів університету забезпечує допрофесійну підготовку учнів, створює умови для життєвого самовизначення випускників. Протягом останніх років понад **95%** випускників ліцею вступають до вищих навчальних закладів України. Понад **60%** стають студентами ЛНПУ імені Тараса Шевченка.

Відповідно до угоди між ліцеєм та ЛНПУ частина випускників, що мають високий рейтинг навчання у ліцеї та у профільних групах, ведуть активну суспільну роботу, є переможцями предметних олімпіад та конкурсів Малої Академії Наук, приймаються до університету без вступних іспитів. Кожного року універси-

тет проводить олімпіади для учнів, що навчаються на факультеті допрофесійної підготовки університету, і ті випускники, що посідають призові місця зараховуються до університету за співбесідою.

Система „педагогічний університет – ліцей” має за мету орієнтацію учнів на отримання вищої освіти, їх підготовку до творчої діяльності, формування ціннісних орієнтацій. Сучасний спеціаліст з вищою освітою – це професіонал нового типу: творча, інтелектуально розвинена особистість, людина, що вміє використовувати досягнення науки і техніки, швидко адаптуватися, працювати в нових умовах. Підготовка таких спеціалістів потребує нових форм і методів, в тому числі професійної освіти, починаючи з довузівської. Викладачі Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка разом з педагогами ліцею забезпечують профільність навчання, створюють умови для життєвого самовизначення випускників.

В ліцеї існує аналітичний центр, який двічі за навчальний рік аналізує стан профільного навчання ліцейців. У роботі аналітичного центру беруть участь вчителі ліцею, викладачі педагогічного університету та працівники деканату довузівської підготовки.

Таким чином, педагогічна співпраця та професійне спілкування вчителів ліцею та викладацького складу педагогічного університету у рамках довузівської освіти сприяють поліпшенню і загальноосвітньої і профільної підготовки ліцейців, здійснюють позитивний вплив на їх професійне самовизначення та соціалізують їх. Ліцей та ВНЗ стали рівноправними партнерами у визначенні професійної долі учнів нашого навчального закладу.

Результати вивчення професійних схильностей учнів показали, що в цьому році переважна кількість учнів ліцею обирає фізико-математичний спектр спеціальностей. Вважаємо, що це явище у нашому гуманітарному ліцеї не парадоксальне, а обумовлене

багаторічною системою роботи вчителів фізики і математики, проведенням на базі ліцею Турніру юних фізиків обласного та Всеукраїнського рівнів. У травні 2006 року в Обласному ліцеї ЛНПУ імені Тараса Шевченка відбувся X ювілейний Відкритий Луганський турнір фізиків. За гарну багаторічну організацію проведення турніру його було занесено до Переліку обов'язкових заходів, які проводяться під егідою ЮНЕСКО. Таким чином, наш гуманітарний навчальний заклад має пряме відношення до серйозної фізичної традиції на Луганщині.

За час існування турнірного руху на Луганщині відбулося 12 регіональних і 9 юніорських змагань. Традиційною стала участь команд фізико-математичних ліцейців Києва (Український фізико-математичний ліцей Київського національного університету імені Тараса Шевченка), Харкова (Фізико-математичний ліцей № 27, Академічна гімназія № 45), Севастополя (Школа-гімназія № 1 імені Олександра Пушкіна), Алчевська (Гімназія № 9), Херсона (Фізико-технічний ліцей ХДТК та ДНУ), Сімферополя (Кримський республіканський центр учнівської молоді), Рубіжного (Фізико-математичний ліцей), Свердловська (Ліцей № 1), Северодонецька (Северодонецький колегіум), Луганська (Багато профільний ліцей та команда господарів Луганського ТЮФу – Обласного ліцею ЛНПУ імені Тараса Шевченка).

Вищезгадані навчальні заклади надають можливість здобуття поглиблених знань та вироблення вмінь з певних напрямків. Популярність навчання в гімназіях та ліцеях доводить, що попит суспільства щодо профільного навчання в старшій загальноосвітній школі є. Школи та класи з поглибленими програмами з різних предметів обирають ті учні, які не тільки в майбутньому планують вступати до різних ВНЗ, але й ті, що бажають здобути якісну освіту

порівняно з пропонованою загальноосвітньою школою.

Водночас у країні існує розгалужена мережа різних типів інноваційних навчальних закладів, попит на які сьогодні дуже високий.

Але не все так „безхмарно” на небосхилі процесу профілізації. Звертає на себе увагу той факт, що мережа шкіл нового типу розвивається стихійно, без урахування економічних і культурних умов у регіонах. Наявність однотипних профільних класів у ліцеях та гімназіях – позитивний фактор. Але це може призвести до перенасичення тих чи інших галузей господарчого комплексу регіонів спеціалістами певних професій, що в майбутньому може зашкодити працевлаштуванню молоді. Якщо підходити до питання актуальності профільного навчання у старшій школі з державних позицій, то проблему можна визначити так: **профіль навчання повинен визначати регіональний ринок праці.**

Хочеться зазначити, що школа не може жити без творчості. Приклад цьому – наш час. Як тільки школі надали певні свободи, відразу почала розвиватись педагогічна творчість: з’явилася маса інноваційних програм, інтерактивних методик, авторських технологій, альтернативних підручників. Поступово складаються організаційно-педагогічні умови, що узаконили педагогічну творчість і спрямували її на зв’язок науки і практики освіти. Яскравим прикладом цього

є і наш навчальний заклад – Обласний ліцей Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка.

У поточному році йому виповнилося 15 років. Саме тепер стала зрозумілою далекоглядність засновників подібних навчальних закладів в Україні на зорі її незалежності. За 15 років зроблено певні напрацювання у багатьох напрямках педагогічної діяльності:

- створено авторську модель учнівського самоврядування,
- в ліцеї працює школа міжнародного етикету,
- склалася нова спільнота учнівської молоді – ліцеїсти,
- одним з найголовніших залишається робота педагогічного колективу, пов’язана з вибором майбутньої професії, з досягненням випускниками ліцею життєвого успіху у майбутньому.

Серед випускників ліцею відсутні такі, що після закінчення школи не знають до чого докласти зусиль, чим зайнятися у житті. Вони соціалізовані і мотивовані. Це відкриває їм шлях до диплому вищої школи і породжує в нас надію, що саме за цією молоддю майбутнє України.

П’ятнадцятирічний досвід ліцею свідчить про те, що педагогічний колектив знаходиться на правильному шляху, оскільки він створив всі умови для того, щоб кожен випускник мав соціальний успіх. А це є запорукою прогресивного розвитку всього нашого суспільства.

Педагогічний колектив ліцею створив всі умови для того, щоб кожен випускник мав соціальний успіх! Вітаємо колег з 15-річчям рідного ліцею!

Управління
школою

ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ БІОЕТИКИ

Круглий стіл: На шляху до європейської освіти

Європейське співтовариство усвідомлює першочергову важливість ідей гуманного ставлення до людської особистості та навколишнього живого світу у справі планування європейської політики.

**Світлана
ПУСТОВІТ**

Президент
Української Асоціації з біоетики,
кандидат
біологічних наук

Свідченням цьому є *чотири біоетичні принципи*: принцип поваги до автономії особистості, принцип гідності особистості, принцип *інтегрити*¹ та принцип *вразливості*² (див. вріз на с. 65), які є не тільки підґрунтям європейської біоетики, але й фундаментом нормативно-

правової та законодавчої бази окремих європейських країн, дістаючи свою інституціоналізацію в рамках національних конституцій (Франція, Норвегія) або окремих законодавчих актів у галузі охорони здоров'я людини та екології (Австрія, Бельгія).

Учасники Симпозіуму констатували (див. с. 66), що за сучасних умов біоетичні принципи належить застосовувати не тільки у медицині, але й в інших галузях соціальної практики, а цінність автономії належить розглядати у ширшому, ніж

тільки медичний, контексті – у контексті турботи про інших людей, етики солідарності, відповідальності та справедливості, у світлі розвитку економіки та культури, досягнень медицини та біотехнології в Європі за останні десятиріччя.

В соціокультурному просторі СРСП біоетику, як, утім, і більшість інших явищ так званого західного духовного та інтелектуального життя, впродовж тривалого часу розглядали крізь призму міфологізованих ідеологічних побудов. Її акцепцію прирівнювали до насильницької експансії західних цінностей, а отримані нею результати оцінювали як локальні або, у кращому випадку, національні.

Соціальні та політичні зміни у країнах пострадянського простору створили унікальну можливість не тільки оцінити позитивні результати розвитку феномена біоетики, але й практично їх використати, уникаючи помилок попередників.

Десятирічний досвід розвитку біоетичної теорії та практики в Україні показав, що **неможливе просте перенесення в нашу дійсність закономірностей та особливостей розвитку західної (як американської, так і європейської) біоетики.**

Тому *необхідне подальше філософсько-методологічне та теоретичне осмислення феномена біоетики для розуміння її справжніх коренів.*

¹ Англ. *integrity* – 1) чесність, прямота; 2) цілісність, незайманість, чистота.

² Англ. *vulnerability* – вразливість, ранимість.

ЩО ВАРТО ЗНАТИ, КОЛИ ПРАГНЕМО „ДОСКОНАЛОГО” СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

На Симпозіумі обговорювалась європейська модель біоетики, для якої засадовими є зазначені вище чотири біоетичні принципи.

Разом з тим сьогодні інший принцип, **принцип поваги до людської гідності** дедалі частіше розглядають як більш фундаментальний та універсальний, ніж принцип „поваги до автономії особистості”.

Його засадове поняття – *“гідність особистості”* – має на увазі повагу не тільки до прагматичної здатності людини робити правильний “розумний вибір”, але й до її (людини) моральнісного складника, який може й не мати безпосереднього вираження в активному виборі життєвих альтернатив. Це поняття відображає наявність внутрішньої сакральної сфери особистості, почуття самоповаги та гордості; воно сповнене уявленнями про психотілесну та духовну цілісність особистості, що передбачає заборону на несанкціоноване втручання не тільки у психофізичний світ людини, але й у приватне життя, життя родини, роду. Можна сказати, що цей принцип є стрижнем усієї європейської біоетики. Так, наприклад, у таких країнах, як Італія, Іспанія, Греція, Ірландія, Німеччина, він є засадовим для конституцій цих країн. *Гідність особистості розглядають як внутрішню цінність усіх людських істот і підставу для структурування людських взаємин.* Вона визначає видатну роль людини в Універсумі, недоторканність індивідуального людського життя і водночас моральнісну відповідальність людських істот перед іншими формами Життя та представниками Універсуму. Разом з тим поняття гідності в європейській біоетиці та біоправі поширюють і на природний світ, світ живого. Природне співтовариство розглядають як світ, що має власну цінність, самоцінність. У контексті європейської біоетики природа отримує визначення, якими нещодавно наділяли виключно людину: цінність, гідність, право, повага.

За останні десять років в етичний дискурс міцно увійшло поняття *integrity*, яке має кілька значень (залежно від контексту) і яке у зв'язку з цим доволі важко однозначно перекласти українською. У біоетиці та біоправі *“integriti”* можна вживати як у вузькому, так і в широкому розумінні цього слова. Існують два полюси його розуміння. З одного боку, це чесність, відкритість, безкомпромісність, непідкупність вченого або лікаря, а з іншого – історична єдність людської культури, складеної з унікальних людських особистостей, наративна¹ єдність історії особистості та культури. Деякі дослідники включають у це поняття також зв'язок людства зі світом тварин і рослин, цілісність світу як умову існування всіх форм життя. Залежно від контексту *“інтегриті”* може також означати й принцип недоторканності та невтручання у приватне життя особистості.

Принцип вразливості всього живого тісно пов'язаний з двома попередніми принципами. **Вразливість** – універсальний прояв не тільки людського буття, а й буття всього живого (Е. Левінас). Це характеристика стану як людини, так і тварин та природи, телеологічної організації світу. Вразливість відображає дві базові філософсько-світоглядні ідеї: 1) кінечність і ламкість життя людини та інших живих істот; 2) необхідність прийняття таких рішень, які спрямовані на турботу про вразливих представників Життя на планеті.

Виникає філософсько-методологічне запитання: кого сьогодні можна віднести до групи вразливих? Мабуть, усіх тих, хто страждає і зазнає насилля та стигматизації в сучасному суспільстві: дітей, жінок, людей похилого віку, клієнтів психіатричних клінік, інвалідів, а також світ живої природи.

Дотримання цього принципу особливо актуальне в сучасному суспільстві, яке прагне “до досконалості” й усуває все вразливе та стигматизоване – страждання, психофізичні відхилення, старість, вмирання, біологічну різноманітність та унікальність.

Всі перелічені вище принципи не повинні обмежуватися тільки людським суспільством, вони мають поширюватися на світ тварин, рослин та природи.

¹НАРАТИВ (англ. і фр. *narrative* – розповідь, оповідання) – термін запозичений з історіографії, де виникає в рамках концепції „наративної історії”, що трактує зміст історичної події не як обґрунтований об'єктивною закономірністю історичного процесу, але як виникаючий у контексті розповіді про подію і іманентно зв'язаний з інтерпретацією.

ПРО МІЖНАРОДНИЙ СИМПОЗИУМ З БІОЕТИКИ

Олена ГОРДІЄНКО

Аналітик-дослідник Центру сприяння суспільному розвитку імені Миколи Пирогова, лікар вищої категорії, експерт Української асоціації з біоетики

Про базові етичні принципи у європейській біоетиці і біоправі йшлося у доповідях Рендторфа Я. (Данія) та Пустовіт С.В., президента УАБ (з цими принципами знайомтеся у статті С. Пустовіт – див. с. 65).

Зазначені принципи розповсюджуються

і на соціальне життя і мають особливе значення для бурхливо еволюціонуючих соціумів, одним з яких є і сучасна Україна. Соціокорегуюче значення біоетики, як метаетики, відзначено у виступах зокрема проф. Пиріг Л.А., проф. Кулініченка В.Л., Гордієнко О.В., проф. Чешка В.Ф.

Значення симпозиуму

В черговий раз цей поважний форум згуртував провідних вчених і громадських діячів з багатьох країн Європи (Данія, Бельгія, Польща, Великобританія, Італія, Хорватія, Естонія, Латвія, Росія, Білорусь, Молдова та інші) та США заради інтеграції і координації усіх суспільних чинників, спрямованих на збереження і підвищення якості здоров'я і життя.

Біоетичний форум відкрив новий простір для практичної діяльності науковців, освітян, медиків, які за сутністю своєї суспільної місії мають бути носіями і провідниками біоетичного світогляду і взірцем етичного вчинку.

Все ширше розгортається і входить у повсякденну практику мережа етичних комітетів (ЕК), які впроваджують механізми етичного контролю у „точках ризику”, залагоджуючи і попереджуючи соціальні конфлікти. Все яскравіше спалахують зірки „лоцманів” – провідників суспільної свідомості в мереживі громадських ініціатив.

Прослідковується яскрава тенденція до об'єднання громадських організацій у різноманітні „форуми”, „ради”, „спілки”. На їхньому тлі УАБ постає все більш значущим інструментом соціальної практики, механізмом гармонізації і оптимізації суспільних взаємин всіх рівнів.

Конкретні пропозиції

У низці конкретних пропозицій, які пролунали на симпозиумі, була також ініціатива Центру сприяння суспільному розвитку ім. М. Пирогова (видавця журналу „Директор школи, ліцею, гімназії”), озвучена аналітиком Центру Оленою Гордієнко: започаткувати широкомасштабний соціальний проєкт „Школа здоров'я Нації”. За своїм задумом він має сприяти реалізації мети – *дозріванню суспільної свідомості до активного соціального партнерства кожного громадянина як для власного розквіту і самоактуалізації, так і єдиної цілісної потужної української нації через поступове створення сприятливого соціального ґрунту і благодатного соціального клімату для пануючого переконання, що здорова щаслива людина може бути лише в заможній єдиній державі* у гармонійному і благодатному суспільному середовищі.

РОЗВИТОК ІДЕЙ БІОЕТИКИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ¹

Саме під таким девізом відбувся 4-й міжнародний симпозиум з біоетики 11-12 травня цього року на базі Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика. Організатором заходу виступила Українська асоціація по біоетиці (УАБ). На відміну від попередніх біоетичних форумів, на яких біоетика постала новим науково-соціокультурним міждисциплінарним вищом у суспільному житті країни, новим відкритим діалогічним світоглядом, новим соціальним інститутом-інструментом захисту здоров'я і життя на тлі ризиків і небезпек техногенної цивілізації, а сьогодні ще й доволі агресивного інформаційного середовища (в якому людина часто постає об'єктом маніпулювання і залежності більш тонкого рівня). Сьогодні очевидно стає необхідність більш широкій соціальній адаптації біоетики у суспільному середовищі, втілення принципів біоетичного регулювання у повсякденність, виховання біоетичного світогляду в широкого загалу – у цьому провідна роль має належати саме освітянам і медикам.

Матеріал підготовлено Оленою Гордієнко (на фото друга зліва).

ОСВІТА

ЗАРУБІЖЖЯ

Чужого навчайтесь..., поліпшуйте своє!

Нині, і це вже не парадоксально, діти володіють комп'ютером краще, ніж учителі.

Смішно? Швидше - гірко! Тому що ми, бачите, "завоювали" вчителя предметними знаннями, забувши, що йому треба дати насамперед способи осягнення тих знань. І перед усім – через інформаційні технології.

Віктор Андрущенко

Освіта
зарубіжжя

ШКОЛА САММЕРХІЛЛ

ПРОГРЕСИВНИЙ ХАРАКТЕР ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто досвід та основні принципи діяльності школи Саммерхілл, засновником якої є англійський педагог О.С. Нілл (1883-1973). Зроблено спробу визначити місце даного навчального закладу поміж інших закладів, довести його оригінальність та самобутність, актуальність і корисність деяких положень О.С. Нілла для розвитку національної системи освіти.

Школа Саммерхілл є одним з найстаріших демократичних закладів у світі. Її було засновано у 1921 році О.С. Ніллом (1883-1973), якого видання "Таймс Ед'юкейшнл Сапплемент" у 1999 році назвало **одним з 12 найвпливовіших педагогів ХХ століття**. Головне гасло О.С. Нілла має дуже просту форму: **"Слідуйте природному розвитку дитини"**.

На жаль, як засвідчує пошук літературних джерел, питання щодо діяльності О.С. Нілла та функціонування школи Саммерхілл не знайшли наукового відображення в українській науковій і методичній літературі повною мірою. В Росії, наприклад, ця проблема є більш вивченою. Про це свідчить поява в російській пресі книги О.С. Нілла "Саммерхілл – виховання свободою" (переклад Е. Гусинського та Ю. Турчанінової) та ряду статей в наукових журналах ("Родительские собрания", 2003 р., №5; "Первое сентября", 1999 р., №49).

Педагогічній діяльності О.С. Нілла також присвячене дисертаційне дослідження А.А. Валєєва. Проте, якщо взяти до уваги зміни, які відбуваються у системі освіти України, вивчення та запозичення досвіду школи Саммерхілл могло б виявитися надзвичайно корисним для керівників саме української школи.

Сьогодні школа Саммерхілл, яка розташована у Суффолку (Англія), є більшою та сильнішою, ніж будь-коли. Вона є, мабуть, найбільш захищеним навчальним закладом у Великій Британії, оскільки після кампанії Міністерства освіти Шотландії (OFSTED), спрямованої на закриття школи, Саммерхілл отримала перемогу у цій боротьбі. Увесь світ піднявся на захист дитячих прав. Популярність цієї школи у світі є надзвичайною. У 2005 році кожного місяця веб-сайт школи відвідували близько 80000 осіб.

На думку Марка Вогена, у діяльності школи Саммерхілл є багато позитивних аспектів, які б могли бути запозичені іншими

**Світлана
МУРАВСЬКА**

Викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Кіровоградського інституту комерції, вчитель англійської мови та зарубіжної літератури

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2006

О.С.Нілл (1883-1973) зі своїми учнями під час обговорення учнівських проблем

державними та приватними школами.

По-перше, учні самі обирають предмети, які вони хочуть вивчати, та час, коли вони бажають їх вивчати. Внаслідок цього зі школи виходять емоційно стабільні, освічені молоді люди, які впевнені у собі, з належним почуттям самоповаги. Вони мають усі необхідні завдатки, аби стати повноцінними членами суспільства та прожити життя у повній мірі у професійній, соціальній та емоційній сферах.

По-друге, досвід демократичного управління школою є унікальним у Саммерхілл. Відвідування регулярних Шкільних Зборів є неабияким досвідом для кожного відвідувача та повсякденною практикою для кожного члена співдружності Саммерхілл. На цих Зборах кожен може висловити свою точку зору, розповісти про свої проблеми, запропонувати нові шкільні правила та взяти участь у побудові планів щодо майбутнього розвитку школи. Марк Воген зауважує, що якби державні школи запозичили хоча б деякі аспекти учнівського самоврядування, у якому учні школи Саммерхілл беруть участь кожного дня, то це стало б великим стрибком уперед для національної системи освіти. Це б демонструвало більш здоровий підхід до взаємовідносин між вчителями та учнями [5, с.8].

Що являє собою школа Саммерхілл сьогодні? За словами доньки О.С. Нілла та нинішнього директора школи Зої Редхед, школа Саммерхілл сьогодні є дуже зайнятим приватним навчальним закладом. У 2005 році

вона налічувала **88 учнів**. Це символізує хоч незначне, але все ж таки збільшення кількості учнів, якщо взяти до уваги той факт, що О.С. Нілл працював з **60 учнями** протягом років. За даними, які було надано Джейсоном Прітером, менеджером з навчальних програм школи Саммерхілл, учні цього навчального закладу приїзять з таких країн, як Тайвань, Корея, Японія, Сполучені Штати Америки, Франція, Німеччина, Голландія, Іспанія, Фінляндія, Великобританія. Робочою мовою школи є англійська, проте, за словами містера Прітера, учні мають можливість вивчати свою рідну мову.

На думку Зої Редхед, принципи, згідно з якими відбувається керівництво школою, є прогресивними та "поза модою" будь-яких освітянських течій. *Ці принципи заперечуються багатьма невротичними, невідповідними правилами, які батьки, вчителі й ті, що знаходяться "при владі", встановлюють для дітей у школах та у сімейному житті* [5, с.72-73].

Головні завдання школи:

- надавати дітям свободу для емоційного розвитку;
- давати дітям владу розпоряджатися власним життям;
- давати дітям час для природного розвитку;
- створювати усі умови для щасливого дитинства, знищуючи страх та примус з боку дорослих [7].

Свого часу засновник школи Саммерхілл писав: "Я боюся, що масове виробництво прийшло аби залишитися у торгівлі та освіті. Поставте на кожній дитині один той самий

Зовнішній вигляд школи Саммерхілл

РОЗПОРЯДОК ДНЯ В ШКОЛІ САММЕРХІЛЛ

Сніданок з 8:15 до 9:00. Співробітники та учні отримують сніданок на кухні, а потім йдуть з ним до їдальні. Ліжка мають бути прибрані до 9:30, коли розпочинаються заняття.

Заняття тривають до 1 години. Молодші діти обідають трохи раніше – о 12:30. Харчування в школі відбувається в дві зміни. Персонал та старші учні обідають о 13:30.

В обідні години діти займаються тим, чим вони бажають. Деякі учні граються в гангстерів, інші клопочуться з моторами та радіо або занурені в малювання. За гарної погоди старші учні грають в ігри. Деякі учні надають перевагу майстерням, де вони лагодять свої велосипеди, роблять човни.

Чай подають о 16 годині. О 17 годині розпочинаються різні види діяльності. Молодші учні надають перевагу читанню. Учні середнього віку обирають кімнату мистецтв – малювання, різка лінолеуму, робота зі шкірою, виготовлення кошиків. Гончарські майстерні завжди переповнені учнями, особливо вранці та ввечері. Група найстарших учнів посилено працює, починаючи з 5 години. Майстерні по обробці дерева та металу теж користуються неабиякою популярністю серед учнів.

У *понеділок* ввечері учні йдуть до місцевого кінотеатру за рахунок своїх батьків. У *вівторок* ввечері персонал та старші учні відвідували свого часу лекції О.С. Нілла з психології. У той же час молодші учні мають різні читальні групи. У *середу*, зазвичай, проходив танцювальний вечір. Всі учні школи Саммерхілл гарно танцюють. Деякі гості відмічають, що вони відчувають себе неповноцінними особистостями у порівнянні з учнями школи, беручи до уваги танцювальні здібності. У *четвер* ввечері не відбувається нічого особливого. Старші учні можуть відвідувати кінотеатри в Лейстоні та Елдеберзі. У *п'ятницю* завжди залишають для якоїсь особливої події, наприклад, репетиції п'єси. *Субота* відіграє найважливішу роль, оскільки ввечері відбуваються Загальні Збори, після яких, як правило, влаштовуються танцювальні вечори. У зимові місяці *по неділях* організовувалися візити до театру [5, с.12-13]. Такий розклад діяв у школі за часів О.С. Нілла, однак мало що змінилося у ньому з того часу.

штамп, виховайте їх так, аби вони ніколи нікому не кидали виклик. Дозвольте цим маленьким шкідникам страждати у процесі навчання, адже вони не мають жодного значення. Все, що має значення, це примусова система, формування характеру у такий спосіб, що всі думатимуть, говоритимуть, одягатимуться однаково. Спочатку однаковість! Тисячі бідних, беззахисних дітей плачуть та страждають у стінах фабричних шкіл” [2, с.47].

Протягом усього існування школи Саммерхілл незмінним її принципом залишається надання свободи учням. Проте О.С. Нілл *чітко відрізняв свободу від вседозволеності*. На його думку, вседозволеність означає посягання на свободу інших учнів. Наприклад, учень має свободу у прийнятті рішення відносно того, чи слід йому відвідувати заняття, чи ні. Проте йому не дозволяється грати на трубі, коли інші учні хочуть навчатися або спати [2, с.7].

Зоя Редхед, розмірковуючи над правом дитини бути вільною, пригадала історію, яку їй розповів вчитель школи Саммерхілл Майкл Ньюмен. Декілька років тому у школі навчалася п'ятирічна дівчинка з Кореї. Вона була розумницею і всім дуже подобалася. Одного разу вчитель визирнув з вікна і побачив її саму посередині поля. Навколо неї не було видно жодної живої істоти, і вона була повністю захоплена своєю грою. Вона виглядала такою крихітною та тендітною, але очевидно дуже щасливою. Вчитель збагнув, що на те-

Учні школи Саммерхілл можуть гратися протягом дня, якщо цього бажають.

риторії школи не так вже й багато місць, де можна усамітнитися. Майкл Ньюмен зізнався, що відчував себе трохи винним за те, що спостерігав за дівчинкою. Проте він був безмежно щасливий, що вона могла насолодитися тією свободою [5, с.72].

Багато кого цікавить питання: **за якими навчальними планами працюють у школі Саммерхілл?** Зоя Редхед відмічає, що навчальні плани за останні роки стали більш формалізованими. У 2000 році вони перетворили двох вчителів школи на консультантів з навчальних планів. Це було зроблено головним чином для того, щоб допомагати вчителям та спостерігати за тим, що відбувається у шкільних кімнатах. Проте, як зазначає директор школи, вони не мали наміру змінити спосіб викладання матеріалу, до якого вдавалися вчителі, чи структурувати навчальний процес. Вони просто прагнули допомогти вчителю виконувати свою роботу, яка, на думку адміністрації школи, є надзвичайно важкою.

За навчальним планом школи Саммерхілл учням пропонуються такі предмети: *англійська мова, математика, природничі науки, географія, історія, робота по дереву, мистецтво, англійська як друга іноземна мова, китайська, німецька, японська, іспанська, музика, танці, драма та кулінарія* [5, с.100-101].

Як зазначає вчитель з англійської мови школи Саммерхілл та за сумісництвом менеджер з навчальних програм Джейсон Прітер, складність планування полягає у тому, що необхідно включити всі важливі аспекти. Він зізнається, що дуже важливим є прислухатися до точки зору учнів. Він, в свою чергу, **разом з учнями вирішує, за якими підручниками вони навчатимуться, які розділи цих підручників є корисними, а які й можна пропустити.**

У школі Саммерхілл існує два початкових класи, кожен з яких має свого вчителя. Крім того, приходять інші вчителі, аби викладати додаткові дисципліни. *Все відбувається таким же чином, як і в школах державного*

ЩО ПРИВАБЛЮЄ ДІТЕЙ У ШКОЛІ САММЕРХІЛЛ?

Ось думки з цього приводу деяких з учнів школи: *“У Саммерхіллі ніхто не знущається наді мною, і я відчуваю себе у безпеці. Я маю свободу слова. У мене є певні обов’язки, можливість доглядати за собою, обирати способи та методи навчання. Маючи ці можливості, я можу бути тим, ким я хочу. На мою думку, це чудово, і кожна дитина мріє про це”* (Алекс С.).

Ще одна учениця школи Саммерхілл Віта зазначає: *“Мені лише 14 років, а я вже знаю дуже багато. Наприклад, я знаю, як постояти за себе, якщо мені щось не подобається. Учень державної школи ніколи б цього не зробив би, тому що він відчуває страх. Тут люди не повинні боятися висловлювати власну точку зору”*.

Учень школи Саммерхілл Мартін зазначає: *“Оскільки заняття є не обов’язковими, я отримую насолоду від процесу навчання. Учителі не мають упередженого ставлення. Я є дорослою людиною у своєму ставленні до навчання”*.

Колишній учень школи Саммерхілл Алекс Р. висловив свою думку про школу наступним чином: *“Саммерхілл дала мені цінну, найважливішу умову для навчання: якщо є щось таке, чого я не знаю, я маю велике бажання це вивчити. У мене є нездоланне бажання вчитися та удосконалювати себе. Я вважаю, що процес навчання триває протягом усього життя, і головною складовою його є мотивація – жага йти далі та давати поживок для розуму”*.

Щотижня у школі Саммерхілл відбуваються Загальні Збори, на яких кожен учень має право голосу. Учень школи Саммерхілл Джордж з приводу Зборів зазначає: *“Збори відіграють важливу роль, оскільки ти знаєш, що діється у школі, і ти можеш змінити речі, з якими ти не погоджуєшся”*.

Дуже часто відвідувачі школи Саммерхілл роблять зауваження, що вони не можуть зрозуміти, хто є учнем, а хто є працівником школи. О.С. Нілл з цим зауваженням погоджувався і зізнавався, що причиною цього є сильне відчуття єдності, згуртованості, яке панує у школі. Працівники та учні школи, зазначав він, ідять одну й ту саму їжу та мають виконувати одні й ті ж правила. Діти будуть проти того, аби працівникам школи надавалися будь-які привілеї. Навіть коли О.С. Нілл проводив кожного тижня для працівників школи психологічні бесіди, ходили плітки, нібито більшість учнів вважала, що то було несправедливим [4, с.68-69].

сектору. Проте між учнями та вчителями існують відкриті, більш вільні відносини та учні мають свободу щодо відвідування занять.

У даній школі є особлива група дітей, які у попередніх школах мали певні проблеми з навчанням чи поведінкою. У цій школі такі діти мають право регулювати своє життя, і на них не чиниться тиск. Створюються найсприятливіші умови для того, аби ці учні розпочали своє навчання та почали досягати успіху.

ЧИ МОЖУТЬ УЧНІ У ЦІЙ ШКОЛІ ОТРИМАТИ ГЛИБОКІ СИСТЕМАТИЧНІ ЗНАННЯ

Продовжуються дискусії з приводу того, чи можуть учні у цій школі отримати глибокі систематичні знання, оскільки відвідування занять є обов'язковим. Сам О.С. Нілл притримувався такої точки зору: *“Я волів би, аби зі школи вийшов щасливий діврик, ніж Прем'єр-міністр з нервовими розладами”*.

Проте, як засвідчує досвід функціонування школи Саммерхілл, її випускники здатні досягати успіхів у своєму подальшому житті. Використовуючи дані школи, наведемо лише деякі імена випускників та їхні посади: Пенні Андерсен (виконавчий помічник директора з фінансів та бізнесу, четвертий телевізійний канал), Річард Маркус (хірург-консультант), доктор Шусаку Хаяма (Ph.D. з фізики в Університетському коледжі Лондона, дослідник), Евелін Вільямс (художник), Анжела Ньюстеттер (журналіст), Ребекка де Морней (зірка Голівуду, режисер, продюсер), Дейвід Лерой (власник ресторану), доктор Дане Гудзмен (Ph.D. з освіти, старший викладач Королівського коледжу у Лондоні), Емі Хіггінз (фермер), Майкл Боултон (провідний танцівник балетного ансамблю Седдлез Веллз), Джон Кетчпоул (музикант та вчитель музики), професор Майк Бернал (кафедра математики коледжу Імперіал у Лондоні), Бен Стейнз (скульптор), Томо Осуда (фотограф), Джейсон Сайкз (доктор з хіропрактики), Хейджіме Ногучі (випускник математичного факультету Ноттінгемського університету), Джон Бернінгем (письменник).

Як ми бачимо, діапазон професій, які обирають випускники школи Саммерхілл, є доволі широким. Кожен здатний знайти для себе діяльність, в якій він може себе реалізувати.

Директор школи відмічає, що коли вчителі приходять працювати до школи, вони мають побачити реальну ситуацію, коли учні іноді не з'являються на заняттях. Це, на думку Зої Редхед, змусить їх замислитися над тим, чому вони навчають і якими способами. *Деякі вчителі приходять у школу Саммерхілл з державних шкіл. Там їх вважали добрими, приємними особами, проте у школі Саммерхілл діти називають їх, наприклад, “Містер суворість”. Даний навчальний заклад змушує вчителів переоцінити їхню діяльність* [5, с.98].

Більшість вчителів знаходять власні шляхи розв'язання подібних проблем. Перш за все, вони мають зрозуміти, чому учні не відвідують їхні заняття. Неминуче вони відчують, що роблять щось неправильно або ж вони не подобаються дітям. Але вони мають самі пройти цей шлях і зрозуміти, що існують й інші причини невідвідування занять: на вулиці світить сонце, учням необхідно відремонтувати велосипед, вони граються у своїй хатинці у лісі. За словами директора школи, дуже рідко учні пропускають заняття через антипатію до вчителя. У школі Саммерхілл діє принцип, повністю протилежний від державних шкіл: *вчителя ні в якому разі не оцінюють за кількістю учнів, які відвідують заняття. Вищі оцінки ні в якому разі не вважаються показником успіху.*

Іноді новенький вчитель обирає хибний підхід. Він може запитати учнів, чому вони пропустили заняття, при цьому тиснучи на них. У такому випадку учень може подати на вчителя скаргу, яку буде розглянуто на Загальних Зборах. Одного разу учні подали на вчителя скаргу, оскільки він поводив себе як командир. У вигляді штрафу йому призначили працю у саду протягом півгодини. Він зізнався, що то була найкраща річ, яка сталася з ним, оскільки протягом тих 30 хвилин він осмислив свою роль в аудиторії.

У цілому, як зазначає директор школи, вчителі застосовують традиційні методи навчання. Учні школи

Саммерхілл є консервативною зграєю дітей. Їм подобається приходити на заняття, на яких вчителі подають новий матеріал у дуже доступній формі. **Деякі вчителі намагалися застосовувати новітні методики викладання. Проте дітям це не подобалося, і вони просили вчителя повернутися до традиційних методів.**

За словами директора школи, більшість учнів вступають до коледжу після закінчення школи. Для цього вони повинні скласти випускні іспити у школі. Але іноді трапляються випадки, коли учні не хочуть скласти ніяких іспитів, і тоді відразу після закінчення школи вони починають працювати. Так Зоя пригадує одного учня, який відмовився скласти іспити і після закінчення школи пішов працювати у супермаркет різноробом. Таким чином, кожен учень школи Саммерхілл повинен зробити свій самостійний вибір. Зоя Редхед переконана, що **іспити не є найважливішою річчю у житті**. Ось що вона думає з цього приводу: *“За допомогою іспитів можна перевірити та оцінити пам'ять і здібності до навчання, але ні в якому разі не такі важливі речі, як творче мислення, здатність працювати з людьми та приймати рішення, які базуватимуться на Вашій власній ініціативі”* [5, с.106].

Учні залишають школу, коли вони відчувають, що готові до цього. Це нібито ти вилітаєш з гнізда і маєш розпочати своє власне життя. Більшість учнів випускаються зі школи, коли їм виповнюється 17 років. Деякі учні покидають школу раніше. Трапляються випадки, коли учні хочуть провести додатковий рік у школі і залишаються в ній, поки їм не виповниться 18 років. Як приклад можна навести дівчинку на ім'я Йоко, яка після складання випускних іспитів вирішила залишитися в школі ще на рік та почати вивчення німецької мови, оскільки вона завжди цього прагнула.

Іноді трапляються дуже цікаві ситуації. Так Зоя Редхед пригадує, як нещодавно випускник школи Саммерхілл з Японії запросив Зою та її чоловіка Тоні на церемонію

ПОСЛІДОВНИКИ ШКОЛИ САММЕРХІЛЛ

О.С. Нілл мав дуже великий вплив на розвиток системи освіти свого часу. Ось лише деякі з навчальних закладів, які були послідовниками школи Саммерхілл: школа Різінгхілл у Північному Лондоні; вільна школа Вайт Лайен Стріт у Іслінгтоні, Лондон; школа Каунтестхорп у Лестершірі, Медлі Корт у Телфорді; центр Саттон у Ноттінгемширі; Стентонбері у Мільтон Кейнс. Це приклади великих та маленьких шкіл, які взяли за основу хоча б деякі з ідей О.С. Нілла. Проте деякі з них недовго практикували ці ідеї, оскільки подальша практика цих ідей загрожувала їхньому існуванню. Деякі з цих шкіл все-таки припинили своє існування.

Вплив О.С. Нілла був також відчутний у США. Його роботи дали новий поштовх для критики загальної освітньої системи як місця, де не можливий істинний розвиток і навчання дитини (нео-прогресивісти Дж. Козол, П. Гудман, Дж. Холт), та сприяли появі невеликих, неструктурованих, керованих учителями чи батьками шкіл у промислових районах, на окраїнах міст. На початку 1970-х їх налічувалося близько 1 тисячі по всій країні. Хоча більшість із них проіснувала дуже короткий час [1, с.56].

Виникає питання: **чому школа Саммерхілл продовжує свою діяльність сьогодні, а існування послідовників цієї школи виявилось таким недовготривалим?** Тім Брігхаус, член комісії з перевірки Лондонських шкіл та професор з освіти Кільського університету, припустив: коли батьки обирали Саммерхілл та О.С. Нілла, вони обирали школу та людину, які разом обіцяли зрозумілий та абсолютно інший підхід до процесу навчання. Крім того, школи у державному секторі нараховували більшу кількість учнів, що було важливим фактором проведення експерименту. У більшості випадків батьки мали контролювати, аби їхні діти відвідували усі заняття. І на останок необхідно зазначити, що, будучи вихованцями тієї системи, вони ставилися з недовірою до будь-яких нових підходів у навчанні та вихованні дітей [5, с.1-2].

Проте, незважаючи ні на що, вплив О.С. Нілла можна засвідчити у тисячах державних шкіл. Свідомо чи підсвідомо, але вони запозичили одну з провідних ідей школи Саммерхілл: **учень та дорослий мають рівні права; необхідно поважати кожную людину.**

вручення дипломів у Лейстерському університеті, де він вивчав математику. Зоя та її чоловік відчували себе гордими батьками. На церемонії вони познайомилися з матір'ю цього хлопця, яка приїхала з Токіо. Зоя запитала Хаджіма, наскільки глибоко він вивчав математику у школі. Доволі дивно, але він відповів, що не відвідував уроки з математики протягом 4-х років. Проте, як ми бачимо, цей факт не завадив йому досягти успіху в обраній сфері діяльності [5, с.107].

Ми не можемо оминати ще дуже важливий аспект: **кошти, на які існує школа**. Саммерхілл було засновано як приватний навчальний заклад, тому учні мають робити регулярні внески за своє навчання. Як зазначає директор школи, учнями їхнього навчального закладу стають представники різних національностей, які мають різний досвід за своїми плечима. Плата за навчання є доволі невисокою у порівнянні з іншими школами-інтернатами. Незважаючи на цей факт, не всі батьки в змозі оплатити навчання своїх дітей. За даними, наведеними директором школи, плата за рік навчання для старшої дитини складає 9500 фунтів. Незважаючи на той факт, що офіційно школа не може запропонувати будь-якої фінансової допомоги

учням, деякі з них знаходяться на різних пільгових схемах оплати за навчання. Коли учень починає навчатися у школі, він стає одним з членів великої родини під назвою Саммерхілл. Пізніше виявляється, що батьки не в змозі оплачувати навчання своєї дитини. Тоді адміністрація школи намагається знайти компроміс, аби дитина продовжила своє навчання.

Траплялися випадки, коли в школі були важкі часи. Але О.С. Нілл завжди відмовлявся від допомоги спонсорів, оскільки він не хотів ні від кого залежати. Він дуже побоювався, що хтось буде прагнути змінити філософію школи, а цього він не міг допустити в жодному випадку.

Адміністрація школи завжди хотіла, аби до закладу приїздило на навчання більше дітей. Проте інколи це є неможливим через фінансові проблеми батьків потенційних учнів. Тому було відкрито Трест О.С. Нілла, куди всі бажаючі можуть зробити пожертвування. Ці кошти використовуються на навчання дітей, які нездатні самі оплатити його. Крім того, школі потрібні кошти, аби допомогти іншим школам запозичити та адаптувати деякі з методів, які використовуються у школі Саммерхілл [5, с.97-98].

Підсумовуючи, зазначимо, що *школа Саммерхілл являє собою щасливу та дбаючу про кожного члена спільноту, яка визнає важливість висловлення емоцій і навчання через почуття. Між членами спільноти існує відкритість та чесність. Члени колективу не застосовують владу дорослих для нав'язування цінностей та вирішення проблем. Ці проблеми вирішуються особистостями самостійно або на Загальних Зборах.*

Зоя Редхед зізнається, що часто її запитують, чи змінилася **школа** Саммерхілл від часів О.С. Нілла, і зазначає, що Саммерхілл **змінюється** в залежності від змін, які відбуваються у суспільстві, *проте провідна ідея, філософія, система залишаються незмінними.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Ветрова І. Джерела формування альтернативної освіти в США // Директор школи, ліцею, гімназії. – №1. – 2006. – С. 54-58.
2. Neill A.S. Freedom – Not License. – New York: Hart Publishing Company, Inc., 1966. – 192 p.
3. Neill A.S. Summerhill School: A New View of Childhood / Edited by A.Lamb. – New York: St. Martin's Griffin, 1992. – 269 p.
4. Neill A.S. That dreadful school. – London: Herbert Jenkins, 1937. – 224 p.
5. Summerhill and A.S.Neill /Edited by Mark Vaughan, with contributions from Tim Brighouse, Zoe Neill Readhead and Ian Stronach. – New York: Open University Press Maidenhead, 2006. – 166 p.
6. Summerhill school booklet. – 2003.
7. www.summerhillschool.co.uk

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

РЕФЕРАТИВНО-АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД
СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ УПРАВЛІНСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ШКОЛИ

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ З БАТЬКАМИ НА БАЗІ ТЕХНОЛОГІЙ CISCO

Школи завжди прагнули зміцнювати відносини з батьками. Для інформування батьків призначені шкільні щоденники і табелі, журнали відвідування і т.п., з тією ж метою вчителі телефонують батькам. Останніми роками до цього додалося спілкування через Інтернет, а також напівавтоматична розсилка повідомлень електронною поштою. **Проте жоден з цих методів не є ефективним.** Повідомлення часто запізнюються, не дозволяючи своєчасно реагувати на виникаючі проблеми. *Тільки найсучасніші засоби „голос поверх IP” (VoIP) забезпечують школам прості, економічні і ефективні способи ефективного спілкування з батьками.*

SchoolMessenger для системи *Cisco Unified Communications* надає школам досить економічну і ефективну систему зв'язку, яка працює набагато краще традиційних. *SchoolMessenger* встановлюється в шкільній інформаційній системі і дозволяє швидко передавати повідомлення, вибираючи імена або телефонні номери зі списку на екрані. За допомогою системи IP-комунікацій школа може повідомляти батьків про прогули та інші події. Традиційна

мережна інфраструктура Cisco зі встановленими на ній новими прикладними програмами надала шкільним адміністраторам доступ до потокового відео та сучасних систем голосового зв'язку. **Оскільки дана система не використовує виділені канали, вона економить шкільні бюджети.**

Кожний вечір система автоматично відправляє повідомлення батькам учня, відсутнього на заняттях. В початкових школах система автоматично повідомляє батькам про відсутність їх дитини в школі через годину після початку занять. Тому в старших класах *SchoolMessenger* різко скорочує прогули, а в початковій школі підвищує безпеку учнів, оскільки батьки швидко оповіщаються про відсутність дитини в школі. Крім того, *SchoolMessenger* підвищує відвідування шкільних заходів: концертів, фестивалів, спектаклів. Завдяки цьому засобу на шкільні заходи приходять набагато більше батьків, ніж раніше.

Освіта

зарубіжжя

Ольга ВИГОВСЬКА

Завідувач відділу науково-аналітичної обробки і поширення інформації в сфері освіти ДНПБ ім. В.О. Сухомлинського АПН України, доцент, кандидат педагогічних наук

Олексій ВИГОВСЬКИЙ

Науковий співробітник Відділу науково-аналітичної обробки і поширення інформації в сфері освіти ДНПБ АПН України

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2006

Новий пакет рішень для шкіл Cisco продемонструвала на Національній конференції по використуванню комп'ютерів в системах освіти (National Educational Computing Conference, NECC), що проходила 5-7 липня 2006 року в місті Сан-Дієго (США).

Cisco Systems, Inc. (NASDAQ: CSCO) – світовий лідер в галузі мережних технологій і устаткування для Інтернету.

Більш докладну інформацію про компанію Cisco і її продукти ви зможете отримати на сайті: www.cisco.com/go/education

IP-телефон Cisco стає могутнім засобом, якщо за його допомогою вчителі і шкільний адміністратор можуть своєчасно відправляти пер-

сональні повідомлення будь-якою мовою і протягом декількох хвилин оповіщати тисячі батьків про ті або інші події. Коли батько чує голос вчителя, звернений особисто до нього, або одержує запрошення від директора школи на важливий шкільний захід, він реагує вельми позитивно.

Встановлюється людський контакт, який приносить користь всім.

Економія витрат на зв'язок дозволяє школам виділяти більше коштів на учбову роботу, а **ефективний зв'язок з батьками підвищує відвідуваність занять і, відповідно, успішність учнів.**

До складу *SchoolMessenger* для інфраструктури Cisco *Unified Communications* входять *Cisco Unified CallManager*, *IP-телефони Cisco* і програмне забезпечення *SchoolMessenger Comm Suite*.

МОДЕРНІЗАЦІЯ СЕРЕДОВИЩА НАВЧАННЯ

«Сьогодні існує великий технологічний розрив між учнями і школою, – говорить керівник американської програми „Школа XXI століття” Крістіан Фонтено. – Нове „мультимедійне покоління” хоче бачити в школі найсучасніші технології. У багатьох учнів відсутність сучасних електро-

них інтерактивних засобів і новаторських програм відбиває інтерес до навчання».

Засіб Cisco Systems® для уніфікованих комунікацій на базі IP-технологій і системи для бездротових мереж допомогли модернізувати учбове і комунікаційне середовище для вчителів, адміністративних працівників і учнів класичної середньої школи в Мельбурні. В школі побудована комплексна мережа Cisco®, яка надає всім вчителям і адміністративним працівникам послуги уніфікованих комунікацій. Крім того, близько 1300 учнів і 200 вчителів цієї школи використовують ноутбуки для бездротового підключення до шкільної локальної мережі із будь-якої класної кімнати, бібліотечної зали або іншого приміщення в будь-якому з трьох шкільних комплексів. В двох комплексах будівель мельбурнської школи встановлено близько 100 широкосмугових бездротових точок доступу Cisco. Розташований окремо комплекс для молодших школярів, підключений до решти будівель за допомогою радіорелейного каналу „точка-точка”. Крім того, учні двох старших класів молодшої школи теж можуть користуватися широкосмуговим бездротовим зв'язком. До кінця червня в школі встановлять нову серію точок доступу. Для управління ними використовується єдиний сервер *CiscoWorks Wireless LAN Solution Engine*.

„Перехід до технологій уніфікованих комунікацій дав учням і вчителям безліч переваг, – говорить Сью Лайнс (Sue Lines), директор школи з питань інформаційних технологій. – Ми

вважаємо, що мережні технології відіграють все більш важливу роль в зміцненні атмосфери колективізму і в створенні кращого в світі середовища для навчання і викладання”.

В мельбурнській школі встановлені IP-телефони *Cisco Unified IP Phone 7960G* і програмні телефони (*софт-фони*), які перетворили мобільні комп'ютери вчителів в основний засіб зв'язку, у тому числі телефонного. Система *Cisco Unified Communications* дозволяє вчителям і іншим працівникам школи використовувати ноутбуки з максимальною ефективністю і одержувати всю необхідну інформацію в мобільному середовищі – кожному співробітнику школи надано персональний телефонний номер, за яким можна зв'язатися з вчителем, де б він не був. Такий підхід значно підвищив продуктивність праці і зробив зв'язок на території школи більш зручним і доступним. Після того, як всі вчительські адреси електронної пошти були включені в систему уніфікованих комунікацій, педагоги отримали нові можливості передачі і отримання повідомлень. На території школи і за її межами вони можуть одержувати повідомлення голосовою поштою в режимі онлайн через ноутбуки у вигляді аудіофайлів, що доставля-

ються за адресою електронної пошти.

Ноутбуки допомагають вчителям виконувати безліч повсякденних адміністративних задач: *стежити за відвідуванням, керувати навчальними групами, працювати з електронною поштою і перевіряти домашні завдання, отримані через шкільний портал. Батьки також можуть підключитися до шкільного порталу, щоб перевірити успішність своїх дітей.*

Учні використовують ноутбуки для бездротового доступу до шкільних ресурсів, баз онлайн-даних, документів, опублікованих на шкільному порталі, а також до інтернет-ресурсів (газет, журналів, повідомлень електронної пошти і форумів). Виконавши роботу, учень може опублікувати її на шкільному порталі або роздрукувати на папері для здачі вчителю або в шкільну бібліотеку.

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ SCHOOLMESSENGER В АМЕРИКАНСЬКИХ ШКОЛАХ

Деякі школи розробили новаторські методи використання нової автоматичної системи. В одній школі створили „клуб сонь”, куди включили учнів, що часто спізнювалися на заняття. Для них о 6-й ранку автоматично передається сигнал будильника. Система працює настільки ефективно, що незабаром „клуб сонь” можна буде закрити.

Говорить ІТ-директор шкільного округу Південний Китсап (шт. Вашингтон, США) Деррі Лайонс: «Нам особливо подобається функція персоналізації повідомлень. Якщо в сім'ї двоє або троє дітей, повідомлення „вашої дитини не було в школі” може викликати у батьків лише додаткові питання. Ми ж передаємо конкретну інформацію про те, хто саме був відсутній і які уроки він або вона пропустив».

МЕРЕЖНІ АКАДЕМІЇ CISCO

Програма Мережних академій Cisco (*Cisco Networking Academy Program, CNAP*) надає слухачам комплексне середовище навчання, яке дозволяє їм одержувати навички користування інтер-

нет-технологій, що відіграють найважливішу роль в умовах глобалізації економіки. Програма Мережних академій забезпечує доступ до інформаційних інтернет-ресурсів і включає засоби

МЕРЕЖНА АКАДЕМІЯ CISCO в київському Технологічному ліцеї

31 травня 2006 р. в Технологічному ліцеї (Дніпровський р-н м. Києва) відкрилася Мережна академія Cisco®, де, починаючи з вересня цього року, українські школярі вперше зможуть прослухати англійськомовний курс компанії Cisco IT Essential „Основи інформаційних технологій”. Викладання почнеться з першої частини курсу – „Апаратні засоби і програмне забезпечення ПК”. Прослухавши його, школярі навчатимуться збирати комп'ютери і встановлювати різні версії ОС Windows і Linux. Трохи пізніше в учбовий процес буде впроваджена і друга частина курсу – „Мережні операційні системи”. По його закінченні ліцеїсти зможуть використовувати операційну систему Linux і вивчать *середовище K Desktop Environment (KDE) і GNU Network Object Model (GNOME)*. Курс „Основи інформаційних технологій” надає базові знання і навички, необхідні для отримання перспективної посади, наприклад, кваліфікованого фахівця з обслуговування апаратних засобів або адміністратора ОС Linux.

„Я дуже сподіваюся, що той могутній ресурс, який дає навчальна система Cisco, збагатить наш учбовий процес новими методами отримання знань в галузі сучасних мережних технологій”, – говорить Сергій Миколайович Дзюба, заступник директора і вчитель інформаційних технологій Технологічного ліцею.

Технологічний ліцей Дніпровського району м. Києва був заснований 2000 року в рамках угоди між Міністерством освіти України, державою Ізраїль і Всесвітньою організацією World ORT „Освітні ресурси і технологічний тренінг”. В ліцеї навчаються учні 7-11 класів.

Ліцей є експериментальним майданчиком Міністерства освіти і науки України по проведенню всеукраїнського експерименту „Створення і апробація моделі учбового закладу II-III рівня за інформаційно-технологічним профілем навчання”, метою якого є створення діючої моделі спеціалізованого учбового закладу з відповідним навчально-методичним наповненням інформаційно-технологічного профілю.

Інструктори Технологічного ліцею пройшли навчання в регіональній Мережній академії при Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка, яка працює з 2000 року і є однією з найуспішніших в Україні. Її колектив тісно співпрацює з видавництвом

„Вільямс” („CiscoPress.Ru”), допомагаючи редагувати російськомовні версії навчальних матеріалів Cisco.

тестування онлайн і перевірки успішності, практичні лабораторні заняття, консультації і підтримку викладачів, а також готує слухачів до отримання сертифікатів міжнародного зразка.

«Наша компанія розробляє і повсюдно впроваджує освітні програми, які сприяють вступу молоді до світу інформаційної економіки, – говорить Олег Боднар, глава представництва компанії Cisco Systems в Україні. – Підтримка подібних заходів сприяє більш динамічному запровадженню сучасних технологій в освітній процес».

За прогнозом IDC, до 2008 року **дефіцит кваліфікованих інженерних кадрів** в Європі складе 0,5 млн. осіб. В кожній третій країні європейського континенту попит на інженерів в галузі мережних технологій перевищуватиме пропозицію більш ніж на 20%. З найгострішим дефіцитом зіткнуться держави Східної Європи, особливо ті, що не входять до ЄС. Наприклад, **в Україні нестача таких фахівців сягне 33,5%, а в Росії – 24,5%** (для порівняння: у Великобританії їх дефіцит не перевищить 9,3%). В абсолютному виразі нестача кадрів виглядатиме так: в Україні вона складе 28 тисяч осіб, а в Росії – 60 тисяч (у Великобританії – 40 тисяч).

Кадровий голод призведе до спекуляцій на ринку праці і до необхідності перегляду системи цінностей і мотивації співробітників. Всі ці процеси можуть у крайній негативній позначитися на розвитку телекомунікаційної індустрії, викликати її стагнацію і навіть кризу.

Програма Мережних академій Cisco спрямована на розв'язання проблеми, яка набуває все більшої гостроти. Ця програма забезпечує життєво важливу технологічну підтримку і засоби, які є істотним доповненням до обмежених ресурсів освітніх установ. Учні, які навчаються в Мережних академіях Cisco, дістають можливість набуття знань і навичок, необхідних для роботи в умовах все більш технологічно залежної економіки.

Сертифікат Cisco давно став загальноприйнятим

стандартом у галузі телекомунікацій, і інтерес до програми Мережних академій продовжує зростати. Характерно, що слухачами діючих в Україні Мережних академій Cisco є не тільки ліцеїсти, студенти вузів і адміністратори мережі комерційних компаній, але і IT-фахівці таких державних установ, як Кабінет міністрів і Верховна Рада України, Київська державна адміністрація і Національний банк України.

Докладна інформація (англійською мовою) про програму Мережних академій Cisco знаходиться на сайті: <http://cisco.netacad.net>

ПРОГРАМА INTEL® „НАВЧАННЯ ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО”

За 2 роки у рамках всесвітньої добродійної програми Intel® „Навчання для майбутнього”, здійснюваною корпорацією Intel з початку 2004 року в Україні при підтримці Міністерства освіти і науки України, пройшли підготовку 35 тисяч українських шкільних вчителів. **Ця ініціатива передбачає навчання шкільних викладачів інноваційним методам використання комп'ютерних технологій в навчальному процесі.** На сьогодні в цій програмі беруть участь всі області і регіони України, більше 1000 шкіл, а також 50 педагогічних університетів, коледжів і училищ. В 2006 р. планується навчити 30 тис. вчителів, а також викладачів і студентів педвузів.

Підтримка розвитку української системи освіти знайшла віддзеркалення в укладеному в листопаді

2005 р. корпорацією Intel і Міністерством освіти і науки України „Меморандумі про взаєморозуміння і подальшу співпрацю на період 2005-2007 рр.”.

З моменту початку реалізації програми в Україні було відкрито 27 регіональних центрів навчання, на базі яких діє більше 1000 навчальних майданчиків. Програма також активно використовується в системі післядипломної педагогічної освіти у всіх областях України. Згідно результатів незалежної експертизи, програма Intel „Навчання для майбутнього” отримала більше 98% позитивних відгуків з боку самих учасників, які вважають її ефективною, інноваційною і рекомендують своїм колегам.

Більш докладну інформацію про освітні програми корпорації Intel можна знайти за адресою: www.intel.ru/education, а також на українських сайтах: www.intel.ua/education і www.iteach.com.ua.

ТЕХНОЛОГІЯ SKOOOL™2

Однією з ініціатив, в основі якої лежать зусилля корпорації Intel, є технологія *scool*™2, що надає вчителям і учням **доступ до інноваційних інтерактивних ресурсів за допомогою передових технологій і пристроїв.**

Суттю технології *scool*,

розробленої спеціально для вчителів математики і суміжних наук, є **розповсюдження досвіду кращих вчителів.** В її основі лежить бібліотека мультимедійних ресурсів, що легко адаптується до різних регіонів, мов, платформ і пристроїв.

НАВЧАННЯ ЯК РОЗВАГА

Все частіше найсучасніші цифрові технології використовуються при вивченні біології, літератури, історії, географії й інших предметів для „пожвавлення” уроків захоплюючими мультимедійними матеріалами і

веселими інтерактивними іграми. В зарубіжному лексиконі навіть виникло нове слово — *edutainment*, що походить від злиття англійських слів *education* („освіта”) і *entertainment* („розвага”).

Інтерактивні електронні дошки можна застосовувати для стимуляції обговорення і аналізу матеріалу в класі. Доступ в Інтернет до-

зволяє вчителям використовувати в ході навчання значно більш широкий діапазон ресурсів. Ноутбуки забезпечують викладачам мобільність, допомагаючи

зробити уроки максимально захоплюючими, викликати у дітей інтерес і розвивати їх творчі навички. Усуваючи фізичні обмеження класної кімнати, ноутбуки дозволяють зробити навчання менш абстрактним і наблизити його до реальних умов.

Плани уроків більше не потрібно прив'язувати до матеріалів в підручнику. Достатньо вийти з класу з ноутбуком, і сухі факти можна буде перевірити на практиці, будь то класифікація комах або знайомство з місцевими архітектурними або історичними визначними пам'ятками. Особисті враження, отримані в реальних умовах, залишать в пам'яті учнів куди більш глибокий (і приємний) слід, не кажучи вже про те, наскільки простіше їм зрозуміти інформацію, представлену таким чином.

ЄВРОПЕЙСЬКІ САЙТИ присвячені розважальному навчанню

Іспанія

<http://ares.cnice.mec.es/mcs/index.html>

<http://concurso.cnice.mec.es/cnice2006/material100/index.htm>

Франція

http://education.france5.fr/espace_ludoeducatif/ludo/index.htm?gclid=CLW3soiLO1YCFQ3-Vgod2SLy5g

<http://www.nicoland.fr/>

Германія

<http://www.kinderministerium.de/index.php?id=228>

<http://www.kindernetz.de/>

Великобританія

<http://www.topmarks.co.uk/>

http://www.kented.org.uk/ngfl/earlyict/giraffe_v5.html

ПЕДАГОГІКА ШКОЛИ

Велика мета досягається тоді, коли вчитель володіє інформаційними технологіями. Коли він дослідник. Володіє соціокультурними надбаннями... Тоді він дійсно стає центральною фігурою гуманітарного простору України.

Віктор Андрушенко,
ректор НПУ ім. М.П.Драгоманова, академік АПН України

Педагогіка
школи

ФЛАГМАНУ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ – ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ АПН УКРАЇНИ – ВИПОВНЮЄТЬСЯ 80!

Для інституту це час зрілості: його доробок впроваджується на солідному науковому підґрунті, все, що ним напрацьовано, – результат спільних зусиль науковців і практиків.

Як і чим можна оцінити якість його роботи? Склалася традиція оцінювати роботу науковців за кількістю публікацій, виданих монографій, захишених дисертацій. А хотілося б відійти від формальних критеріїв і побачити й

відчути, до яких зрушень в освітньому просторі країни спричинився науковий пошук вчених, як змінився освітянин, долучившись до діяльності цього осередку педагогічної науки.

Спробую неформально оцінити діяльність інституту через реальний вплив хоча б на одну людину-освітянина. Цілком природно простежити його на собі.

ІСТОРІЯ СПІВПРАЦІ

Інститут педагогіки – тодішній УНДІП – для мене

відкрив відомий український вчений, мій викладач, керівник курсової й дипломної роботи з методики викладання фізики Олександр Іванович Бугайов, запросивши мене, вчителя-початківця, на роботу у лабораторію методики викладання фізики УНДІПу, завідувачем якої він шойно став.

Все життя мріяла займатися науковою роботою. Прагнула через науку допомагати вчителям. Інтригувало ще й те, що тут матиму можливість працювати поруч із послідовниками Василя Олександровича Сухомлинського. З ним була знайома ще з того часу, коли студенткою першого курсу у читальному залі педагогічного інституту заглиблювалася у його праці, а наступного дня переказувала своїм однокурсникам не лише те, про що там йшлося, а й „малювала свій образ” школи радості для дітей, що і як можна робити з дітьми і для дітей. Моїм однокурсникам подобався „мій Сухомлинський”. А далі знов бігла до бібліотеки, щоб порівняти свою розповідь із тим, що ж саме написав Він... Думками я була у постійному зв'язку зі славетним педагогом.

І тут така пропозиція! Прийняти її заважало мое

Ольга ВИГОВСЬКА

Завідувач
відділу науково-
аналітичної
обробки
і поширення
інформації в сфері
освіти ДНПБ АПН
України,
головний
редактор журналу
„Директор школи,
ліцею, гімназії”,
доцент, кандидат
педагогічних наук

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2006

тодішнє переконання, що для занять педагогічною наукою треба мати достатній педагогічний досвід. Це, а також тяжіння до практичної діяльності педагога, викладача, перемогло – я залишилася вчителем фізики і класним керівником 9-го класу.

Пригадую будинок на вулиці Леніна, 10. Центр міста Києва, завжди затишно, велично – там царював дух педагогічної науки.

Найтісніші зв'язки встановилися між відділами Інституту педагогіки та ЦІУВ, де я у 1970 – 80 роках працювала завідувачем кабінетом фізики. Це були зв'язки між наукою і методичною структурою, зв'язки науки і практики. Фактично все, що робилося в ЦІУВ, проводилося з благословення інституту. Розроблені мною документи – навчальні плани і програми курсів підвищення кваліфікації вчителів фізики, республіканських семінарів і конференцій, методично-інструктивні матеріали та багато іншого – обов'язково візувалися: стосовно фізики – завідувачем лабораторії О.І. Бугайовим, з проблем дидактики – Ю.І. Мальованим, який тільки-но перейшов до інституту з директорської посади і роботу школи знав добре.

Якщо з фізики головним методистом у республіці був О.І.Бугайов, то з трудового навчання – В.М. Мадзігон. Трапилося так, що деякий час в ЦІППО не було завідувача кабінету трудового навчання. Мені довелося певний час читати лекції,

готувати навчальні плани курсів, бо моя базова освіта – фізика та електротехніка – дозволяла це сумішати. Ось тоді я і познайомилася з Василем Миколайовичем Мадзігоном, до якого – вже через 20 років – звернулася з проханням стати засновником журналу для керівників шкіл, ліцеїв і гімназій (див. вріз).

Бувало й так, що, готуючи свої лекції, я користу-

ВІД ПЕРШОГО ДО НИНІШНЬОГО ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ

● Зі створенням Українського науково-дослідного інституту педагогіки (УНДІП) в жовтні 1926 р. першим його директором став **Олександр Іванович Попов**.

Принципово важливою подією в діяльності О.І.Попова-директора було засідання під його головуванням, де розглядалася і була відкинута педагогічна система А.С.Макаренка. І все-таки в листі до Ганни Салько А.С.Макаренко писав: «Сподобався мені найбільше О.І.Попов. Це все ж єдина там серйозна і культурна людина. Він не поступився жодною п'яддю, але зробив це якось по-людськи»*

*Микола Ярмаченко. Реформування освіти та педагогічної науки в Україні. Історія та сучасність// Директор школи, ліцею, гімназії.. – 2001. – № 3. – С.37.

* * *

● З 1 листопада 1994 р. директором Інституту педагогіки працює віце-президент АПН України **Василь Миколайович Мадзігон**, який, на відміну від першого директора, не лише пом'якшує своєю людяністю адміністративні рішення, але й кардинально змінив спрямованість роботи Інституту: від заборони новачій – до їх всебічної підтримки. Наслідком чого стала поява і численне зростання не лише окремих педагогів-новаторів, а й цілих шкіл – експериментальних майданчиків Інституту педагогіки. І хоч сам **Василь Миколайович** є автором 200 наукових праць і має понад 10 винаходів і технічних удосконалень, але вважає, що пора енциклопедистів-одиначок уже пройшла.

ВЧЕНІ ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ У ТВОРЕННІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ НОВОЇ ШКОЛИ*

Наші освітянські керівники – реальні керманічі суспільного прогресу в країні. Тож шохвилини вирішують, яким курсом іти, що з собою взяти із попередніх надбань, яких результатів прагнемо, у який спосіб їх досягати – у всіх цих проблемах не обійтися без допомоги науки.

З приводу зазначеного директор Інституту педагогіки АПН України на запитання головного редактора журналу – *якби Інституту педагогіки не було, що втратила б наша держава?* – **Василь Миколайович Мадзігон** відповів: „Без такої інституції не було б і сучасної педагогічної науки, і сучасної системи освіти, та й розвиток суспільства був би під великим знаком запитання”.

Цілком погоджуючись з такою оцінкою роботи Інституту, додамо, що в Україні практично немає жодного навчального закладу, до якого не причетний Інститут педагогіки – всі загальноосвітні навчальні заклади працюють за програмами, підручниками, методичними і дидактичними посібниками, розробленими його науковцями чи під їх керівництвом.

Тож гадаю, що нашим читачам буде **цікаво далі дізнатися, що саме вже зроблено і пропонується зробити для загальноосвітньої школи.**

- Створено національний стандарт загальної середньої освіти, що дає загальнообов'язкову норму освіченості й гарантії держави в її досягненні громадянами.
- Завершено чотирирічну апробацію змісту початкової освіти та внесено корективи в Державний стандарт початкової освіти й уточнення у навчальні програми для 1-4 класів; формується фонд нових національних підручників: з предметів навчального плану початкової школи, з рідної мови, природознавства, етики, трудового навчання, географії, фізики, хімії, інформатики, зокрема, наявні підручники для 5 класу – переможці у всеукраїнському конкурсі.
- Ведеться робота щодо виготовлення дидактичних і методичних посібників на електронних носіях – створено електронний програмно-педагогічний носій „Фізика – 10”, електронні версії посібників з географії, хімії тощо.

Одним з показників результативності діяльності Інституту є його публікації.

Тут ми обмежимося лише опублікованими у нашому журналі.

РЕФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВИТИ

Василь Мадзігон. На службі сучасної шкільної реформи. – 2001. – № 3. – С. 4.

Микола Ярмаченко. Реформування освіти та педагогічної науки в Україні. Історія та сучасність. – 2001. – № 3. – С. 18.

Юрій Мальований. Педагогічна наука – школі. – 2000. – № 1. – С. 6.

валася доробками працівників інституту, не знаючи їх особисто. В бібліотеці УНДІПу ознайомилася з кандидатською дисертацією Н.М. Островерхової, з якої запозичила корисну ідею для лекції з контролю за викладанням фізики у школі для слухачів курсів резерву директорів середніх шкіл.

Вже після закінчення цільової аспірантури, коли я почала викладати авторський курс „Педагогічна творчість” у Київському педагогічному інституті імені О.М. Горького на кафедрі НОУШ і педагогічної творчості, познайомилася з доцентом цієї кафедри Надією Михайлівною Островерховою, відтоді моєю колегою, знаним фахівцем з управління школою, яка зараз є ще й членом редакційної ради нашого журналу.

Пам'ятаю цікавий захід, котрий за моїм задумом планувався як єдність трьох підходів у дії: теорії, методики, практики. Одна справа задумати, інша справа – реалізувати: дуже важливо, хто це зробить. Незамінними в цьому були наукові співробітники інституту.

Теоретичний підхід забезпечив академік В.Г. Барьяхтар, методичний – С.У. Гончаренко, який був тоді заступником директора УНДІПу, практику – наші вчителі фізики, педагогів-новатори: В.М. Шейман, Б.І. Дегтярьов.

Республіканські семінари, творчі майстерні В.Т. Гороновської та інших педагогів-новаторів – незмінними їх учасни-

*Інформаційно-тематичний огляд за публікаціями у науково-практичному журналі „Директор школи, ліцею, гімназії” складено О. Виговською.

ками були науковці інституту: О.І. Бугайов, С.У. Гончаренко, Л.В. Закота, Г.В. Самсонова, Д.Я. Костюкевич, О.І. Ляшенко, тоді ще аспірант, а нині — головний вчений секретар АПН. Разом проводили всі конференції, семінари, курси. Їх щирим учасником був М.П. Легкий — член Ради кабінету фізики Центрального ІУВ.

Відтак усі разом ми фактично були розширеним відділом поширення нових ідей та впровадження інновацій у шкільну практику.

Згадую всесоюзний захід у Молдові: туди виїхали всі методисти ОІУВ та ЦІУВ, уся лабораторія фізики інституту — найпотужніша команда УРСР!

Спільний захід у Сумах — там тісніше познайомилася з керівником АПН СРСР В.Г. Разумовським, який через 20 років, у 2004 році, дав ексклюзивне інтерв'ю нашому журналу, в якому розкрив причини того стану, в якому опинилася фізична освіта; він виявився характерним як для Росії, так і України.

* * *

Ретроспективний аналіз власного життєвого шляху дав змогу пригадати значущі його моменти, які вдячне серце вважає дарунком долі. Хіба можна забути слова тодішнього вченого секретаря інституту З.В. Сичевської: “Двоє дітей — це дві дисертації”. Для мене ці слова виявилися рятівними. Досвід мого життя переконує: слова справді лікують, підтримують, надихають. Вчинки інших людей на твою підтримку

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ

Круглий стіл. Зміст шкільної освіти: проблеми стандартизації та підручникотворення:

Олександра Савченко. Багатовимірність впливів освіти. — 2002. — № 6. — С. 14.

Олександр Ляшенко. Проблема оновлення змісту загальної середньої освіти. — № 6. — 2002. — С. 18.

Михайло Бурда. Теорія шкільного підручника. — 2002. — № 6. — С. 22.

Ірина Гудзик. Критерії читабельності. — 2002. — № 6. — С. 27.

Анатолій Сиротенко. Ще раз про стандарти шкільної освіти. — 2003. — № 4. — С. 40.

Олександра Савченко. Триває розробка змісту освіти для основної і старшої школи. — 2003. — №2. — С. 4.

Людмила Хоружа. Етика як навчальний предмет: актуальність та особливості. — 2005. — № 3. — С. 45.

ДУХОВНІСТЬ ОСВІТИ

Олександра Савченко. Духовність і зміст шкільної освіти. — 2004. — № 1. — С. 6.

Круглий стіл. Школа і релігія: думки та позиції вчених, священиків, вчителів, директорів, учнів та їхніх батьків. — 2002. — № 3. — С. 11. (Організатор і ведуча: *Ольга Сухомлинська*).

Юрій Мальований. Віру нав'язувати не можна. — 2002. — №3. — С.16.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Валентина Паламарчук. Педагогічні інновації: міфи та реальність. — 2002. — № 3. — С. 36.

Олександр Бугайов. Інформаційні комп'ютерні технології у навчанні фізики. Програмно-методичний комплекс „Фізика-7”. — 2003. — № 5-6. — С. 146.

Іван Жерносек. Моделювання передового педагогічного досвіду: реалізація прогностичної та моделюючої функції. — 2003. — № 1. — С. 87.

Людмила Забродська. Інформатизація закладу освіти: управлінський аспект. — 2005. — №4. — С. 38.

Олександра Савченко. Оптимальний шлях зближення теорії й практики в освіті. — 2005. — № 1. — С.11.

Олександра Савченко. Навчити учнів вчитися: психолого-педагогічний аспект. — 2005. — № 1. — С. 29.

Віра Мелешко. Звернімо увагу — цікавий досвід. — 2005. — № 5-6. — С.218.

ШКОЛИ НОВОГО ТИПУ

Людмила Калініна. Приватна школа: становлення і розвиток. — 2001. — № 1. — С. 70.

Іван Жерносек. Ліцеї України: діапазон науково-методичної роботи. — 2002. — №4. — С. 83.

Іван Жерносек. Колегіуми в системі освіти України. — 2004. — №5. — С.84.

Іван Єрмаков. Творче кредо гімназії. — 2003. — № 3. — С. 25.

Іван Жерносек. Професіограма директора школи нового типу: ліцею, гімназії, колегіуму. — 2005. — №4. — С. 89.

ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

Олена Локшина. Стандартизоване оцінювання навчальних досягнень учнів: світові підходи. — 2003. — № 4. — С. 37.

Олена Барановська. Альтернативні системи контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів. — 2003. — № 2. — С.31.

Олена Барановська. Інформаційні компетентності — обов'язковий актив учня сучасної школи. — 2003. — № 2. — С. 67.

УПРАВЛІННЯ

Надія Острроверхова. Чи можна керувати „школою свободи”? (Про специфіку управління авторськими закладами освіти). – 2000. – № 1. – С.26.

Людмила Калініна. Лабораторія управління – керівнику школи (Наукове забезпечення реалізації освітньої державної політики). – 2000. – №1. – С.10.

Іван Жерносек. Управління науково-методичною роботою. Досвід шкіл України. – 2001. – №1. – С.90.

Надія Острроверхова. Технологія – органічна складова уроку. – 2001. – № 5-6. – С.90.

Громадсько-державна система управління і Василь Сухомлинський. – Інтерв'ю з академіком-секретарем АПН України **Ольгою Сухомлинською.** – 2003. – № 4. – С. 82

Надія Острроверхова. Синергетичний підхід до аналізу якості уроку. – 2006. – № 2. – С.90.

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Здоров'єзберігаючі

Василь Мадзігон. У нас з Вами один об'єкт – діти! – 2002. – № 4. – С. 9.

Олександра Савченко. Реалізація оздоровчої функції шкільної освіти. – 2002. – № 4. – С. 11.

Інформаційні

Юрій Жук. Інформатизація освіти: проектування майбутнього. – 2002. – № 3. – С. 20.

Особистісно зорієнтовані

Галина Волченко. Розвиток особистості: крок за кроком (Модель безперервної особистісно орієнтованої освіти в українській реальності). – 2000. – № 2-3. – С. 82. Розвивальне навчання

Лариса Варзацька. Методика розвивального навчання. – 2003. – № 5-6. – С. 47.

Профільне навчання

Михайло Бурда. Нові підходи до організації освіти у старшій школі. Проект концепції профільного навчання в старшій школі. – 2004. – №1. – С. 72.

Надія Бібік. Проблема профільного навчання в педагогічній теорії і практиці. – 2005. – № 5-6. – С. 20.

Ознайомившись з тематикою публікацій, стає очевидним, що стараннями наших авторів, їх невтомною роботою зміцнюється освітній простір України, формується нове педагогічне мислення, важлива для школи інформація надходить своєчасно і стає незамінним порадиником для освітянських керівників у творенні української школи.

Важливим є і другий аспект нашої співпраці з авторами-вченими – у насиченому потоці фахової інформації ми разом виокремлюємо нові науково-педагогічні знання, нові освітні концепції й системи, і у такий спосіб, з одного боку, популяризуємо їхні доробки, а з іншого – зорієнтовуємо вчительський загал у головних тенденціях розвитку сучасної освіти і педагогічної науки.

Дякуючи нинішнім нашим авторам, ми запрошуємо до співпраці всіх учених, котрі своїми працями можуть суттєво допомогти сучасним українським школам: вчителям, дітям, батькам, а отже, і директорам.

Запевняю Вас, директори шкіл – найзацікавленіша у наукових доробках аудиторія, яка у десятки і сотні разів прискорює їхнє впровадження у шкільний навчально-виховний процес, правда, якщо вони того варті, та є найвдячнішою серед інших управлінців й освітян управлінсько-педагогічною спільнотою.

захоплюють величчю цих людей, їхньою безкорисливістю. Як можна забути плече, яке так широко підставила Олександра Яківна Савченко у, здавалося, безвихідній ситуації; протягнуту – і не раз! – дружню й могутню руку Василя Миколайовича Мадзігона та його поради – завжди своєчасні, короткі, дотепні й мудрі; вчительський талант Ніни Миколаївни Буринської, від розповідей якої на уроці діти, захопившись, плакали; влучне поетичне слово Юрія Івановича Мальованого... Цьому переліку немає кінця, всіх не перелічити... Але серце з вдячністю пам'ятає усіх.

Людей, як і установи, славлять їхні справи. Люди прикрашають те місце, де працюють, і водночас примножують його славу.

Я вдячна інституту за подаровані мені його працівниками ідеї, за довіру, якою наділяли вони, за підтримку і допомогу в нових починаннях на користь учителів, керівників шкіл і дітей, *за той, ще не вичерпаний потенціал, що спричинить рятівні зміни в українській освіті.*

А ЧИМ ІНСТИТУТ СТАВ ДЛЯ ІНШИХ?

Без перебільшення, інститут відіграв пам'ятну роль у професійному житті кожного освітянина: щось підказав, з кимось познайомив, до чогось підстерігнув, від чогось застерігнув, щось подарував... Без вчених цього інституту не відбулися б наші сучасні педагогічні зірочки. Не було б В.М. Хайруліної, якби не

було О.В. Сухомлинської, не було б А.І. Сологуба, якби не було Ю.І. Мальваного, не було б і М.П. Гузика, якби за нього не взялася Н.М. Буринська. Так за кожним директором-творцем стоїть вчений-педагог, сильна і мудра людина. Так само і з вчителями-новаторами: їх „розкручують” методисти, а на Олімп виводять вчені. На жаль, перші у зеніті слави часто забувають про других, та й у самій державі ще не склалася традиція відзначати за це роботу вчених. Гадаю, що до цього освітянська спільнота вже дозріла.

Наостанок зазначу, що люди, відомі вчені інституту, знайомі лише за публікаціями чи за виступами на педагогічних заходах, тепер на моєму професійному шляху – ми разом працюємо заради змін на краще у шкільній освіті. Намагаємося разом вирішити стару і водночас актуальну педагогічну проблему – впровадження психолого-педагогічних досягнень у шкільну практику через директора школи, який здатен якнайшвидше на пряму реалізувати на практиці наукові доробки вчених. Однак за однієї умови: якщо зацікавиться ними сам. Заради цього ми й працюємо, створюючи фахове видання для керівників, – журнал „Директор школи, ліцею, гімназії”.

ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ: на перехресті сьгоднішніх реалій

У перспективі хотілося б реалізувати спільними зусиллями зацікавлених освітян

розроблений творчим колективом під керівництвом академіка В.М. Мадзігона проект школи. Було вивчено світовий передовий досвід, залучено найкращі наукові сили і розроблено проект школи майбутнього, викладений у книзі „Школа-ліцей”. Це школярія для будь-якої країни, бо її робота має будуватися виключно на ефективних наукових досягненнях.

Колись у структурі інституту була лабораторія експериментальної педагогіки, завідувачем якої був славнозвісний Г.С. Костюк, – от би продовжити цю роботу. У такий спосіб можна було б і пришвидшити реалізацію зазначеного проекту школи, та й народилися б інші проекти, важливі для сучасної школи. Прислужитися цьому задуму може і новий проект МОН з розбудови в кожному регіоні, області, районі шкіл майбутнього.

А хіба Мадзігонівський проект школи не є школою майбутнього?! Переконана, що омріяна школа має стати фундаментом будь-якої школи майбутнього, бо для останньої відповідність науково вивіреному засадам – обов’язкова! Попит на таку школу у країні вже формується, тож мрія Василя Миколайовича в недалекому майбутньому може стати реальністю, чого від душі йому і бажаємо!

Від щирого серця дякую усім Вам, шановні колеги, за можливість бути причетною до подій і творчості цієї незамінної в освітній галузі установи!

**Многая літа
Інституту
педагогіки
АПН України
та його
успавленим
працівникам!**

Директор школи, ліцею, гімназії № 52006

Педагогіка
ШКОЛИ

ГУМАНТАРИЗАЦІЯ І ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА: ШЛЯХИ ЇЇ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

**Олександр
ПРОКАЗА**

Професор Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2006

Гуманізм як специфічна система цінностей, яка суттєво впливала на прогресивний розвиток людства, став невід'ємною частиною життя

ще тоді, коли місце людини в суспільстві перестало повністю визначатись її родоводом. Потреба у діловій активності призвела до того, що значною мірою стали цінитися розум, воля і діяльність окремої особистості. В і д б у л и с я суттєві світоглядні зміни. Вивчення і

тлумачення божественного все частіше стало поєднуватись із вивченням самої людини, її місця і ролі у світі. Саме цей новий світогляд і одержав досить виразну і конкретну назву «гуманізм» (від лат. *humanos* – людський).

Гуманізм покликав до життя ідеали соціальної справедливості і дав нахнення прогресивним демократичним змінам у наш час (див. вріз).

Якщо думати і піклуватись про перспективи прогресивного розвитку суспільства і держави, то необхідно погодитись з тим, що більш універсальних і дієвих засобів досягнення поставленої мети, окрім духовної культури, яка обумовлюється наукою і освітою, немає. Разом з цим, усвідомлення науки і освіти як величного простору загальнолюдської культури ніяким чином не повинно абсолютизуватись і відокремлюватись (ізолюватись) від інших складових загальнолюдської культури, таких як, наприклад, мистецтво та релігія.

Наука – це пізнання світу, в тому числі і світу Людини, відкриття невідомого і здобування нових достовірних знань.

Мистецтво – це художнє пізнання світу, у якому відтворюється естетичне відношення людини до зображуваного світу. Художнє пізнання реальності має здатність проникати в глибину соціальних проблем і рельєфно їх відображати. Представники художньої культури найбільш активно виступають на захист природи при розв'язуванні екологічних проблем, досить гостро висувають питання збереження історико-куль-

турної спадщини, бережливого ставлення до неї.

Релігія своєрідно відображає світ, акцентуючи увагу на проблемі моральності людини, на її досить специфічному відношенні до світу і до самої себе.

Освіта покликана бути педагогічним еквівалентом різних форм пізнання світу, і, перш за все, наукового пізнання. В результаті освітнього процесу (навчання, виховання і, як наслідок, розвиток) формується особистість, яка оволодіває системою знань, системою способів діяльності на підґрунті засвоєної системи знань, набирає досвіду творчої діяльності та почуттєво-емоційного відношення до знань, до процесу пізнання, до навколишнього світу та до себе в цьому світі.

Знання як продукт всіх видів пізнання є складовими духовної культури особистості. Що ж стосується наукових знань, то саме вони знаходяться у серцевині духовного життя людини і суспільства, так як у найбільшій мірі забезпечують бажані зв'язки багатомірних просторів духовної культури і цивілізації, тобто зв'язки ідеального з матеріальним.

Наукова думка, яка проникає у всі сфери життя людини, послуговує підґрунтям для створення нових видів мистецтва, впливає на релігійні вчення та форми їх розповсюдження.

Предмет гуманітарного знання „створюється” самою людиною, предмет природничо-наукового знання знаходиться поза людини. Це означає, що гуманітарні

ПРОБЛЕМА ГУМАНІЗМУ

Прогресивне людство завжди надавало великого значення проблемі гуманізму, про що свідчать такі документи світового значення, як „Перший гуманістичний маніфест” (1933р.), „Другий гуманістичний маніфест” (1973р.), „Декларація щодо позиції гуманізму у відношенні до церкви і держави” (1980р.), „Декларація про взаємну залежність” (1988р.), „Гуманістичний маніфест – 2000”. Зокрема в останньому документі наголошується на цінностях свободи і щастя, а також на перевагах рівних для всіх прав людини.

Формування Людини в людині – досить важливе соціальне замовлення системі освіти. Антропоцентричний підхід, який передбачає гуманістичну спрямованість змісту освіти, досліджувався досить великою кількістю вчених, що знайшло своє відображення в різних підручниках і навчальних посібниках з педагогіки. Звернімо увагу на термінологічну „поліфонію”, яка має місце в педагогічній літературі: „гуманістична традиція”, „гуманістична філософія”, „гуманізація суспільства”, „гуманістична сутність педагогіки”, „гуманістичні тенденції”, „культурно-гуманістична функція виховання”, „гуманістичні ідеї”, „гуманізація цілісного педагогічного процесу”, „тенденції і принципи гуманістичного виховання” та ін. Один тільки перелік авторів та їх наукових публікацій зайняв би декілька сторінок, а тому ми утримались від цієї процедури. Все це свідчить, по-перше, про досить велику складність цієї педагогічної проблеми, а по-друге, про її актуальність. Ця актуальність зумовлена тим, що гуманітаризація і гуманізація освіти передбачає створення оптимальних психолого-педагогічних умов для самостановлення, саморозвитку, самоактуалізації та самореалізації особистості з позитивними якостями з точки зору державотворення і загальнолюдських цінностей. Педагогічний принцип гуманізму передбачає пріоритетний розвиток загальнокультурних компонентів у змісті освіти і, таким чином, спрямований на формування особистісної зрілості тих, хто навчається [1]. Наведені слова свідчать про те, що поняття „гуманізму” і „культури” пов'язані між собою.

Від того, який культурний, моральний, інтелектуальний потенціал суспільства і держави та як цей потенціал буде зростати і розвиватись, залежить майбутнє нашої країни. Забезпечити „початкове накопичення” цього потенціалу покликана сучасна освіта як триєдність навчання, виховання і розвитку особистості.

Для особистості **характерними позитивними якостями** мають бути такі:

- усвідомлення смислу свого існування (особистісні цінності);
- усвідомлення своєї приналежності до свого народу, його духовної культури (національна самосвідомість);
- усвідомлення смислу існування людства заради панування добра і справедливості (загальнолюдські цінності).

При цьому національні і загальнолюдські цінності не повинні бути абстрактними поняттями, а мають бути особистісно сприйнятими кожною людиною, визначаючи її позицію і лінію поведінки. Орієнтація на триєдність зазначених цінностей – найважливіша мета і задача сучасної освіти.

знання інтравертні, а природничо-наукові – екстравертні [2].

У сучасній школі (і у вишій в тому числі) в процесі вивчення природничих наук, як правило, переважає „оголений” раціоналізм картезіанського типу, продовжений і підсилений закликом Б. Спінози про необхідність холоднокровного, „без сміху і сліз” вивчення реальності. Такий раціоналізм, доповнений техніцизмом, став провідним принципом у європейській культурі і продовжує утримуватись при вивченні природничих наук у сучасній системі освіти.

Проте велика кількість видатних вчених-фізиків відносились до процесу наукового пізнання і до наукових знань, які одержані в результаті творчих пошуків і наукових досліджень, „захоплено-поетично”. Так, наприклад, Альберт Ейнштейн називав теорію атома Нільса Бора „чудовим творінням” і „найвищою музикальністю” в області думки, а квантову теорію – „справжнім чарівним обчисленням”.

Такі наукові знання, а тим більше їх педагогічний еквівалент – навчальні знання, мають бути „знаннями-переживаннями”, які ґрунтуються не лише на раціональності, але й на „сердечному підґрунті”.

Абсолютизована „чиста” істина і академічні „сухі” знання не торкаються центра позитивних емоцій і не приносять естетичного задоволення. Дидактичні раціональні схеми, позбавлені духовно-гуманітарного змісту і поетики навчального пізнання не можуть бути сьогодні ідеалом – еталоном моделі сучасної освіти.

У зв’язку з цим виникає педагогічна ідея гуманітарно-природничо-наукового синкретизму і необхідності розробки теоретичної моделі сучасної педагогічної системи з метою практичної її реалізації.

Будемо розглядати гуманітарні науки, природничі науки і гуманітарний потенціал природничих наук як своєрідний „місточок”, що поєднує гума-

нітарні і природничі науки та забезпечує їх відносну самостійність.

Конкретизуємо основні у цьому відношенні педагогічні поняття.

● **Гуманітаризація** – це „олюднення” змісту навчального матеріалу, „олюднення” знань. Така необхідність в педагогічному процесі стає очевидною, якщо взяти до уваги, що наукові знання досить швидко стають академічними, безособистісними.

● **Гуманізація** – це „олюднення” відносин у процесі навчання з чіткою спрямованістю на виховання Людини в людині.

Природничо-наукові і гуманітарні знання мають свої специфічні ознаки, які їх відрізняють і пов’язують між собою. Специфіка, наприклад, фізичних наукових знань полягає у їх високій об’єктивності і достовірності. Разом з цим фізика вмщує в собі безперебільшення неоціненний гуманітарний потенціал, який поки що у масовій педагогічній практиці мало використовується. Причина такого небажаного явища полягає у тім, що ця проблема не відпрацьована на технологічному рівні.

Перш за все має бути здійсненим „педагогічне втручання” у зміст навчального матеріалу з акцентом на його гуманітаризацію. Нами зроблені перші, досить продуктивні, кроки у цьому напрямку. Підготовлені і видані (щоправда, незначними тиражами) навчальні посібники, які так і називаються: „Духовно-гуманітарний потенціал фізики” [3-6].

В анотації цих навчальних посібників зазначено: розкрита сутність гуманітаризації змісту навчального матеріалу на прикладі гуманітарного потенціалу фізики. „Олюднення” знань здійснюється в поєднанні з їх академічністю, але без абсолютизації останньої. Систематизацію і узагальнення знань здійснено у вигляді семіотичних систем. Чітко реалізована світоглядна спрямованість. Робота

буде корисною учням і студентам, вчителям і викладачам вищої школи.

Перша книга розпочинається епіграфом: „Фізика складає серцевину гуманітарної освіти нашого часу.” (Ісідор Рабі – лауреат Нобелівської премії).

Змісту другої книги передують такі слова: „Гуманітаризація повинна стати одним із основних напрямків удосконалення процесу навчання фізики. Гуманітаризація вивчення природничо-математичних дисциплін, у тому числі й фізики, означає поворот у викладанні до цілісної картини світу і, насамперед, до світу людини, до всебічної культури та «олюднення» знань.” (Із пояснювальної записки до Програми з фізики, рекомендованої Міністерством освіти і науки України. Київ, 2001 рік, лист № І/ПІ-2569 від 1.06.2001 року).

Лейтмотивом третьої книги є такі слова: „Як чудово відчувати єдність цілого комплексу явищ, котрі при безпосередньому сприйнятті виглядали як розрізнені” (Альберт Ейнштейн).

Четверта книга розпочинається з „Портретної галереї” – 25 фотографій вчених, їх глибокомислених висловлювань щодо квантової фізики та висловлювань про творців цієї унікальної сучасної теорії, яка без перебільшення лежить в основі науково-технічного і соціально-гуманітарного прогресу!

Уявлення про зміст, стиль і дух цих навчальних посібників дає перелік питань, які розглядаються, зокрема таких:

- Про наукове і навчальне пізнання.
- Щодо специфіки фізичних явищ (механічних, теплових, електромагнітних, квантових).
- Науково-історичні хронограми.
- Філософсько-історичні хронограми.
- Зміст фізичних теорій з точки зору теорії наукового пізнання і сучасних наукових поглядів.
- Філософські ідеї, погляди і вчення, які впливали (або могли впливати) на світогляд конкретних вчених-фізиків (творців фізичної науки).
- Духовно-гуманітарний потенціал фі-

зико-технічного змісту навчального матеріалу.

- Про поетику пізнання та красу наукових законів.
- Роздуми стосовно наукових досягнень.
- „Олюднені” наукові події... Як це було? Інформація до роздумів.
- Деякі евристичні точки зору.
- Узагальнення щодо фізичних теорій і семіотичні дидактичні системи.
- Дати і факти становлення і розвитку фізичних теорій (класичної механіки, теорії теплових явищ, електродинаміки, квантової механіки).
- Різноманітні додатки.

Отже, в „епіцентрі” всіх подій знаходиться людина. У становленні Людини в людині надто важливу роль відіграє система освіти за умови ефективних наукових досліджень та впровадження їх результатів у реальну педагогічну практику. Реальна конкретна людина є носієм всіх форм суспільної свідомості, так як має відношення до всіх областей практичної діяльності. Виходячи з цього, у людині в тій чи іншій мірі розвинуті всі форми суспільної свідомості. Проте професійну практичну діяльність людина, як правило, здійснює в одній області, а тому її суспільна свідомість структурується домінантно.

Орієнтуючись на різні форми суспільної практики, необхідно акцентувати увагу та зусилля на гуманітарній області, яка вміщує в собі сферу освіти і культури. Ідеалом системи освіти має бути вільна, моральна, освічена Людина. Але ж специфіка моральності полягає у тім, що вона не може бути чітко запрограмованою, вона не підлягає безпосередньому керованому формуванню і кількісному виміру.

Якщо вищою цінністю і метою соціального розвитку є Людина, то вищою цінністю у ній самій має бути її Свіість як інтеріоризація і концентрація моральності в одиничній свідомості індивіда. Ось чому головним завданням педагога як вільної і довіреної особи суспільства і держави є створення таких психолого-педагогічних умов, які б у найбільшій мірі сприяли формуванню Людини в лю-

На фото: серед учасників цього річної міжнародної конференції „Духовність особистості: методологія, теорія і практика” В.М. Алфімов, О.І. Чернишов, Г.П. Шевченко, О.П. Омельченко (верхнє фото) та О.Т. Проказа (нижнє фото).

дині. Цьому формуванню мають сприяти стиль і характер спілкування, ціннісні орієнтації та смисл життя, відношення до добра і зла, позиції, вчинки та лінія поведінки суб'єктів педагогічного процесу. У зв'язку з тим, що моральність не підлягає кількісному виміру, вона не може бути безпосередньо „закладеною” в освітні програми. Саме у цьому сутність об'єктивного протиріччя: головна домінуюча ціль – високоморальна Людина, а діяльність для досягнення цієї цілі не є однозначно визначеною, результат не може бути кількісно вимірним.

І все ж досягнення бажаних результатів у освітньому процесі стає можливим, якщо вчитель захоче піднятися до глибокого усвідомлення методологічних основ педагогіки і теорії цілісного педагогічного процесу. Він має знати аксіологічні основи педагогіки, теорію змісту освіти як засобу духовного розвитку особистості і формування її базової культури, а також володіти методами, організаційними формами та засобами забезпечення функціонування процесів „самості” (самостановлення, саморозвитку, самоактуалізації, самореалізації особистості в людині).

Над проблемою „самості” працювали видатні вчені психологи і педагоги (А. Маслоу, В. Франкл, Л.І. Рувимський, О.Н. Леонтьєв, І.А. Донцов, Ш. О. Амонашвілі, В.О. Сухомлинський, Я.Л. Коломинський та ін.).

Головним і визначальним у досягненні успіхів у педагогічному процесі є самосвідомість особистості. „Самосознание – осознание, оценка человеком своего знания, нравственного облика и интересов, идеалов и мотивов поведения, целостная оценка самого себя как чувствующего и мыслящего существа, как деятеля” [7, 591].

Нам (державі і суспільству) потрібно будувати політику в області освіти таким чином, щоб це було співзвучним з такими висловлюваннями:

1) „Для каждой формы государственного строя соответствующее воспитание – предмет первой необходимости. Вопрос образования для современных обществ поистине вопрос жизни и смерти, вопрос, от которого зависит будущее”.

2) „... дети должны воспитываться не для настоящего, но для будущего ..., чтобы вызвать к жизни лучшее состояние”.

3) „Без научного предвидения, без умения закладывать в человеке те зерна, которые взойдут через десятилетия, воспитание превратилось бы в примитивный присмотр, воспитатель – в неграмотную няньку, педагогика – в знахарство. И чем больше предвидения, тем меньше неожиданных несчастий”.

Ці висловлювання зроблені різними людьми і в різні часи, але вони по суті своїй про одне і те ж, а тому в такій же мірі сучасні, як і тоді. Перша цитата належить французькому письменнику

і філософу Е. Ренану (1823-1892), друга – німецькому філософу І. Канту (1724-1804), третя – нашому співвітчизнику, видатному українському педагогу і вчителю В.О. Сухомлинському (1918-1970).

Педагогіка ХХІ століття покликана бути педагогікою довіри і взаєморозуміння. Це має бути багатофакторна, темпоральна, складна і, найголовніше, „одухотворена” педагогіка!

„Невловимий” дух педагогіки довіри має стати тією реальністю, яка і обумовить вирішення проблеми „самості” Людини. А дух цей присутній тільки у просторі «тонких» інноваційних педагогічних технологій, про які йде мова у сучасних наукових публікаціях, наприклад, [8, 41-47], [9, 135-143].

RESUME

Наука взагалі (і фізика зокрема) як одна із форм суспільної свідомості завжди була, є і буде дуже важливою складовою загальнолюдської духовної культури.

Педагогічно опрацьовані „олюднені” наукові знання мають стати ціннісним пріоритетом у системі освіти ХХІ століття.

Науковий гуманізм як антипод „сциентистської” замкнутості має стати невід’ємною частиною духовної культури, а у матеріальній сфері природничо-наукові знання ще в більшій мірі покликані бути безпосередньою виробничою силою.

Суттєвим захистом від бездушного раціоналізму

й руйнівних тенденцій науково-технічної цивілізації може і повинен стати ціннісно-пріоритетний союз („мирне співіснування”) науки і релігії, а отже, наукових знань і віри. Саме на цьому шляху є великі можливості подолання „варваризації” культури, віддалення від масових афектів і спрощених примітивізованих думок [10, 10-13].

ЛІТЕРАТУРА

1. Российская педагогическая энциклопедия: В 2 т. / Гл. ред. В. В. Давыдов. – М.: Большая Российская Энциклопедия, 1993. Т.1.
2. Гачев Г. Книга удивлений, или Естествознание глазами гуманитария, или Образы в науке. – М.: Педагогика, 1991.
3. Проказа А. Т., Ильченко В. И. Гуманитарный потенциал физики. Ч. I. Механика. – Луганск: Альма Матер, 2002. – 114 с.
4. Проказа А. Т., Ильченко В. И. Духовно-гуманитарный потенциал физики. Ч. II. Молекулярно-кинетическая теория и термодинамика. – Луганск: Глобус, 2004. – 88 с.
5. Проказа А. Т., Ильченко В. И. Духовно-гуманитарный потенциал физики. Кн.3. Электродинамика. – Луганск: Глобус, 2005. – 131 с.
6. Проказа А. Т., Ильченко В. И. Духовно-гуманитарный потенциал физики. Кн.4. Квантовая физика. – Луганск: Глобус, 2005. – 144 с.
7. Философский энциклопедический словарь. – М., 1979.
8. Ольга Виговська. Авторська концепція людини та особистісно орієнтоване навчання: наукове обґрунтування семантичних змін./ Директор школи, ліцею, гімназії: Науково-практичний журнал. – 2005. – №5-6. – С. 41-47.
9. Ольга Виговська. Функціональна модель творчого потенціалу вчителя: наслідки семантичних уявлень.// Директор школи, ліцею, гімназії: Науково-практичний журнал. – 2005. – №5-6. – С. 135-143.
10. Олександр Проказа. Педагогічні роздуми про «мирне співіснування» науки і релігії./ Директор школи, ліцею, гімназії. – 2004. – №5. – С. 10-13.

Педагогіка
школи

**Катерина
ФОМЕНКО**

Директор Старобільської
гімназії Луганської області,
кандидат педагогічних наук,
заслужений працівник
освіти України

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2006

94

ДУХОВНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ Й ПРАКТИКА

Глобальні зміни, що відбулися за останнє десятиріччя в нашій державі, значно загострили проблеми виховання духовності шкільної молоді. Пострадянське суспільство поки що не виробило нової системи ціннісних орієнтацій, що негативно впливає на світоглядні позиції школярів, їх ідеали, потреби, інтереси. Тому педагогічна наука все більше звертається до пошуку принципово нових підходів, шляхів, засобів виховання у підростаючих поколіннях загальнолюдських, національних цінностей та духовних орієнтирів.

Психолого-педагогічною наукою визначено, що основи духовного розвитку особистості закладаються в дитинстві. Саме в шкільному віці відбувається становлення основних особистісних механізмів та утворень, на підставі яких формується самосвідомість та духовні якості людини. У цьому віці важливо закласти „код” високої духовності, тобто те підґрунтя, на якому буде розвиватися та вдосконалюватися духовна сфера особистості на наступних етапах її життя. Тому не випадково в останні роки в педагогічній науці формується нова парадигма освіти й виховання, спрямована

на створення педагогічних умов, сприятливих для саморозвитку, самоствердження, самобудівництва особистості, її духовної самореалізації.

Проблема духовного розвитку особистості досить багатоаспектна. Значну увагу їй приділено в працях вітчизняних та зарубіжних вчених (див вріз на с. 95).

У той же час у спеціальних дослідженнях, присвячених проблемам формування духовної культури, духовних потреб учнівської молоді, недостатньо уваги приділяється саме духовній самореалізації старшокласників.

Існує реальна суперечність між потребою суспільства в духовно розвинених людях, здатних до творчого перетворення суспільства на засадах Істини, Добра і Краси, і відсутністю соціокультурних, економічних умов для задоволення цієї потреби. Розв'язання цього протиріччя знаходиться в площині розробки теоретико-методологічних та технологічних засад духовної самореалізації особистості.

Головним суб'єктом духовної самореалізації виступає старшокласник, який, навчаючись у загальноосвітній школі, повинен сформуватись як творча особистість, здатна до самореалізації, оволодіння системою загальнолюдських морально-есте-

тичних цінностей, якостями інтелігентності, високої культури, що, у свою чергу, обумовлюється потребами суспільства в створенні нової інтелектуальної генерації молоді з високим рівнем духовності.

Аналіз існуючої практики загальноосвітніх шкіл показує, що вчителі усвідомлюють необхідність підвищення духовного потенціалу школярів, їх духовної самореалізації, але для цього необхідні певні педагогічні умови.

При моделюванні школи, спрямованість навчально-виховного процесу якої забезпечує ефективність духовної самореалізації школяра, ми враховуємо наступну сукупність умов:

- організаційно-педагогічних (одухотвореність освітньо-виховного процесу в усіх його ланках; створення доброзичливого морально-психологічного клімату в колективі, здорових стосунків між його членами, педагогічна підтримка і захист кожного учня і педагога; естетизація освітнього середовища; збереження і зміцнення здоров'я учнів);
- психолого-педагогічних (розуміння освітнього процесу як особистісно-зорієнтованого; розвиток природних здібностей і талантів школярів; сприяння отриманню кожним вихованцем позитивного соціального статусу в середовищі ровесників; педагогічна допомога учням у набутті умінь самопізнання, саморегуляції, самовизначення, самовиховання як основних умінь мистецтва жити);
- культурно-виховних (створення культурного поля та культурного середовища навчального закладу; ви-

ховання загальнолюдських та національних цінностей; прищеплення учням навичок правильного життєвого вибору).

ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ в працях вітчизняних та зарубіжних вчених

В історії педагогічної думки набувають особливої актуальності питання розвитку духовних здібностей людини (Аристотель, Б. Спіноза, Ж.-Ж. Руссо, Л. Фейєрбах, І. Кант, Г. Гегель).

Проблема духовності як складової частини національної системи виховання розглядається в працях видатних вітчизняних філософів, істориків, педагогів, державних діячів (П. Могила, Г. Сковорода, М. Драгоманов, М. Костомаров, М. Грушевський, В. Винниченко та ін.).

Філософське обґрунтування проблеми духовності, духовної самореалізації є в працях провідних філософів та культурологів, а саме: Т. Адуло, В. Баранівського, Л. Буєвої, В. Діденко, А. Комарової, С. Кримського, В. Ксенофонтів, Д. Лихачова, С. Пролєєва, П. Симонова, В. Стрелкової, В. Федотової, П. Щербаня та ін.

Важливі питання **духовного саморозвитку особистості** виступають об'єктом дослідження філософів (М. Бахтін, М. Бердяєв, М. Мамардашвілі та ін.) та психологів (К. Абульханова-Славська, М. Боришевський, Ю. Орлов, Ж. Юзвак та ін.).

У цих дослідженнях чільне місце посідає проблема **духовної самореалізації** та основних її складових: **суб'єктності** (С. Рубінштейн, А. Лефевр та ін.), **суб'єктивності** (І. Кон, Р. Берне, В. Слободчиков та ін.), **індивідуальності** (О. Леонт'єв, Б. Анан'єв, О. Асмолов та ін.), **самореалізації** (К. Роджерс, Г. Олпорт, А. Маслоу, Л. Петровська та ін.), **рефлексивного саморозвитку** (С. Степанов, І. Семенов та ін.), **особистості** (А. Петровський, І. Дубровіна, У. Глассер, Г. Келлі, Л. Анциферова та ін.), **самоздійснення** підростаючої особистості (Л. Божович, В. Давидов, Д. Ельконін та ін.).

Основні ідеї проблеми **самовиховання і самовдосконалення** закладені в працях К. Ушинського, М. Пирогова, Л. Толстого, а пізніше — С. Гессена, Л. Рувинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського.

Різні аспекти духовного розвитку особистості досліджуються в працях О. Олексюк, А. Фасолі, Ю. Халфіна, Г. Шевченко та ін. Предметом уваги дослідників є педагогіка духовності, духовна самореалізація особистості в навчально-виховному процесі, формування духовних потреб, світовідносин засобами мистецтва тощо.

Проблема **розвитку духовності** шкільної молоді плідно вирішується в практиці сучасної школи: В. Алфімов, С. Білуха, М. Босенко, М. Гузик, З. Жовчак, О. Захаренко, Г. Нестеренко, А. Сологуб, В. Хайруліна, А. Каташов.

Педагогічний аналіз різноманітних підходів до визначення *поняття духовна самореалізація* дозволив визначити *її критерії*: *ставлення до людини як найвищої цінності; здатність до вияву у повсякденному житті співстраждання і співпереживання з іншими людьми; благоговійне ставлення до всього живого як до природної спільноти; соціокультурний вчинок особистості; наявність досвіду духовної діяльності; творча реалізація духовних потреб.*

Теоретико-методологічний аналіз процесу духовної самореалізації дозволив виявити етапи духовної самореалізації особистості старшокласника:

- *мотивація*, що передбачає усвідомлення учнями потреби в духовній самореалізації;
- *самоаналіз та самооцінка* своїх духовних потреб, духовних цінностей, духовних якостей і творчого потенціалу;
- *прогнозування можливостей* формування якостей, яких не вистачає для досягнення ідеалу;
- *побудова індивідуального плану* духовної самореалізації;
- *практична реалізація* індивідуального плану духовної самореалізації. включення в активну діяльність, що має духовну спрямованість;
- *контроль та самоконтроль за виконанням плану* духовної самореалізації.

Духовна діяльність проявляється через освоєння духовних цінностей, які втілюються в інтелектуальній, емоційно-потребній, ціннісній та культуротворчій сферах.

Центром уваги педагогічного колективу була проблема духовної самореалізації старшокласників.

Нами розроблена інноваційна модель навчально-виховного процесу. Основними її напрямками стали: організація процесу навчання на гуманістичних та естетичних засадах; організація психолого-педагогічної допомоги учням в особистісно-орієнтованій технології виховання; створення юнацького центру „Натхнення” (історико-культурний центр „Скарби нашої пам’яті”, музей бойової слави, екологічний центр, шкільне наукове

товариство, предметні гуртки МАН, літературно-творча група, театральна студія, студія образотворчого мистецтва тощо). Потреба в самореалізації старшокласників найяскравіше проявляється через шкільні традиції, систему співуправління. У практику проведення класних годин був уведений спецкурс „Світ людської краси”, спрямований на виховання духовних особистісних якостей.

Робота концентрувалася на основних домінантах, що сприяють духовній самореалізації старшокласника: духовні потреби (інтелектуальні, естетичні, моральні); духовні цінності (інтелектуальні, естетичні, моральні); духовні якості особистості (совісність, людяність, почуття вдячності, гармонія з природою, милосердя, ставлення до мистецтва); творчо-перетворювальна діяльність (творче сприйняття світу, навички художньо-естетичної творчості, розвиток творчого потенціалу особистості).

Організація методичної роботи базувалася на діяльності творчої лабораторії, до складу якої входили вчителі-дослідники психологічної служби; різноманітних заходах з підвищення педагогічної культури вчителів як носіїв найвищих духовних цінностей; роботі методичного центру „Школа духовної самореалізації особистості й сучасний учитель”; проведенні щорічних фестивалів творчих ідей учителів, тижнів педагогічної майстерності, Різдвяних педагогічних читань тощо.

Організація процесу навчання забезпечувалась розробкою власного навчального плану гімназії, варіативністю освіти, втіленням концептуальної ідеї проведення „Уроків самореалізації”, різноманітними формами додаткової освіти, диференціацією та індивідуалізацією навчання.

Створення необхідних педагогічних умов забезпечувалось модернізацією освітнього процесу шляхом впровадження нових освітніх технологій та альтернативних методик викладання навчальних

дисциплін, спецкурсів, факультативів; впровадженням концепції духовної самореалізації старшокласників у навчально-виховний процес; застосуванням нових підходів до розподілу функцій учителя та класного керівника.

На основі розроблених нами критеріїв оцінки ефективності педагогічних умов розвитку духовної самореалізації старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи були розроблені основні духовні компоненти:

- рівень наповненості освітнього середовища духовним змістом (можливості забезпечення полікультурного розвитку учнів, здатність сформувати в них духовні цінності через зміст навчальних дисциплін, участь у позакласній роботі, присутність гуманних, толерантних стосунків);
- морально-психологічний клімат освітнього середовища (взаємовідносини учнів та вчителів, естетика середовища, емоційний зв'язок учнівського та вчительського колективу, профілактика конфліктних ситуацій, система співуправління, традиції школи, наявність вибору учнями змісту, форм освіти, режиму роботи тощо);
- забезпеченість духовної самореалізації школярів у творчій діяльності (здатність до цілепокладання, усвідомлення школярами моральних життєвих пріоритетів, психологічна готовність до життєвого самовизначення випускника, наявність умов для реалізації творчого потенціалу школярів);
- результативність діяльності загальноосвітньої школи (рівень вихованості школярів, рівень та якість знань учнів, їх загальнокультурного розвитку; ступінь засвоєння педагогами нових технологій, методик, програм, рівень їх впровадження в педагогічний процес, взаємодія з вузами, школами нового типу).

Аналіз результатів роботи свідчить про оптимальний рівень функціонування всіх підсистем цілісного освітнього середовища, наявність значного потенціалу ресурсної та особистісної забезпеченості гімназії, що сприяє духовному розвитку учнів, їх духовній самореалізації. Так коефіцієнт ефективності педагогічних умов, що спри-

яють духовній самореалізації старшокласників у гімназії, у 2000 році склав **72,4%**, у 2004 році він досяг **83,1%**, що відповідає оптимальному рівню.

Кількість випускників гімназії, що навчаються у вищих навчальних закладах, зросла з **38%** (1999 р.) до **99%** (2004 р.). За п'ять останніх років 63 випускники нагороджені Золотими та Срібними медалями. Художньо-творчі колективи гімназії постійно відзначаються дипломами районних, міських, обласних та вітчизняних конкурсів. Декілька випускників школи увійшли до Спілки письменників України, мають свої збірки віршів.

Підсумки результатів опитування батьків гімназистів-старшокласників свідчать про те, що робота гімназії стає одним з важливих факторів уваги громадськості до проблеми духовної самореалізації особистості. **Серед основних критеріїв вибору навчального закладу батьки відзначають дисципліну, рівень викладання навчальних предметів, якість знань учнів, прогресивні навчально-виховні програми (61%), морально-психологічний клімат школи (54%), кваліфікацію педагогічних кадрів (47%), емоційно сприятливі та комфортні умови навчання, створення умов для всебічного розвитку особистості (27%).**

Вважаю, що *життєва поведінка людини у спеціально неконтрольованих умовах і є те дзеркало духовності, у якому кожний показує своє справжнє обличчя*. Ефективність педагогічних умов духовної самореалізації старшокласників доводить, що „Школа радості”, „Майстерня людяності”, „Школа духовної самореалізації” працюють на формування високочесних, людяних та духовно багатих особистостей.

Духовно самореалізована Людина – це щаслива людина.

І яке ж це вчительське щастя – плекати Особистість, допомагати бути їй щасливою!

Педагогіка
школи

ШКОЛА ЧУМАРНОЇ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

**Тамара
ТЮРИНА**

Викладач кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін Львівського медичного інституту, кандидат педагогічних наук

ПЕРВЕНЬ —
першоджерело,
корінь

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2006

З початку третього тисячоліття людство вступило у нову епоху свого розвитку і майбутність землян, майбутність *homo sapiens* як біологічного виду у вирішальному ступені залежить від того, наскільки глибоко ми зможемо усвідомити необхідність формування духовної людини. Це необхідна умова подальшої еволюції всього людського роду.

Проблема формування духовності є однією з найважливіших у нашому суспільстві. Ще Г.С. Сковорода підкреслював залежність соціального прогресу суспільства

від духовного саморозвитку, самовдосконалення людини. Він вважав, що уся виховна сила суспільства, відповідно, повинна бути спрямована на те, щоб розкрити духовну природу особистості.

Аналогічно і представники західноєвропейської гуманістичної думки (Р. Штайнер, А. Швейцар, М. Хайдеггер, Е. Фром та ін.) підкреслювали значення внутрішнього духовного життя людини у визначенні спрямованості розвитку людства і суспільства.

Вихідні концептуальні засади щодо формування духовності особистості ґрунтуються на засадах таких нормативних документів України, як Національна доктрина розвитку освіти,

Закон України „Про охорону дитинства”, Указ Президента України „Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян”, Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Програма діяльності Кабінету Міністрів „Назустріч людям” від 04.02.2005 р. тощо. У цих документах зазначається, що *проблема духовності, духовного розвитку людини і суспільства є однією із пріоритетних і вимагає найбільшої уваги з боку держави, першочергового дослідження і рішення.*

Тож важливе завдання, що стоїть перед освітою ХХІ століття, — це формування еволюційно, духовно орієнтованої особистості, яка б жила і діяла відповідно до універсальних законів Природи та Всесвіту. Для цього необхідно гуманізувати та одухотворити усю навчально-виховну систему, розробити психолого-педагогічні шляхи привнесення духовного первеню* у свідомості людини та суспільства, який визначає та теоретично обґрунтовує зміст, шляхи та чинники формування духовності особистості (див. вріз).

Розгляд проблеми духовності особистості пов'язаний з розкриттям сутності людини: її глибинних зв'язків зі Всесвітом, їх єдиноприродності, що мають єдине утворююче начало — Дух.

Сутність людини є надзвичайно складною. Видатні

мислителі минулого і окремі сучасні дослідники (Платон, Піфагор, Авіценна, Оріген Олександрійський, Г. Кониський, П. Юркевич, Г. Гегель, К. Юнг, В. Войно-Ясенецький, С. Вівекананда, Шрі Ауробіндо Гхош, О. і К. Реріхи, С. Гроф, Р. Моуді, А. Акімов, Г. Шипов, Г. Шевченко, М. Євтух, І. Підласий, О. Марусенко, М. Чумарна, М. Щетінін, Т. Ярцева, В. Казначеев, П. Гареев, І. Волков, Є. Мулдашев, А. Васильчук та ін.) підкреслюють, що фізична природа людини не вичерпує сутності людської істоти. Згідно Християнського віровчення людина за своєю структурою є синтезом Духу, душі й тіла, єдністю космічного, вічного, безсмертного (Духу й душі) і смертного, земного (фізичного тіла) начал.

Без переосмислення концепції людини, нових підходів до її сутності, розуміння її триєдності і ролі духовного начала ми не зможемо сформувати світогляд нової епохи, у якому пріоритетні позиції займуть духовні домінанти.

Таким чином, у наш час формується нове розуміння структури людини: її цілісності, триєдності, де першоосновою є її духовне начало. При цьому особлива увага приділяється *духовному розвитку* як стрижню, основі особистості.

На наш погляд, вирішення даної проблеми є можливим за умови синтетичного та системного підходів: використання концепцій, теорій, понять, методів духовно-релігійних, філософсько-езотеричних джерел, останніх досягнень сучасної психолого-педагогічної науки як єдиної сфери знань, напрацьованих людством щодо сутності, змісту, етапів, шляхів та чинників формування духовності особистості.

Про це і йдеться у наших книгах [1, 2, 3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Тюріна Т.Г. Духовна педагогіка: витоки, сутність і перспективи розвитку. — Львів: Сполом, 2005. — 276с.
2. Тюріна Т.Г. Феномен інтуїції. — Львів: Сполом, 2005. — 120с.
3. Тюріна Т.Г. Шляхи духовного формування особистості. — Львів: Сполом, 2005. — 108с.

СИСТЕМА ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ

у авторській українознавчій школі
М. Чумарної "Тривіта"¹ м. Львова

Директор школи — педагог-дослідник М. Чумарна вважає, що кожна дитина "старша" від нас, тому що в ній закодований досвід усіх наших пращурів, і мудріша, бо вона вже несе в собі програму майбутнього часу, випереджаючи досвід попереднього покоління.

М. Чумарна вважає, що діти є провідниками космічних знань через чистоту свого духовного зору, максимально відкритими для пізнання Всесвіту.

Мета виховання, за дослідником, — це максимальне розкриття і розгортання у просторі людського спілкування того духовного світла, котре "заховане всередині вас" (за висловом Ісуса Христа).

За М. Чумарною, одним із важливих засобів духовного формування особистості є "розгерметизація" духовної пам'яті дітей. *Духовна пам'ять, що акумулюється в людині на рівні надсвідомості, максимально розкривається до 10-11 років, коли межа між свідомістю і надсвідомістю дитини не дуже відчутна, а пізніше ця пам'ять послаблюється через активний розвиток логічно-аналітичного мислення.*

З цією метою педагог-новатор приділяє особливу увагу духовному наповненню змісту самого навчання, створенню необхідних умов у школі, що сприяють розгерметизації духовного потенціалу дитини.

М. Чумарна — автор програми цілісних знань для початкової школи "Світ малого українця", у яку входять такі предмети, як "Світовид", "Українська казка", "Живе слово", що спрямовані на розкриття духовних можливостей дітей. Інші предмети, передбачені базовим рівнем освіти в Україні, вивчаються за програмою, затвердженою Міністерством освіти України для всіх загальноосвітніх шкіл.

Для основної і старшої школи М. Чумарною розроблені програми інтегрованих курсів "Людина в поході віків", що інтегрує світову історію, літературу, образотворче мистецтво, музичну культуру, а також "Україна і українці". **Саме людинознавчий фактор є основним у визначенні пріоритетів навчально-виховного процесу в авторській системі виховання.**

¹ Духовна педагогіка: витоки, сутність і перспективи розвитку.

Педагогіка
школи

ШКОЛА ЖИТТЄВОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ:

ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ РОБОТИ З РОЗ- ВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

**Олена
КОНОНОВА**

Заступник дирек-
тора з науково-
методичної роботи
Луганського об-
ласного ліцею
при ЛНПУ імені
Тараса Шевченка,
магістр україн-
ської філології,
спеціаліст Вищої
категорії

Життя в інформацій-
ному суспільстві спо-
нукає працівників
освіти докорінно перегля-
нути парадигму навчання.
Реалії сьогодення такі, що

навчальний за-
клад повинен
сформувати
особистість,
здатну само-
стійно здобу-
вати, аналізу-
вати та сис-
тематизувати
інформацію.
Тому потрібен
новий підхід,
особливо у ро-
боті з обдаро-
ваними та зді-
бними дітьми.
Кожен обдаро-
ваний, старан-
ний, талано-

витий учень має право на
якісну освіту, адже це той
стартовий капітал, з яким
випускник приходить у до-
росле життя.

Вже 15 років як на
Луганщині з'явився перший
осередок національних за-
сад виховання молоді в сис-
темі регіональної освіти –
Обласний ліцей Луганського
національного педагогічного
університету імені Тараса
Шевченка. Саме в цьому
навчальному закладі отри-
мують освіту талановиті та
обдаровані діти зі всієї об-
ласті. За роки існування лі-
цей перетворився на справ-

жній храм науки, педагоги
якого знаходяться весь час у
творчому пошуку.

Для того, щоб діти отри-
мали за час навчання у лі-
цеї більш глибокі профе-
сійні знання, мали широку
загальну ерудицію, високу
культуру мислення, педагоги
шукають різні форми і ме-
тоди роботи, щоб залучити
ліцеїстів до наукової діяль-
ності як під час уроку, так і
в позаурочний час, створити
таке освітнє середовище,
в якому б зміг розкритися
кожен. Бо гасло колективу:
*„Вірити в талант і непо-
вторність кожного!”*

З метою розвитку на-
уково-дослідницьких зді-
бностей учнів у ліцеї було
засновано та діє вже ба-
гато років **наукове това-
риство „Нова генерація”**.
Двічі на місяць викладачі
університету проводять за-
няття спецкурсу „Основи
наукових досліджень”, під
час яких формують в учнів
глибокі теоретичні знання
та при звичають до азів на-
уково-дослідницької діяль-
ності, знайомлять учнів з су-
часними методами наукових
досліджень. Щоб вдоскона-
лити та поглибити знання
ліцеїстів з базових дисци-
плін, за кожним з ліцеїстів
закріплені наукові куратори
– вчителі ліцею, які раз на
тиждень проводять консуль-
тації та додаткові заняття
з різних предметів, спря-

мовані на розвиток інтелектуальних умінь та навичок.

З моменту створення на Луганщині територіального відділення Малої академії наук України пройшло вже 10 років. І весь цей час лицей плідно співпрацює з цим позашкільним навчальним закладом, який створює всі необхідні умови для творчого та інтелектуального розвитку учнів саме у процесі науково-дослідницької діяльності, сприяє формуванню науково професійного зростання випускників.

Під час уроків педагоги навчають ліцеїстів логічно та аргументовано висловлювати свою точку зору, володіти культурою ведення дебатів, вирішувати проблемні ситуації, отримувати і передавати інформацію, працювати з літературними джерелами, виступати з доповідями, вміти слухати інших та працювати у команді. Сприяє цьому і *дебатний клуб "Альтернатива"*, який діє з ініціативи самих ліцеїстів. Незважаючи на свій досить юний вік, ліцеїсти виявляють активну життєву позицію та комунікативну компетентність під час дебатів зі студентськими товариствами вищих навчальних закладів.

Лицей плекає культ знань серед учнівської молоді і створює всі можливі умови для всебічного розвитку особистості, інтелектуального зростання та реалізації можливостей на шляху досягнення великих успіхів. Вже кілька років поспіль учні лицю у командному заліку посідають перші місця за кількістю отриманих призових місць, що дає можливість покладати надію, що в подальшому житті саме вони поповнять ряди студентських наукових товариств, саме вони будуть підкоряти найвищі вершини наукових відкриттів, саме вони стануть будівниками майбутнього! Бо непересічність людини як творчої особистості сьогодні є реальним потенціалом розвитку будь-якої країни світу, запорукою її процвітання та могутності.

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛІЦЕЇСТІВ

Коли у 1995 році МАН тільки розпочинала свою роботу, то учнів лицю, які займалися у секціях, були одиниці, а сьогодні вже 70 % ліцеїстів є слухачами, кандидатами та дійсними членами Луганського територіального відділення МАН України. Вони мають можливість працювати у 36 секціях, що сприяє підвищенню пізнавальної активності та розвитку аналітичного мислення. Найбільшою популярністю користуються секції філологічного напрямку, на умовному другому місці – історико-географічний, на третьому – хіміко-біологічний напрямок.

Хочеться зазначити, що теми наукових робіт ліцеїсти обирають відповідно профільному навчанню та майбутній спеціалізації. Тому учні серйозно ставляться до написання науково-дослідницьких робіт, результатами яких є перемоги на міському, обласному та Всеукраїнському конкурсах. У 2005-2006 навчальному році 20 учнів лицю, здобувши перемогу на міському рівні, взяли участь у XII обласному конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт, а 13 з них посіли перші місця. Честь Луганської області на Всеукраїнському конкурсі – захисті відстоювали п'ятеро учнів педагогічного лицю, здобувши перемогу у різних галузях науки: медицина, археологія, історія України, фольклористика, українська мова.

Але наукова діяльність ліцеїстів не обмежується Малою академією наук. Мабуть, тому, що у навчальному закладі панує культ освіти та атмосфера творчого пошуку. Старшокласники беруть активну участь у предметних олімпіадах різного рівня, всеукраїнських конкурсах: *"Слідами історії"*, *"Космос. Людина. Духовність."*, *"Космічні фантазії"*, *"Мирний космос"*, турнірах юних фізиків; всеукраїнському конкурсі учнівських та студентських робіт з прав людини; конкурсі творчих учнівських робіт *"Ідея соборності України"* та *"Вірю в майбутнє твоє, Україно!"*; конкурсі літературної творчості *"Проба пера"*; Міжнародному конкурсі знавців української мови імені Петра Яцика, *"Intel – Еко Україна"*, математичному конкурсі *"КЕНГУРУ"*, конкурсі-змаганні з радіоелектронного конструювання, Всеукраїнському конкурсі наукових робіт *"Євроатлантична інтеграція очима молоді"* та *"Молода економіка"*, всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, де демонструють високий рівень підготовки та ґрунтовні знання, високу культуру спілкування.

Педагогіка
школи

ТОЛЕРАНТНА ВЗАЄМОДІЯ: ЗМІСТ І ПРОБЛЕМИ

Шановні колеги!

На виконання постанови Міністра освіти і науки України щодо відзначення 16 листопада дня толерантності в Україні подаємо короткий матеріал про деякі результати досліджень з проблем толерантності, які проводяться в Інституті соціальної та політичної психології АПН України.

Процеси глобалізації вивели проблему толерантності на одне з чільних місць в переліку актуальних для подальшого

розвитку людства. І слово “толерантність”, зміст якого довго уточнювався в західній культурі, поступово стає звичним і для нас. Ми пристосовуємо його до власного

вжитку, намагаємось знайти адекватний переклад і почасти спрощуємо чи навіть змінюємо його смисл. Так найпоширенішим сьогодні є розуміння толерантності як терпимості, що не відображає повною мірою сутність цього явища, спрощує його і навіть викликає певну протидію.

В енциклопедичних словниках частіше за все “толерантність” і “терпимість” розглядаються як синонімічні з посиланням на те, що “толерантність” – похідне від французького *tolerant* – *терпимий*, подібні приклади синонімічності даного

поняття містяться й в інших мовах. Словник сучасної французької мови Робер пропонує два визначення толерантного ставлення: перше – *відсутність вимог і заборони коли це можливо, тобто свобода, що впливає із стриманості*; друге – *визнання права іншого чинити і мислити інакше*. На відміну від пасивного, вимушеного з ряду причин терпіння, толерантність – це активне ставлення, свідомий вибір особистості, визнання нею прав і свобод іншого, свого роду, форма соціальної взаємодії.

Толерантність виявляється на різних рівнях – індивідуальному, етнічному, соціальному, міжнародному, цивілізаційному (соціокультурному). Останній вимір є найбільш загальним і визначає розвиток культури миру.

Принципи толерантності, викладені у Декларації ЮНЕСКО від 16 листопада 1995 року, визначають сферу її проявів у сучасному мінливому, невизначеному світі, де повсякчас вини-

Ірина ЖАДАН

Завідувачка лабораторії психології політичної освіти Інституту соціальної та політичної психології АПН України, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник

16
ЛИСТОПАДА
– День
толерантності*
в Україні

* Постанова Міністра освіти і науки України щодо відзначення Дня толерантності

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2006

кають ситуації, які можуть бути вирішені лише за умови усвідомлення необхідності толерантної поведінки.

Особливої актуальності набуває толерантність в умовах гуманізації освіти, яка не можлива без перегляду звичних для педагогічної практики форм і способів педагогічного впливу, взаємодії вчителя і учня.

Сутнісними характеристиками толерантної взаємодії є визнання і прийняття рівноправного існування різноманітних думок, переконань, здатність до самоконтролю, насамперед у сфері емоцій, потреба у свободі власного вибору і повага до свободи вибору інших.

Толерантність знаходить своє вираження в двох площинах психічної активності: в одній з них – як внутрішня установка і відношення особистості та колективу, в другій – як дія чи здійснювана через закон і традицію суспільна норма. Як установка (образ дії стосовно іншого), толерантність повинна носити характер добровільного індивідуального вибору; вона не нав'язується, а здобувається через виховання, засвоєння знань й особистий життєвий досвід. Як дія, толерантність – це активна позиція самообмеження і навмисного невтручання, що забезпечується високим рівнем самоконтролю, стриманістю, добровільною згодою на взаємну терпимість різних і конфронтуючих суб'єктів. Толерантні установки (словесні декларації) і реальний вибір стратегії

поведінки (власне дії) можуть не збігатися у своїх проявах на рівні особистості і суспільства і навіть на рівні окремої особистості.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

За результатами досліджень, що проводились впродовж останніх трьох років в Інституті соціальної та політичної психології АПН України, були виділені основні фактори толерантної поведінки: **повага до прав і свободи вибору інших; рівень активності, самоконтролю**, насамперед, в сфері прояву емоцій; **адаптивний тип поведінки** (відмова від претензій на абсолютну і остаточну істину, потреба у самовираженні, почуття власної гідності, упевненість у собі, прагнення бути вільним у виборі своїх життєвих цілей і їх реалізації, відчуття спільних з іншими людьми цінностей, принципів, історії, життєвого шляху, розуміння глобального значення дотримання прав людини, поступливість, делікатність, тактовність, спокій, доброзичливість, люб'язність); **конструктивність стратегій комунікативної взаємодії**, що виявляється у орієнтації на діалог, компроміс, співробітництво; **життєвий оптимізм** (розуміння необхідності іншого, відмінностей і особливостей як моментів цілого, відкритість, часова компетентність); **поміркованість і критичність у сприйнятті суспільного життя**.

На основі виділених показників нами була розроблена методика для дослідження толерантності, за допомогою якої, з паралельним використанням ще двох методик, було проведено пілотажне дослідження, у якому взяли участь **246** учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл. Отримані результати дають підстави оцінити рівень толерантності **2,2%** старшокласників як високий, **8,6%** – низький. Решта розподілилися в межах середніх показників наступним чином: рівень толерантності **35,5%** старшокласників вищий за середній, **16,7%** мають середній рівень, показники толерантності **37,1%** школярів нижчі за середні.

З огляду на те, що йдеться про декларовану толерантність, слід очікувати, що показники реальної здатності учнів до толерантної дії є ще нижчими.

Вивчення особливостей толерантності студентів педагогічного університету, яке проводилось нами з використанням того ж блоку методик, показало, що параметри толерантності майбутніх педагогів ще нижчі – частка тих, хто виявив низький рівень у студентській вибірці, майже вдвічі більша.

Наведені дані, звичайно, не можуть розглядатися як репрезентативні для всього масиву учасників освітнього процесу, однак виявлені тенденції дають підстави для визначення проблеми толерантності як однієї з найбільш актуальних для вітчизняної педагогіки.

Педагогіка
школи

АДАПТАЦІЯ УЧНІВ В УМОВАХ ЛІЦЕЮ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ З ДОСВІДУ РОБОТИ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ЛІЦЕЮ

**Олесья
ШВЕЧІКОВА**

Практичний психолог Луганського обласного ліцею при ЛНПУ імені Тараса Шевченка

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2006

Одним з позитивних наслідків реформування освіти в Україні стало створення закладів інноваційного типу: гімназій, ліцеїв, дитячих академій і т.п. Деякі з них є закладами інтернатного типу (діти навчаються та проживають в закладі).

У ліцеї нашому навчаються учні 8-11 класів з багатьох районів Луганщини. Ліцей обласний, тому переважна більшість дітей – з селищ та районів. Зрозуміло, що навчання та проживання далеко від рідного дому є дещо незвичним для переважної кількості учнів,

тому що до вступу до ліцею всі вони навчалися в загальноосвітніх школах. Вже сама зміна навчального закладу – дуже сильний стрес. Уявіть собі, що ви змінюєте місце роботи. Що ви при цьому відчуваєте – хвилювання, тривогу, як Вас приймуть на новому місці, збентеженість. Чи будуть Ваші вміння відповідати вимогам? Такі ж почуття переживає й дитина. Додайте до цього ще зміну умов життя, переїзд, зміну режиму сну та відпочинку, звичного образу харчування і стане ясно, що вірогідність виникнення проблем, пов'язаних з пристосуванням до нових умов ліцею досить висока. Через це процес адаптації дітей до нових умов має першорядне значення як для

самих ліцеїстів, так і для педагогічного колективу.

Кожного року до нашого ліцею приходять нові діти. На чотири роки ліцей стає їх домом, школою, місцем, де вони працюють та відпочивають, живуть своїм неповторним юнацьким життям. Від того, наскільки швидко діти пристосуються до своєї нової домівки, адаптуються, залежить, насамперед, їх **самопочуття**, як психічне, так і фізичне, і що не менш важливе, **успішність в навчанні**.

Весь термін навчання в ліцеї можна умовно поділити на **етап адаптації**, що включає період пристосування ліцеїста до **особливостей навчання**; період пристосування до умов **цілодобового мешкання** в ліцеї (вважаємо цей етап не менш важливим, ніж адаптація до умов навчання); період збагачення фактичними знаннями, загальнонавчальними вміннями та навичками (учні приходять з районних та сільських шкіл), які є основою для подальшої творчої, науково-практичної, науково-експериментальної роботи, тобто **етапу ліцейської творчості**.

Пусковим механізмом процесу адаптації є різка зміна умов життя або звичного середовища, що призводить до неузгодженості зовнішніх соціальних умов та внутрішнього ставлення. Нові вимоги ліцейського навчання часом перевершують

можливості дитини, змінюється стан емоційної сфери, викликаючи “неспецифічну” стресову реакцію організму.

Час адаптації до нових умов життя та навчання може бути різним. На жаль, в педагогічній літературі недостатньо висвітлюється ця проблема. Вважаємо, що за відповідних умов процес пристосування триває 3-5 місяців (до одного семестру). Якщо відповідних умов для дитини не створено, то процес може тривати роки, або, в крайньому випадку, підліток змінить навчальний заклад.

Процес адаптації прискорюється, якщо дитина комфортно відчуває себе в ліцеї. Без почуття психологічного комфорту учень, людина взагалі не може вважатися повністю здоровою, не може в повній мірі реалізувати себе в житті та навчанні.

Показники психологічного комфорту:

- адекватна висока самооцінка, впевненість в собі (“віра в себе”);
- відсутність почуття тривоги, психічної напруги, роздратованості, незадоволеності;
- прагнення до самореалізації, саморозкриття своїх схильностей та здібностей повною мірою.

Ми виділяємо таких **суб’єктів педагогічного процесу**, котрі створюють умови для психологічного комфорту ліцеїстів у нашому навчальному закладі: учителі, батьки, психолог, учні, вихователі та класні керівники, адміністрація.

Розглянемо докладніше напрямки діяльності кожного суб’єкта з вирішення даної проблеми (див. вріз 1 на с. 105).

Використовуючи досвід педагогічного колективу лі-

Вріз 1

НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ’ЄКТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

1. Педагоги-предметники (учителі):

- Індивідуальний і диференційований підхід (урахування вікових, індивідуальних особливостей учнів (тестування, спілкування, спостереження));
- орієнтація дітей на досягнення успіху, а не на уникання невдач;
- застосування педагогічних методів для полегшення сприймання та засвоєння навчального матеріалу (наочність, активні методи навчання, технічні засоби навчання тощо);
- уникання перевантаження учнів домашніми завданнями;
- оформлення навчального кабінету;
- участь в проведенні заходів в ліцеї.

2. Батьки:

- Підтримання позитивної психологічної атмосфери в самій родині (існують зовнішні чинники, що перешкоджають цьому, але необхідно намагатись створити так, щоб в родині дитина знаходила захист та затишок, а не отримувала додаткові стреси);
- формувати позитивну мотивацію навчання (через інтерес дитини, вашу ширшу зацікавленість в навчальних та соціальних досягненнях дитини);
- сприяти розвитку пізнавальних процесів дитини, формуванню в неї професійних схильностей (надання літератури, інших засобів інформації, бесіди, знайомство з людьми відповідної професії);
- широкий інтерес та спостереження за життям дитини в ліцеї; відвідування ліцею; бути в курсі того, як юнак живе (кімната, класи);
- участь в житті ліцею.

3. Психолог:

- Допомога учням у період їх адаптації до життєдіяльності;
- співпраця з педагогами та вихователями, надання їм необхідної інформації щодо психологічних особливостей учнів, рекомендацій по взаємодії з підлітками та юнаками;
- аналіз шкільного середовища (разом з педагогами) з точки зору тих можливостей, які воно надає для навчання та розвитку ліцеїста;
- індивідуальне та групове консультування учнів та батьків;
- впровадження корекційних та розвивальних програм.

4. Учні:

- Бажання змінювати себе, пристосовуватись до життя та навчання в ліцеї; конструктивно вирішувати проблеми;
- позитивне відношення до оточуючих, готовність до взаємодії в колективі (клас, кімната, дорослі);
- розподіл часу на працю та відпочинок (індивідуальний розклад).

5. Вихователі та класні керівники:

- Індивідуальний підхід;

- зацікавленість життям, психологічним станом кожного юнака свого класу;
- знання вікових та психологічних особливостей кожного учня, засобів взаємодії з ним;
- контроль за фізичним здоров'ям ліцеїстів;
- суб'єкт-суб'єктна взаємодія з учнями;
- організація позаурочної діяльності класу (урахування потреб та інтересів дітей);
- знання виховного потенціалу родини дитини й допомога в родинному вихованні дітей;
- зв'язок з батьками, залучення їх до участі в життєдіяльності класу або ліцею в цілому;
- обізнаність та допомога у вирішенні питань, пов'язаних з проживанням та навчанням учня в ліцеї;

6. Адміністрація:

- Розподіл навчального навантаження таким чином, щоб запобігати перевантаженню учнів (співвідношення навчальних предметів за розкладом);
- уважне ставлення до запитів та пропозицій учнів (співпраця з Радою Менеджменту ліцею);
- встановлення контактів з позашкільними культурно-просвітницькими установами, іншими соціальними інститутами для реалізації інтересів дітей та вирішення їх проблем;
- спрямування діяльності вчителів-предметників, педагогів-організаторів, вихователів на організацію гуртків, клубів, секцій;
- організація індивідуальної допомоги дітям, що потребують особливого педагогічного підходу (+ вихователі, класні керівники, соціальний педагог).

Вріз 2

НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ З ПОЛЕГШЕННЯ АДАПТАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У НОВОМУ КЛАСІ

УРОЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ:

- звернення до попереднього досвіду учнів; дізнатися про особливості викладання в навчальних закладах, з яких прийшли учні;
- приділення особливої уваги першому уроку в новому класі (знайомство);
- орієнтація учнів в діяльності на досягнення успіху, а не на уникання невдач;
- використання індивідуальних завдань; створення можливості вибору завдань учнями;
- використання інтерактивних методів навчання, роботи по групах;
- врахувати психологічні особливості дітей (власні спостереження, спілкування з колегами, використання даних психодіагностики)
- заохочувати учнів до навчальної діяльності;
- паралельний переклад з російської українською мовою (для учнів, які прийшли з російськомовних шкіл);
- вибір для певних дітей „помічників” серед старших учнів та однокласників, які навчаються на високому рівні;
- спілкуватися з учнями в урочний та позаурочний час (знайомство з учнями, встановлення довірливих відносин, зняття психічної напруги, вивчення потреб та проблем учнів у вивченні конкретного предмету);

цею, результати занять психолого-педагогічного практикуму, дослідження шкільних психологів в цій сфері, вважаємо доцільним **навести напрямки роботи** з формування соціальної згуртованості класного колективу, з прискорення адаптаційного періоду в нових класах, що використовуються в умовах нашого ліцею (див. вріз 2).

Необхідно зазначити, що позитивний результат можна очікувати в тому разі, якщо дії окремих учасників цього процесу будуть не автономними, а взаємопов'язаними.

Участь соціально-психологічної служби ліцею щодо вирішення даної проблеми. В роботі соціально-психологічної служби ліцею з проблеми адаптації нових учнів можна виділити такі напрямки:

1. Психодіагностична робота з метою виявлення підлітків, які мають труднощі в адаптації до умов проживання та навчання в ліцеї.

Також щороку проводиться анкетування нових учнів та батьків (Анкета „Вивчення процесу адаптації нових учнів в ліцеї” серед учнів 8–9-х класів, анкета для батьків „Історія індивідуального психічного розвитку дитини”).

2. Психологічне консультування учнів, батьків, класних керівників, вихователів. За сутністю звернення можна розподілити на 2 групи:

Основна кількість консультацій проводиться у вересні–жовтні; окремі – в листопаді. Вихователі та класні керівники нових класів співпрацюють з соціально-психологічною службою ліцею з метою спільного вирішення проблем адаптації нових учнів.

3. Проведення занять психолого-педагогічного практикуму. Тематика занять: *“Розробка програми соціально-психологічної адаптації нових учнів в умовах ліцею”* На цьому занятті педагогічний колектив почав розробку програми роботи учасників навчально-виховного процесу щодо адаптації нових учнів в ліцеї. Круглий стіл *„Створення умов для ефективного адаптації нових учнів у ліцеї”*; заняття *„Психологічна адаптація нових учнів у ліцеї в 2004-2005 н.р. (педагогічний та соціальний аспекти).* Сподіваємося, що отримана інформація допоможе в повсякденній діяльності вчителям та вихователям.

4. Виступи практичного психолога ліцею на батьківських зборах на початку навчального року з метою пояснення особливостей процесу психологічного пристосування дітей до умов навчання та проживання в ліцеї; висвітлення питань спілкування батьків з дитиною в цей період.

5. Корекційно-розвиваюча діяльність.

Один з пріоритетних напрямків діяльності соціально-психологічної служби щодо даної проблеми – це здійснення корекційно-розвиваючої роботи. Практичним психологом було розроблено тренінг *„Ліцеїст”*, який успішно впроваджується в нових класах протягом двох останніх років.

Слід зазначити, що дана робота не припиняється після 2-3 місяців з початку навчального року, вона триває систематично протягом всього періоду навчання ліцеїста, набуваючи характеру психолого-педагогічного супроводження навчально-виховного процесу.

- проведення позаурочних індивідуальних занять з предметів;
- спрямування власної поведінки вчителя: доброзичливість, толерантність, уважність, чутливість.

ПОЗАУРОЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ:

- проведення колективних заходів у класі з такою спрямованістю: знайомство (діти–діти, діти–класний курівник, вихователь); виявлення здібностей дітей; відпочинок, розвага (зняття первинної психічної напруги, почуття страху та тривоги) тощо;
- ретельний підхід до формування спальних кімнат (з урахуванням побажань дітей, батьків, результатів психодіагностичного обстеження) та спостереження розвитку взаємовідносин в кімнатах (співпраця з психологом, батьками, старшим та нічним вихователями, систематичне спілкування з учнями);
- роз'яснення щодо режимних моментів в ліцеї (вільна форма проведення) (у недирективній формі роз'яснити учням необхідність дотримання правил внутрішнього розпорядку);
- психологічна діагностика; анкетування ліцеїстів та батьків;
- проведення спільних заходів з батьками (з метою зняття психічної напруги, відчуття дітьми батьківської присутності в ліцеї, вивчення особливостей спілкування дітей в родині, залучення батьків до участі у життєдіяльності ліцейської громади тощо);
- використання попереднього досвіду дітей щодо проведення спільних класних заходів (саморозкриття учнів, прояви творчої ініціативи, почуття зв'язку з домом, створення спільних свят тощо);
- створення власних традицій, свят, законів у класі (формування відповідальності, самостійності, почуття спільності та єдності);
- моніторинг здоров'я ліцеїстів;
- врахування психологічних особливостей дітей (власні спостереження, спілкування з колегами, використання даних психодіагностики, співпраця з психологом);
- неформальне групове спілкування з малими групами (в класі чи кімнатах гуртожитку): (вивчення особливостей взаємовідносин в класі; знайомство з учнями, встановлення довірливих відносин, знання психічної напруги, вивчення потреб та проблем адаптації дітей);
- проведення класних незалежних зборів (збори з актуальних проблем класу, що проводять самі ліцеїсти, вчитель виконує роль спостерігача та координатора);
- індивідуальні бесіди (знайомство з учнями, встановлення довірливих відносин, знання психічної напруги, вивчення потреб та проблем адаптації дітей);
- зустрічі з батьками (групові та індивідуальні): анкетування, вивчення особливостей розвитку та виховання дитини;
- забезпечення дозвілля учнів (гуртки, секції, прогулянки, екскурсії, підготовка свят тощо);
- екскурсії, поїздки до пам'ятних місць Луганської області та міста.

Педагогіка
ШКОЛИ

СОЦІАЛЬНУ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВИ МАЮТЬ ТВОРИТИ ФАХІВЦІ

Восени у Луганському будівельному технікумі транспортного будівництва відбулась Міжнародна науково-практична конференція *“Актуальні проблеми теорії та практики соціальної роботи. Досвід міжнародного співробітництва. Аспекти роботи з юзерами”*.

У роботі конференції взяли участь: М.І. Воротнікова, голова Кам'янобридської районної у місті Луганську ради; Б.А. Дьяченко, заступник начальника управління освіти і науки Луганської обласної державної адміністрації; Є.І. Назаров, начальник відділу з питань сім'ї та молоді Луганської міської ради; Ю.В. Кіпко, голова Луганського обласного комітету міжнародного руху *“Педагоги за мир та взаєморозуміння”*; представники соціальних служб та громадських організацій України, Луганська та Луганської області, Росії, Норвегії, Австрії, Індії, Білорусі, Угорщини, Чехії та представники ЗМІ. Була проведена зустріч делегатів конференції з головою м. Луганська С.І. Кравченком.

Як підкреслив у своєму виступі при відкритті конференції директор технікуму О.П. Омельченко, *“... Ми виконуємо різноманітну роботу та обіймаємо різні посади. Але чим би не були зайняті – наукою чи практикою, державною службою чи викладацькою діяльністю – ми живемо одним життям і маємо спільні життєві цінності. Це - сфера діяльності соціальної роботи... В Україні є технікуми та університети даного напрямку, але в Луганській області тільки наш технікум здійснює підготовку майбутніх соціальних працівників на даному рівні акредитації.*

Ми всі бажаємо зробити наш особистий внесок у розвиток соціальної роботи з високопрофесійними кадрами... Ось чому взяли на себе таку високу відповідальність в організації цієї Міжнародної конференції”.

На конференції обговорювалися перспективи розвитку соціальної роботи в

Конференцію відкриває директор технікуму, кандидат педагогічних наук, заслужений працівник освіти України **Олексій Омельченко**

Олексій КУДРЯ

Викладач циклової комісії „Соціальна робота” Луганського будівельного технікуму транспортного будівництва (ЛБТТБ)

Ганна ХАБІБУЛІНА

Психолог, голова циклової комісії „Соціальна робота” ЛБТТБ

Наталія РОМАНОФ

Голова циклової комісії соціально-економічного циклу ЛБТТБ

Директор школи, ліцею, гімназії № 5'2006

Україні, напрямки та особливості підготовки соціальних працівників в Україні та за кордоном, роль громадських організацій у творенні й здійсненні державної соціальної політики (див. вріз на с. 110-111).

Труднощі розвитку мережі соціальних інституцій України полягають в недостатності фінансування та відсутності кваліфікованих спеціалістів. **У становленні системи соціальної роботи Україна орієнтується на держави, які мають давні традиції у цій сфері.** На цьому наголошували М.І. Воротнікова, А.В. Задорожна, заступник начальника управління праці та соціального захисту населення Луганської обласної державної адміністрації, І.В. Єрьоменко, директор обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Навчання у технікумі ґрунтується також на вивченні досвіду зарубіжних країн, у програмі підготовки переваги надаються активним формам занять: дискусіям, семінарам, діловим іграм. Ефективність навчання зростає за рахунок того, що викладачі циклової комісії спецдисциплін "Соціальна робота" використовують при викладанні різні форми науково-дослідницької діяльності.

Особливим досягненням є робота волонтерського загону "Милосердя", який свого часу став базою для створення у технікумі спеціальності "Соціальна робота". Як показує досвід, організація волонтерських загонів на базі навчальних закладів сприяє гуманізації відносин учасників навчально-виховного процесу. Тому, як повідомила психолог технікуму Г.В. Хабібуліна, пови-

ВІЗИТКА ЛУГАНСЬКОГО БУДІВЕЛЬНОГО ТЕХНІКУМУ ТРАНСПОРТНОГО БУДІВНИЦТВА

126 років існує в Україні Луганський будівельний технікум транспортного будівництва. Це сучасний навчальний заклад 1 рівня акредитації, який здійснює підготовку молодших спеціалістів за спеціальностями: "Будівництво, обслуговування і ремонт залізничних колій", "Будівництво та експлуатація будівель і споруд", "Бухгалтерський облік", "Біржова діяльність", "Правознавство", "Обслуговування комп'ютерних та інтелектуальних систем і мереж", "Діловодство", "Соціальна робота".

Навчально-лабораторна база технікуму – це 4 навчальних корпуси, 65 навчальних кабінетів, 16 лабораторій, кабінети дипломного проектування, 9 комп'ютерних аудиторій, 2 спортивних зали, 5 цехів навчальних майстерень, актовий зал, методичний кабінет, гуртожиток, їдальня, кабінет психологічної служби, бібліотека, кодифікаційний центр із виходом в Інтернет (див. 4-у обкладинку).

Наших випускників можна зустріти на просторах ближнього та далекого зарубіжжя, серед них багато видатних людей: Чумак І.М., народний художник України, лауреат Державної премії імені Т.Г.Шевченка; Коротчаєв Д.І., заслужений будівельник, Герой Соціалістичної Праці; Волощенко О.П., професор Одеського політехнічного інституту та ін.

У наш час на базі технікуму проводяться заходи обласних методичних об'єднань викладачів різних циклових комісій. Викладачі та студенти беруть участь у підготовці та проведенні обласних методичних конференцій, предметних олімпіад, конкурсів, де виявляють високі та добрі знання. Сам навчальний заклад неодноразово нагороджувався дипломами Міністерства освіти і науки України, Луганської міської ради, Головного управління освіти і науки Луганської обласної державної адміністрації, Кам'янобрідської районної ради.

За успіхи у навчанні і творчості, за активну життєву позицію студенти отримують стипендії Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради, благодійного фонду "Благовіст" та персональні стипендії технікуму.

Навчання в технікумі здійснюється висококваліфікованими фахівцями, серед них відмінники освіти і заслужені працівники освіти. З метою покращення навчально-виховного процесу та професійних якостей викладачів, проводяться конкурси: "Кращий викладач року", "Кращий класний керівник року", "Краща циклова комісія".

Особлива роль у розвитку технікуму, впровадженні інноваційних підходів в освітньо-виховний процес, розбудові матеріально-технічної бази належить директору Олексію Петровичу Омельченку, кандидату педагогічних наук.

ІСТОРІЯ –ВЧИТЕЛЬКА ЖИТТЯ: повчимося у себе!

Для чіткішого розуміння напрямків розвитку соціальної педагогіки в нашому регіоні варто розглянути процес становлення педагогічної освіти на Луганщині, який відбувався в 20-ті роки 20-го століття.

Було запропоновано, щоб ІНО (інститути народної освіти) готували „педагога-колективіста” для дитячих будинків або ж вихователя, здатного керувати єдиним виховним процесом від народження дитини до її юнацького віку.

Цікаво, що розроблений на республіканському рівні в 1924 році навчальний план факультетів соціального виховання був двох типів. Факультет соціального виховання типу „А” передбачав підготовку кваліфікованих соціальних вихователів, тобто педагогів-активістів, організаторів дитячого життя в школі, дитячому будинку, дитячому садку та інших закладах. Факультет типу „Б” проводив у життя таку ж саму систему соціального виховання, однак робив це більш спрощеним засобом, віддаючи перевагу спеціалізації за рахунок енциклопедизму та загальноорганізаторській підготовці. Спеціалізація повинна бути предметною, тобто орієнтуватися на 2 типи дитячих установ: індустріально-технічні та сільськогосподарські. Центральною ланкою загальнопедагогічної підготовки був курс „Соціальне виховання”. Студенти проводили анкетування, спостереження, аналіз життя установ соціального виховання.

Але й тоді фахівців не вистачало, розповсюдженням було сумісництво. При формуванні кадрів звертали увагу на освіту, національність, соціальний стан, партійність.

Студентський склад також контролювався за ознаками партійності, соціального та національного складу. Після закінчення ВНЗ обов’язковим був розподіл студентів.

Таким чином, вивчення та аналіз історії педагогічної освіти дає нам змогу краще розібратися в сучасних процесах, які відбуваються в соціальній педагогіці.

ВИХОВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Останнім часом в Україні активно розвивається такий соціальний рух, як волонтерство. Роком виникнення волонтерства вважається 1859 рік. Саме тоді французький письменник і журналіст Анрі Дюран запропонував створити Червоний Хрест – організацію, яка працювала б на волонтерських засадах та надавала б першу медичну допомогу пораненим бійцям. Принципами, сформованими Дюраном, сьогодні керуються волонтерські організації в усьому світі.

Волонтерство – це добровільний вибір, що відображає особисті погляди та позиції; це активна участь громадянина в житті громадських організацій та державних структур. Саме тому діяльність на добровільних і добротних засадах сприй-

нна проводиться робота з підготовки самих волонтерів (див. вріз на с. 110-111).

Г.П. Шевченко, директор Інституту духовного розвитку людини, підкреслила у своєму виступі, що гуманність та духовність є необхідними складовими особистості соціального працівника. У цьому напрямку діяльності інститут має певні досягнення і зацікавлений в обміні досвідом.

Завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Луганського національного педагогічного університету імені Т. Шевченка О.П. Песоцька повідомила, що в підготовці майбутніх професіоналів цей напрямок працює вже кілька років, кафедра проводить наукові дослідження процесу формування усвідомленого батьківства, в навчальний план впроваджено спецкурс „Соціальна робота з усвідомленого батьківства”.

Директор Луганського обласного центру роботи з жінками С.В. Тунтуєва та директор обласного центру соціально-психологічної реабілітації неповнолітніх А.В. Амеліна у своїх виступах розкрили форми роботи у сфері протидії торгівлі людьми, способи подолання кризових станів у дітей та підлітків групи ризику.

Учасники конференції виявили зацікавленість в участі в освітньому проекті TEMPUS, умови якого повідомив Г.Вілфінг – координатор проекту „Sophisticated”, декан факультету соціальної роботи Віденського університету.

Делегати конференції були ознайомлені з роботою Кам’янобродської, Ленінської, Жовтневої ра-

йонних рад у сфері соціального захисту населення. Були відвідані Кам'янобрідський територіальний **центр соціального обслуговування пенсіонерів і одиноких непрацездатних громадян**, Обласний центр ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів, **Обласний центр соціальної адаптації дітей-сиріт**, Благодійний фонд *“Милосердя – Луганськ”*, організація Червоного Хреста.

Була презентована робота майстер-класів, розкриті інноваційні методи навчання, які використовуються у технікумі. Так при штабі волонтерського загону *“Милосердя”* відкрито консультпункт, де місцеве населення має можливість отримати консультації юридичного та психологічного характеру. Була представлена **діяльність театру вуличного дійства, де об'єктами роботи є учні шкіл міста, області та студенти нашого технікуму. Театр вуличного дійства є однією з форм вуличної соціальної роботи в сфері пропагування здорового способу життя. Такий метод використовується далеко не всюди.**

З метою попередження негативних явищ у молодіжному середовищі у технікумі використовується система *“рівний–рівному”*. Кілька років технікум бере участь у благодійних акціях *“Книграшка”* та *“Шкарапузик”*, (робота з дітьми-сиротами та дітьми, які позбавлені батьківського піклування в умовах інтернатного закладу).

Отже, Луганський будівельний технікум транспорного будівництва отримав унікальну можливість приєднатись до європейської освітньої системи.

мається сьогодні як засіб формування активної громадської позиції молоді людини.

Як показує досвід, організація волонтерських загонів на базі навчальних закладів сприяє гуманізації відносин учасників навчально-виховного процесу та формуванню громадської активної позиції молоді людини:

- участь молоді у громадсько-корисних справах зростає від **24%** до **63%**;
- поліпшення мікроклімату колективів спостерігається в **7** випадках із **10**;
- поліпшення показників навчального процесу зафіксовано серед **83%** студентської молоді, що є учасниками волонтерського руху.

Останнім часом спостерігається посилення попиту з боку суспільства на професію психолога, який працює з волонтерами за такими напрямками:

- творчий аналіз теорії та практики, її критична переробка та урахування при розробці моделі, алгоритму й технології власної діяльності;
- розробка перспективних, поточних планів діяльності, визначення конкретних напрямків роботи з молоддю;
- пошук клієнтів (далі волонтерів) і формування творчої групи; експертна оцінка психологічного стану людини;
- впровадження рекомендацій з оптимізації волонтерської діяльності (навчальної та практичної).

Але найважливіше – забезпечення системи в навчально-тренінговій підготовці волонтерів та їх практичній діяльності (див. також вріз на с. 110).

Варіантів підготовки волонтерів може бути безліч. Але одне не підлягає сумніву – психологи можуть і повинні докласти певних зусиль у справі підвищення рівня ефективності підготовки волонтерів, який визначається завдяки творчому підходу до атестації добровольців. Такі форми, як: круглий стіл, конференція, захист соціальних проектів – дозволяють волонтерам показати, наскільки вони володіють знаннями у сфері соціальної роботи та продемонструвати творчі здібності разом із власним поглядом на діяльність з тією чи іншою категорією населення.

Таким чином, практична діяльність волонтерів повинна реалізовуватися так, щоб вона викликала задоволення та приносила радість об'єктам впливу психолога та соціального працівника, надавала можливості для реалізації самих волонтерів.

Наші ювіляри

Ольга Василівна Сухомлинська, академік-секретар відділення теорії та історії педагогіки АПН України, заслужений діяч науки і техніки України, експерт від України в Комісії з питань середньої освіти Ради Європи, головний редактор теоретико-методологічного журналу „Шлях освіти”;

Микола Петрович Гузик, директор Авторської М.П. Гузика експериментальної спеціалізованої I-III ступенів школи-комплексу м. Южного Одеської області, член-кореспондент АПН України, переможець редакційного конкурсу «Найпопулярніший автор журналу „Директор школи, ліцею, гімназії”» у 2000, 2001 та 2003 роках, заслужений працівник народної освіти України, член редакційної ради нашого журналу;

Олена Василівна Гордієнко, аналітик-дослідник Центру сприяння суспільному розвитку імені Миколи Пирогова, лікар вищої категорії, експерт Української асоціації з біоетики, постійний автор і друг нашого журналу.

*Щиросердні наші вітання ювілярам!
Життєвої наснаги Вам,
дорогі ювіляри,
людської мудрості й краси!
Зичимо щиро Вам
многоя літа!
Здоров'я Вам!*